

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Ugnės Siaurusevičiūtės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

**Magistro darbas
Skaidrumo principas arbitraže**

Vadovas: lekt. dr. Eglė Zemlytė
Recenzentas: lekt. dr. Tadas Varapnickas

Vilnius
2019

TURINYS

ĮVADAS	4
1. SKAIDRUMO SAMPRATA TARPTAUTINIAME ARBITRAŽE	8
2. SKAIDRUMAS IR KONFIDENCIALUMAS KAIP KONKURUOJANČIOS VERTYBĖS	12
2.1. Klasikinis požiūris, palaikantis konfidencialumą	13
2.1.1. Konfidencialumas ir jo privalumai tarptautiniame komerciniame arbitraže 15	
2.1.1.1. Konfidencialumo prezumpcija.....	16
2.1.1.2. Konfidencialumas kaip proceso veiksmingumą skatinantis veiksnys	18
2.1.2. Konfidencialumo pareiga.....	19
2.1.2.1. Numanoma arba netiesioginė konfidencialumo pareiga.....	20
2.1.2.2. Aiškiai išreikšta arba tiesioginė konfidencialumo pareiga	22
2.1.2.3. Įstatyminė konfidencialumo pareiga.....	24
2.2. Naujasis požiūris, skatinantis skaidrumą	25
2.2.1. Tendencija skaidrumo link tarptautiniame investiciniame arbitraže	28
2.2.2. Tendencija skaidrumo link tarptautiniame komerciniame arbitraže.....	34
2.2.2.1. Konkurencija tarp arbitražo institucijų	34
2.2.2.2. Konkurencija tarp arbitrų.....	35
2.2.2.3. Konkurencija tarp arbitražo dalyvių	36
2.2.3. Skaidrumo teikiami privalumai tarptautiniame arbitraže	37
2.2.3.1. Arbitražo sprendimų kokybė.....	38
2.2.3.2. Arbitražo jurisprudencijos plėtojimosi galimybė.....	40
2.2.3.3. Legitimumas	44
2.2.3.4. Demokratijos principų ir gero valdymo užtikrinimas.....	47
3. PAGRINDINIAI POKYČIAI SKAIDRUMO REGULIAVIME TARPTAUTINIO INVESTICINIO ARBITRAŽO KONTEKSTE	52
3.1. ICSID arbitražo taisyklės	52
3.2. UNCITRAL skaidrumo taisyklės	55
3.3. Mauricijaus konvencija	59
4. UNCITRAL SKAIDRUMO TAISYKLIŲ KOMERCINIAME ARBITRAŽE PRITAIKymo GALIMYBĖ	61
IŠVADOS	68
LITERATŪROS SĄRAŠAS	69

SANTRAUKA.....	83
SUMMARY.....	84

IVADAS

Temos aktualumas ir darbo originalumas. Gana seniai yra dalinamasi „vieša paslaptimi“, jog konfidencialumas yra vienas iš pagrindinių tarptautinio arbitražo traukos taškų¹. Tokiu atveju ginčo egzistavimas paprastai yra laikomas paslapyje, posėdžiai vyksta už uždarytų durų, o ir pačio sprendimo publikavimas priklauso nuo ginčo šalių diskrecijos². Konfidencialumas, kaip bendrasis arbitražo principas, vyrauja daugumoje jurisdikcijų. Vienose jurisdikcijose jį įtvirtina nacionaliniai įstatymai³, kitose šio principo egzistavimas yra priklausomas nuo teismų išaiškinimų⁴. Tačiau nepaisant konfidencialumo teikiamų privalumų, vis dažniau yra akcentuojama skaidrumo tendencija tarptautiniame arbitraže. Minėta tendencija kyla dėl įtampos, kurią sukelia vieši pasisakymai, jog arbitražo teismai veikia kaip „*slaptieji teismai*“⁵, taip pat toks požiūris, jog tarptautinį arbitražą yra ištikusi „*legitimumo krizė*“ (angl. *legitimacy crisis*)⁶. Toji įtampa tuo pačiu paskatina konkurenciją tarp dviejų tarptautinio arbitražo vertybių, tai yra tarp skaidrumo ir konfidencialumo. Šiame magistro darbe tyrimas yra atliekamas apsiribojant dviem arbitražo rūšimis, tai yra tarptautiniu arbitražu, kuriame yra sprendžiami ginčai tarp privačių šalių (toliau – **komercinis arbitražas**) bei tarptautiniu investicinių ginčų arbitražu, kuriame ginčai yra nagrinėjami vadovaujantis 1965 m. konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo⁷ (toliau – **ICSID konvencija**) arba arbitražo jurisdikcija atsiranda investicijų apsaugą reglamentuojančių nacionalinės teisės aktų, tarptautinių dvišalių sutarčių (angl. *bilateral investment treaties*) (toliau – **BIT**) ar kitų tarptautinių sutarčių pagrindu (toliau – **investicinis arbitražas**). Konkurencijos vyravimas tarp skaidrumo ir konfidencialumo suteikia prielaidą manyti, jog tarp šių ypatybių egzistuoja tam tikras santykis. Šiuo atveju yra aktualus šio santykio atskleidimas,

¹BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2827.

²EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 8.

³New Zealand Arbitration Act [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1996/0099/latest/DLM403277.html>; Singapore Arbitration Act [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://sso.agc.gov.sg/Act/AA2001>.

⁴2008 m. kovo 12 d. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo sprendimas byloje *Emmott v. Michael Wilson & Partners Ltd.*; 1986 m. vasario 18 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Aita v Ojje*. 4 *Revue De L'arbitrage*.

⁵CARMODY, M. *Overtuning the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 *Int'l Trade & Bus. L. Rev.* 96, 2016, p. 145.

⁶LEVANDER, S. *Resolving “Dynamic Interpretation”*: An Empirical Analysis of the UNCITRAL Rules on Transparency. *Columbia Journal of Transnational Law*, 2014, p. 512-513.

⁷1965 m. Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo (ICSID konvencija). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 115-5137.

nes šio santykio rezultatas gali lemti hipotezės iškėlimą, jog tarptautiniame arbitraže formuojasi naujas principas, tai yra skaidrumo principas⁸. Minėtas santykis tarp skaidrumo ir konfidencialumo buvo analizuotas tarptautinės arbitražo teisės doktrinoje, keliuose veikaluose⁹, tačiau gana abstrakčiai. Lietuvos teisės doktrinoje nėra esama darbų, analizuojančių santykį tarp skaidrumo ir konfidencialumo tarptautiniame arbitraže. Iš tiesų, nebuvo sutinkama ir doktrininių kūrinių, kurie detalai analizuotų skaidrumo svarbą tarptautiniame arbitraže, tačiau reiktų paminėti dr. Rimanto Daujoto monografiją¹⁰, kurioje buvo trumpai analizuojamas skaidrumo principas bei dar keli su tuo susiję aspektai, kuriais yra remiamasi ir šiame magistro darbe. Lietuvos teismų praktikoje magistro darbe analizuojami klausimai taip pat kol kas nebuvo aiškinti¹¹. Taigi, manytina, kad atsižvelgiant į tai, magistro darbo tema neabejotinai laikytina aktualia. Negana to, šio darbo originalumas atsiskleidžia tuo, jog pirmąkart analizuoja santykį tarp skaidrumo ir konfidencialumo, kaip dviejų arbitražo vertybių, ir tokiu būdu prisideda prie Lietuvos teisės doktrinos plėtojimo. Diskusijos dėl minėto santykio užsienio teisės doktrinoje pamažu tampa vis aktualesnėmis, todėl šis magistro darbas galėtų būti kaip pirmasis žingsnis tokios diskusijos link ir Lietuvos teisės doktrinoje.

Darbo tikslas. Magistro darbo tikslas remiantis tarptautinės teisės doktrina, teismų praktika, teisiniu bei instituciniu reguliavimu atskleisti santykį tarp skaidrumo ir konfidencialumo.

Darbo uždaviniai.

1. Nustatyti priežastis, paskatinusias skaidrumo principo atsiradimą.
2. Identifikuoti skaidrumo teikiamus privalumus tarptautiniame arbitraže.
3. Atskleisti konfidencialumo trūkumus tarptautiniame arbitraže.

⁸Doktrinoje, kuria pagrįdė remtasi šiame magistro darbe buvo sutinkamas terminas „skaidrumas“ (angl. *transparency*), o ne tiesiogiai įvardijamas skaidrumo principas. Pavyzdžiui, CARMODY, M. *Overturing the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016; ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006; POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016; RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* Groningen Journal of International Law 3.1, 2015.

⁹POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016; CARMODY, M. *Overturing the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016; BUYS, C. G. *The Tensions Between Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. 14 American Review of International Arbitration 121, 2003.

¹⁰DAUJOTAS, R. *Tarptautinė investicijų teisė ir arbitražas*. Monografija. Leidykla „Eugrimas“, Vilnius, 2015.

¹¹Teismų praktikos paieška atlikta Infolex duomenų bazėje (<http://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?Id=20>) pagal tyrinėjamą CK ar KAI straipsnį, paieškoje nurodant, kad atitinkamas straipsnis turi būti paminėtas LAT ar LAPt nutarties motyvacinėje. Be to, naudojant raktinius žodžius: „skaidrumas“, „konfidencialumas arbitraže“, „konfidencialumo pareiga arbitraže“ ir kitus terminus, kurie aktualūs kiekvienu konkrečiu atveju.

Objektas. Magistro darbo objektas, kaip ir pats magistro darbas, yra suskirstytas į keturias dalis. Pirma, pateikti skaidrumo sampratą tarptautiniame arbitraže, tai yra svarbu, nes būtent tokia išraiška skaidrumas šiame magistro darbe atsiskleis. Antra, pateikti analizę atsakant į klausimą, kodėl skaidrumas ir konfidencialumas gali būti vertinami kaip konkuruojančios vertybės. Minėta analizė prasideda dviejų požiūrių pateikimu. Viena vertus, pateikiamas klasikinis požiūris, kuris yra glaudžiau siejamas su konfidencialumu. Minėto požiūrio pateikimas apsiriboja komerciniu arbitražu. Šio požiūrio nagrinėjimas yra svarbus, nes padeda atskleisti konfidencialumo teikiamus privalumus procese bei identifikuoja konfidencialumo pareigos egzistavimo nustatymą keliose pasirinktinose jurisdikcijose. Kita vertus, pateikiamas naujasis požiūris, skatinantis didesnę skaidrumą tarptautiniame arbitraže. Išreiškiant šį požiūrį yra svarbi tendencijos skaidrumo link analizė, kuri savaime yra kitoniška priklausomai nuo arbitražo rūšies. Šio požiūrio dėka yra atskleidžiamos priežastys, paskatinusios minėtą tendenciją tiek investiciniame arbitraže, tiek komerciniame arbitraže. Šalia to, yra koncentruojamasi ties santykio tarp skaidrumo ir konfidencialumo egzistavimu, kuris atsiskleis nagrinėjant skaidrumo teikiamus privalumus tarptautiniame arbitraže. Tokio santykio atskleidimo svarba pasireiškia tuo, jog minėto santykio atskleidimo rezultatas gali suteikti prielaidą teigti, jog formuojasi naujas, savarankiškas principas arbitražo kontekste, tai yra skaidrumo principas. Trečia, identifikuoti pagrindinius pokyčius sąsajoje su skaidrumo reguliavimu apsiribojant investiciniu arbitražu. Tokia identifikacija yra svarbi, nes demonstruoja eigą, kuria vadovaujantis investicinis arbitražas sparčiai tolsta nuo procese anksčiau vyravusio konfidencialumo. Ketvirta, įvertinti UNCITRAL skaidrumo taisyklių pritaikymo komerciniame arbitraže galimybę. Tokios galimybės įvertinimas yra svarbus, nes tai stimuliuoja apmąstymą dėl tokios galimybės realizavimo ateityje.

Tyrimo metodai. Magistro darbe yra naudojami šie mokslinio tyrimo ir aiškinimo metodai:

1. **Istorinis** – šis metodas magistro darbe naudojamas atskleidžiant arbitražo institucijų taisyklių kitimus, priklausomai nuo nagrinėjamo aspekto.
2. **Lingvistinis** – šis metodas magistro darbe naudojamas pirmajame magistro skyriuje atskleidžiant skaidrumo sampratą.
3. **Teleologinis** – šis metodas magistro darbe naudojamas analizuojant UNCITRAL skaidrumo taisyklių ir Mauricijaus konvencijos priėmimo tikslus bei uždavinius.
4. **Lyginamasis** – šis metodas magistro darbe naudojamas keliais aspektais. Lyginant atskirų arbitražo institucijų procedūrinės taisykles, taip pat lyginant konfidencialumo

pareigos egzistavimo nustatymą keliose pasirinktinose jurisdikcijose bei lyginant skirtingas teisės mokslininkų pozicijas priklausomai nuo nagrinėjamo atvejo.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe yra remiamasi Lietuvos ir užsienio teisės aktais, užsienio nacionalinių bei arbitražų teismų praktika, arbitražo institucijų procedūrinėmis taisyklėmis bei Lietuvos ir užsienio teisės doktrina. Doktrina šiame magistro darbe yra plačiausiai naudojama priemonė. Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvos arbitražo doktrinoje darbų susijusių su skaidrumo principo bei santykio tarp skaidrumo ir konfidencialumo analize nėra, magistro darbui didelę įtaką turėjo užsienio arbitražo teisės doktrina. Kaip svarbiausi autoriai paminėtini: Catherine Rogers, Avinash Poorooye ir Ronan Feehily, Matthew Carmody, Cindy Buys, Gary Born, Robert Argen, Gabriele Ruscalla, Samuel Levander. Darbe remiamasi jų straipsniais bei vadovėliais, skirtais skaidrumo ir konfidencialumo principų vaidmenų bei jų tarpusavio santykio analizei tarptautiniame arbitraže. Pažymėtina, jog didžioji dalis literatūros magistro darbui buvo renkama Antverpeno universitete (Belgija), naudojantis suteikiama prieiga prie duomenų bazių.

1. SKAIDRUMO SAMPRATA TARPTAUTINIAME ARBITRAŽE

Skaidrumas tarptautinėje teisėje bendrąja prasme yra plati sąvoka, turinti tris skirtingus suvokimo aspektus. Visų pirma, vyrauja organizacinis skaidrumas, kuris yra pritaikomas tarptautinių organizacijų ir institucijų kasdieninėje veikloje¹². Tokio tipo skaidrumas tarptautinio arbitražo kontekste galėtų būti suvokiamas kaip skaidrumo pritaikymas arbitražo institucijų veiklai, ypač sprendimų priėmimo procedūroje bei bylos nagrinėjimo procese¹³. Antra, teisėkūros skaidrumas, padedantis įvertinti skaidrumo lygį tarptautinės teisės teisėkūros procese¹⁴. Vėlgį toks skaidrumas tarptautiniame arbitraže gali pasireikšti įvedimu tam tikrų nuostatų, reglamentuojančių arbitražo sprendimų paskelbimą¹⁵. Trečia, procedūrinis skaidrumas, kuris parodo kaip tarptautiniai teismai taiko ir įgyvendina tarptautinės teisės normas¹⁶. Pastarasis skaidrumas tarptautiniame arbitraže yra dažniausiai siejamas su viešų posėdžių egzistavimu¹⁷. Vis dėl to yra sudėtinga rasti kompromisą dėl bendro termino „skaidrumas“ apibrėžimo taikymo tarptautinėje teisėje, nes tai savaime yra plati erdvė, kurioje susiskaldymas paprastai yra viršesnis už vienybę¹⁸.

Terminas „skaidrumas“ pastaruoju metu yra dažnai minimas tarptautinio arbitražo kontekste¹⁹, gana ironiška atsižvelgiant į tai, kad šis terminas neturi vieno konkretaus apibrėžimo²⁰. Esant tokiai situacijai, įvairios diskusijos tarp mokslininkų lėmė įvairių minėto termino apibrėžimų atsiradimą²¹. Viena vertus, skaidrumas arbitraže gali būti

¹²RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* Groningen Journal of International Law 3.1, 2015, p. 2.

¹³PERNT, V. *How Much (More) Transparency Does Commercial Arbitration Really Need?* Kluwer Arbitration Blog, 2017, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-27]. Prieiga per internetą: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2017/03/04/how-much-more-transparency-does-commercial-arbitration-really-need/>.

¹⁴RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* Groningen Journal of International Law 3.1, 2015, p. 2.

¹⁵PERNT, V. *How Much (More) Transparency Does Commercial Arbitration Really Need?* Kluwer Arbitration Blog, 2017, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-27]. Prieiga per internetą: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2017/03/04/how-much-more-transparency-does-commercial-arbitration-really-need/>.

¹⁶RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* Groningen Journal of International Law 3.1, 2015, p. 2.

¹⁷PERNT, V. *How Much (More) Transparency Does Commercial Arbitration Really Need?* Kluwer Arbitration Blog, 2017, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-27]. Prieiga per internetą: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2017/03/04/how-much-more-transparency-does-commercial-arbitration-really-need/>.

¹⁸PAUWELYN, J. *Bridging Fragmentation and Unity: International Law as a Universe of Inter-Connected Islands*. 25 Michigan Journal of International Law, 2004, p. 903.

¹⁹MAUPIN, J. A. *Transparency in International Investment Law: The Good, the Bad, and the Murky*. In BIANCHI, A. & PETERS, A. *Transparency in International Law*. Cambridge University Press, 2013, p. 142.

²⁰ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006, p. 1301,1303.

²¹CROOK, J. R. *Joint Study Panel on Transparency in International Commercial Arbitration*. 15 ILSA J. Int'l & Comp. L., 2009, p. 361, 363.

suvokiamas kaip „atskaitomybės“ arba „atvirumo“ sinonimas²², šiuo atveju, vartojamas paprastai sąsajoje su gero valdymo (angl. *good governance*) bei demokratinių principų užtikrinimu. Kita vertus, skaidrumas yra dažniau painiojamas su tokiais tarpusavyje glaudžiai susijusiomis sąvokomis kaip „vieša prieiga“ bei „atskleidimas“. Tačiau pastarosios sąvokos tarptautinio arbitražo kontekste yra savarankiškos.

„Vieša prieiga“ yra suprantama kaip individuali teisė, leidžianti dalyvauti procese arba suteikianti prieigą prie informacijos apie atitinkamą procesą piliečių atžvilgiu. Vieša prieiga kaip individuali teisė turi specifinius uždavinius, tai yra skatinti viešą stebėseną arbitražo atžvilgiu bei užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui įgaliojimais taip prisidedant prie kokybiškos sistemos užtikrinimo. Be to, minėtos teisės apimtis priklauso nuo vidaus teisinės sistemos reguliavimo. Tuo tarpu „skaidrumas“ yra žymiai platesnė sąvoka, suprantama kaip apskritai viena iš patvarios bei legitimios sistemos užtikrinimo sąlygų²³. Skaidrumas yra priemonė, kuri suteikia suinteresuotoms šalims prieigą prie taisyklių, reglamentuojančių sprendimų priėmimo procesą. Todėl skaidrumas yra laikomas svarbia ypatybe visų sprendimų priėmimo organų atžvilgiu bei jo reikmė yra pastebima įvairiuose kontekstuose²⁴. Negana to, skaidrumas yra plačiau pripažįstamas ir tarptautiniu lygmeniu, nors jo taikymo apimtis yra siauresnė lyginant su viešos prieigos apimtimi, nes skaidrumas – tai informacija apie sprendimų priėmimo procesą teikiama tik suinteresuotoms šalims, tuo tarpu vieša prieiga, tai visų piliečių teisė į tam tikrą informaciją²⁵.

Nors minėtos sąvokos yra diferencijuojamos, tačiau šių sąvokų konvergencija yra gana patraukli, nes „viešos prieigos“ ir „skaidrumo“ veikimas išvien galėtų palengvinti visuomenės teisę dalyvauti procese bei suteikti galimybę stebėti bei atitinkamai kontroliuoti sprendimų priėmimo procesą²⁶. Pavyzdžiui, JAV teisinėje sistemoje vieša prieiga ir skaidrumas yra tapačios sąvokos, nes šioje sistemoje sąvoka „suinteresuotoji šalis“ prilygsta „visuomenės“ sąvokai. Toks pats sąvokų suvienodinimas yra pastebimas analizuojant ir tarptautinių tribunolų veiklą²⁷. Vyraujant tokiam suvokimui tarptautiniai tribunolai yra įsipareigoję užtikrinti ne tik skaidrumą, bet ir viešą prieigą²⁸. Be to, vieša prieiga, kaip teisė, yra savaime suprantama Pasaulio prekybos organizacijos bei

²²ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 *Kansas Law Review*, 2006, p. 1303.

²³*Ibidem*, p. 1307.

²⁴*Ibidem*.

²⁵*Ibidem*, p. 1306.

²⁶ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 *Kansas Law Review*, 2006, p. 1306.

²⁷*Ibidem*.

²⁸BUYS, C. G. *The Tensions Between Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. 14 *American Review of International Arbitration* 121, 2003, p. 121, 134.

investicinio arbitražo kontekste, kuomet skaidrumas yra ypač svarbus pačios institucijos legitimumo vertinimui²⁹. Priešinga situacija yra išvelgiama komerciniame arbitraže, kaip sistemoje, kuri yra atsiskyrusi nuo bet kokio politinio konteksto ir esanti nepriklausoma nuo tarptautinių valdymo institucijų, nes joje yra sprendžiami ginčai, kurie kyla iš privatinės teisės reguliuojamų sutarčių. Šiuo atveju, net tarptautinės teisės kosmopolitiškų pažiūrų teoretikai randa sunkumų palaikant poziciją, jog visi pasaulio piliečiai yra suinteresuoti asmenys visuose įmanomuose procesuose³⁰. Dėl šios priežasties privalomo skaidrumo reformų įvedimo šalininkai laikosi nuomonės, jog skaidrumas vis dėlto neturėtų būti reikalaujamas visais atvejais, nes akivaizdu, jog visuomenė negali turėti intereso visose bylose³¹. Viena vertus, tokia nuomonė sukelia nemažai abejonų dėl to, kas ir kaip turi priimti sprendimus dėl viešojo intereso egzistavimo nustatymo konkrečiu atveju³². Kita vertus, tokia nuomonė patvirtina, jog tam tikrais atvejais sąvokos „suinteresuotoji šalis“ ir „visuomenė“ nėra lygiavertės³³.

„Atskleidimas“ ir „skaidrumas“ taip pat yra atskiros sąvokos. Skaidrumas gali būti suvokiamas kaip veiksnys, skatinantis sprendimus priimančių asmenų elgsenos kontrolę, tuo tarpu atskleidimo pareiga yra nustatoma tam, kad būtų patenkinti specialūs reguliavimo tikslai. Pavyzdžiui, siekiant sumažinti įtampą nestabiliuose darbo rinkose, užtikrinant vartotojų švietimą išigijamų produktų atžvilgiu bei norint palaikyti stabilias finansų rinkas³⁴. Skaidrumas paprastai yra susijęs su įvairios informacijos tvarkymo būdais įvairiose institucijose. Tuo tarpu atskleidimas yra susijęs su esminės, identifikuojamos informacijos atskleidimu konkrečioje institucijoje³⁵. Nors šios dvi sąvokos egzistuoja savarankiškai, jos taip pat gali veikti iš vien, tokiu požiūriu, jog „atskleidimas“ gali būti suvokiamas kaip tinkama priemonė „skaidrumo“ užtikrinimui³⁶. Pavyzdžiui, arbitrai privalo atskleisti bet kokį interesų konfliktą, galintį paveikti jų nešališkumą, turintį įtakos jų sprendimo priėmimui. Toks atskleidimas yra reikalingas norint skaidriai paskirti arbitrus ir tuo pačiu apriboti skundų dėl arbitražo priimtų sprendimų teikimo galimybę šališkumo

²⁹GARCIA, C. G. *All the Other Little Dirty Secrets: Investment Treaties, Latin America, and the Necessary Evil of Investor-State Arbitration*. 16 Fla. J. Int'l L., 2004, p. 301, 324.

³⁰SMIT, H. *The Future of International Commercial Arbitration: A Single Transnational Arbitral Institution?* 25 Colum. J. Transnat'l L. 9, 1986.

³¹GRUNER, D. M. *Accounting for the Public Interest in International Arbitration: The Need for Procedural and Structural Reform*. 41 Colum. J. Transnat'l L., 2003, p. 923, 960.

³²ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006, p. 1309.

³³*Ibidem*.

³⁴VAUGHN, R. G. *America's First Comprehensive Statute Protecting Corporate Whistleblowers*. 57 Admin. L. Rev. 1, 2005, p. 31-46.

³⁵ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006, p. 1310.

³⁶POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 285.

pagrindu³⁷. Pagrindinis informacijos atskleidimo tikslas yra patenkinti ir apsaugoti viešąjį interesą. Tačiau bet koks konfidencialios informacijos atskleidimas arbitraže visada turėtų apsiriboti konkrečia informacija, reikalinga visuomenės interesams apsaugoti³⁸. Taip pat svarbu yra paminėti, jog komerciniame arbitraže dėl privačių šalių dalyvavimo atskleidimo pareiga atsiranda retai, nes tai neliečia viešojo intereso, o jeigu ir liestų, atskleidimas būtų ribotas³⁹.

Taigi bendrai galima būtų teigti, jog skaidrumas yra į informaciją orientuota koncepcija, kuri remiasi atskleidimu ir prieigos prie tam tikros informacijos suteikimu⁴⁰. Minėta koncepcija tarptautiniame arbitraže apima dokumentų ar susijusios medžiagos atskleidimą, atvirus posėdžius, trečiųjų šalių dalyvavimą arbitražo procese, viešą prieigą bei arbitražo sprendimų paskelbimą⁴¹. Būtent, per šiuos aspektus, priklausomai nuo nagrinėjamo atvejo, skaidrumo koncepcija atsiskleidžia šiame magistro darbe.

³⁷HODGES, P. *The Perils of Complete Transparency in International Arbitration – Should Parties Be Exposed to the Glare of Publicity?* Paris J. of Int’L Arb., 2012, p. 589, 596.

³⁸FONSECA, R. G. & CORREIA, A. D. L. *The Limits of Confidentiality in arbitration: A Brazilian perspective.* 3 Y.B. on Int’L Arb. 2013, p. 137.

³⁹ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration.* 54 Kansas Law Review, 2006, p. 1312.

⁴⁰POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance.* 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 282.

⁴¹*Ibidem*, p. 282.

2. SKAIDRUMAS IR KONFIDENCIALUMAS KAIP KONKURUOJANČIOS VERTYBĖS

Ar konfidencialumas gali būti laikomas skaidrumo priešu? Analizuojant skaidrumą, bendru požiūriu jo vaidmuo pasireiškia tuo, jog jis atskleidžia mūsų visuomenės bendrus papročius ir tampa politinio, moralinio ir teisinio žmonių elgesio vertinimo standartu. Priešingai nei skaidrumas, konfidencialumas paprastai sulaukia neigiamo vertinimo, nes yra tapatinamas su tam tikrų galių apraiška bei dažnai piktnaudžiavimu jomis⁴². Atsižvelgiant į tokį vertinimą, manytina, jog būtų galima teigiamai atsakyti į ankstesnį klausimą. Tačiau tarptautinio arbitražo kontekste diskusija, susijusi su santykiu tarp skaidrumo ir konfidencialumo vertinimu, yra labiau kompleksinė, nes ir skaidrumas, ir konfidencialumas yra vertybės, galinčios turėti ypatingą reikšmę tarptautiniame arbitraže.

Ne kartą šie du arbitražo ypatumai buvo apibrėžti kaip „konkuruojančios vertybės“⁴³, tačiau nėra visiškai aišku kodėl. Galima būtų teigti, jog ši konkurencija ir jos laipsnis priklauso nuo požiūrio, kuris yra siejamas atitinkamai su skirtingomis arbitražo rūšimis. Viena vertus, vyrauja klasikinis požiūris, palaikantis konfidencialumą. Kita vertus, yra aptinkamas ir naujasis požiūris, skatinantis didesnę skaidrumą. Daugiausiai įtakos tokių požiūrių išsiskyrimui turi faktas, jog tarptautiniame arbitraže gali vyrauti abiejų rūšių interesai, tai yra ir privatūs, ir viešieji. Kiekviena iš minėtų intereso rūšių gali būti priskiriama atitinkamai arbitražo rūšiai. Vienas pagrindinių skirtumų tarp komercinio ir investicinio arbitražo yra susijęs su ginčo šalių tapatybe. Tai reiškia, jog komercinis arbitražas apima ginčus, kurie daugiausiai yra sprendžiami tarp dviejų ar daugiau privačių šalių iš skirtingų valstybių, atsirandančių dėl „komercinių“ sandorių, tuo tarpu investicinis arbitražas nagrinėja ginčus tarp privačių užsienio investuotojų ir priimančiosios valstybės ar valstybinės įmonės⁴⁴. Vien šis skirtumas suteikia atitinkamą galimybę nuspėti su kuria iš minėtų intereso rūšių būtų galima atitinkamai susieti kiekvieną iš minėtų arbitražų.

Atsižvelgiant į tai, kad komercinio arbitražo procese paprastai dalyvauja privačios šalys, šis arbitražas yra labiau susijęs su privačiu interesu. Tuo tarpu investicinio arbitražo kontekste situacija yra kitokia, kadangi šiame procese galime įžvelgti abiejų rūšių intereso

⁴²BIANCHI, A. *On Power and Illusion: The Concept of Transparency in International Law*. Transparency in International Law, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, p. 2.

⁴³RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* Groningen Journal of International Law 3.1, 2015, p. 6.

⁴⁴CARMODY, M. *Overtaking the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016, p. 100.

vyravimą, nes viena ginčo šalis yra privati, o kita viešoji, tačiau didesnis aiškumas atsiranda tuomet, kuomet yra atkreipiamas dėmesys į plačiai tarptautinėje arbitražo bendruomenėje pripažįstamą požiūrį, jog investiciniame arbitraže vyrauja ypač glaudus ryšys su viešuoju interesu⁴⁵. Tokį požiūrį galima paaiškinti paprastai, ypatingo subjekto, tokio kaip valstybės dalyvavimas, kaip ginčo šalies, minėtame procese reiškia pusiausvyros tarp dviejų intereso rūšių persvarą viešojo intereso naudai. Bylose, kuriose vyrauja viešasis interesas, šalių privatus interesas išsaugoti konfidencialumą yra neįmanomas, nes viešasis interesas dažniausiai turi didesnę persvarą reikalaujamas didesnio skaidrumo. Tokia situacija yra paprastai pasitaikanti investiciniame arbitraže, priešingai nei komerciniame, kuriame pagrindė vyrauja privatūs interesai⁴⁶. Šiuo atveju, galima būtų teigti, jog viešasis interesas, galintis bet kada virsti „jautria tema“ visuomenės atžvilgiu, yra pagrindinis veiksnys pažabojantis konkurencinę įtampą, kylančią tarp konfidencialumo bei skaidrumo.

Šiame magistro darbo skyriuje bus plačiau atskleidžiami minėti požiūriai. Tai yra klasikinis, palaikantis konfidencialumą. Šį požiūrį geriausiai atskleis analizė konfidencialumo teikiamų privalumų proceso atžvilgiu bei konfidencialumo pareigos, kuri savaimė gali būti kelių rūšių priklausomai nuo jurisdikcijos, nustatymas. Ir naujasis, vedamas tendencijos didesnio skaidrumo link tarptautinio arbitražo proceso sistemoje. Nagrinėjant šį požiūrį yra pateikiamos priežastys, paskatinusios skirtingą minėtos tendencijos bei pačio skaidrumo laipsnio plitimą abiejų rūšių arbitražuose. Galiausiai remiantis pastaruoju požiūriu bei atsižvelgiant į vyraujančią konkurenciją tarp skaidrumo ir konfidencialumo, yra atskleidžiama, jog tarp šių vertybių egzistuoja tam tikras santykis.

2.1. Klasikinis požiūris, palaikantis konfidencialumą

Tradiciškai komercinis arbitražas vyksta santykinai konfidencialiu bei privačiu būdu, net jeigu arbitražo sutartyje nėra aiškios konfidencialumo nuostatos. Tokiu atveju ginčo egzistavimas ir ginčo sprendimo procedūrinės detalės nėra viešai skelbiamos, lygiai taip pat, kaip ir nėra leidžiamas trečiųjų asmenų dalyvavimas procese⁴⁷. Pagrindinė priežastis, leidusi plėtotis tokiai praktikai yra tokia, kad pats susitarimas ir iš jo kylantis ginčas yra privačios prigimties⁴⁸, todėl komerciniu požiūriu jautri informacija neturėtų būti

⁴⁵Center for International Environmental Law & International Institute for Sustainable Development. *Revising the UNCITRAL Arbitration Rules to Address Investor-State Arbitrations*. 2007, p. 5.

⁴⁶BRABANDERE, E. *Transparency and Public Access in Investment Treaty Arbitration*. In *Investment Treaty Arbitration as Public International Law: Procedural Aspects and Implications*. Cambridge Studies In International and Comparative Law, Cambridge University Press, 2014, p. 151.

⁴⁷*Ibidem*, p. 148.

⁴⁸MOSES, M. *The Principle and Practice of International Commercial Arbitration (Third Edition)*. Cambridge University Press, 2017, p. 162.

atskleidžiama⁴⁹. Dauguma arbitražo taisyklių, pritaikytų komerciniams ginčams spręsti, nustato, jog arbitražo sprendimai negali būti skelbiami nesant šalių sutikimo, ir net jeigu nėra nustatytos tokios tiesioginės taisyklės, yra priimtina, jog procesas bus vykdomas konfidencialiai⁵⁰. Todėl „vieša paslaptis“ komercinio arbitražo kontekste, jog viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurios tarptautinės korporacijos teikia pirmenybę tarptautiniam arbitražui, yra konfidencialumas⁵¹, nes jų verslo paslaptys ir konfidenciali informacija yra labiau apsaugoti lyginant su tarptautinio teismo procesu. Kai kurie komercinio arbitražo ekspertai palankiai vertina tokį konfidencialumo standartą, nes mano, jog tai „vienas iš arbitražo privalumų arbitražo dalyvių akimis“⁵². Šio požiūrio šalininkai taip pat pabrėžia, kad ne tik arbitražo procedūra turi būti konfidenciali, bet ir šio proceso rezultatas, taip užkertant kelią arbitražo sprendimo paskelbimui⁵³. Panašios nuomonės laikėsi ir Tarptautinio arbitražo teismo prie Tarptautinės prekybos rūmų administruojamo arbitražo (toliau – **ICC arbitražas**) buvęs generalinis sekretorius, kuris teigė, jog „jeigu ICC arbitraže būtų adaptuota publikavimo politika ar kita panaši politika, kuri susiaurintų ar panaikintų griežtą konfidencialumo reikalavimą, tuomet tai reikšmingai sumažintų naudojimąsi šiuo arbitražu“⁵⁴.

Investiciniame arbitraže konfidencialumo klausimas nėra toks vienareikšmis. Daugumoje anksčiau sudarytų tarptautinių investicijų sutarčių procedūrinis skaidrumas nebuvo svarstomas kaip aktuali problema tarptautiniame arbitraže, nors investicinis arbitražas yra glaudžiai susijęs su ekonominiais santykiais, pagrįstais viešuoju interesu. Be to, nemažai tokių tarptautinių investicijų sutarčių teikia nuorodas į mechanizmus, kurie buvo sukurti išskirtinai tarptautinio komercinio arbitražo procesui. Taip yra todėl, kad dabartinis investicinio arbitražo procesas yra istoriškai pagrįstas komercinio arbitražo samprata, dėl šios priežasties anksčiau konfidencialumas procese buvo vienas pagrindinių bruožų ir investiciniame arbitraže⁵⁵. Be to, yra visuotinai žinoma, jog Tarptautinio investicinių ginčų sprendimo centro (toliau – **ICSID**) įsteigtam arbitražui buvo atitinkamai

⁴⁹SCHREUER, C., MALINTOPPI, L., REINISCH, A. & SINCLAIR, A. *The ICSID Convention: A Commentary*. Cambridge University Press, 2009, p. 834.

⁵⁰BRABANDERE, E. *Transparency and Public Access in Investment Treaty Arbitration*. In *Investment Treaty Arbitration as Public International Law: Procedural Aspects and Implications*. Cambridge Studies In International and Comparative Law, Cambridge University Press, 2014, p. 148.

⁵¹SMEUREANU, I. M. *Confidentiality in International Commercial Arbitration*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2011.

⁵²GAILLARD, E. & SAVAGE J. *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 1996, p. 733.

⁵³RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* Groningen Journal of International Law 3.1, 2015, p. 7.

⁵⁴BOND, S. *Expert Report of Stephen Bond Esq.* In *Esso/BHP v Plowman*, 11(3) *Arbitration International*, 1995, p. 273.

⁵⁵UNCITRAL. *Note by the Secretariat – Settlement of commercial disputes: Preparation of rules of uniform law on transparency in treaty-based investor-State dispute settlement*. A/CN.9/WGII/WP160, 2010, p. 5.

pritaikyta struktūra, forma bei procedūra vadovaujantis komerciniu arbitražu. Tai, kad tarptautinės investicijų sutartys įtraukia komercinį arbitražą, kaip vieną iš ginčo sprendimo būdų, investuotojo ir valstybės ginčams spręsti, rodo, jog komercinis arbitražas padarė nemažą įtaką ICSID arbitražo režimui⁵⁶.

Šioje magistro darbo dalyje klasikinis požiūris, palaikantis konfidencialumą, yra išsamiau analizuojamas apsiribojant komerciniu arbitražu dėl šiame procese vyraujančio aukšto laipsnio konfidencialumo bei privatumo. Investicinio arbitražo kontekste situacija yra kitokia, nes ši arbitražo rūšis yra gerokai nutolusi nuo konfidencialumo, priešingai ji yra dažniau siejama su tendencija skaidrumo link, dėl to, šiuo atveju, nėra reikalo šioje dalyje pateikti analizės investicinio arbitražo atžvilgiu. Palaikant minėtą požiūrį šiame darbe yra analizuojamas konfidencialumas bei jo teikiami privalumai tarptautinio komercinio arbitražo procesui. Taip pat konfidencialumo pareigos egzistavimo nustatymo klausimas, kuris gali būti prieštaringas priklausomai nuo jurisdikcijos.

2.1.1. Konfidencialumas ir jo privalumai tarptautiniame komerciniame arbitraže

Konfidencialumas yra vienas iš svarbiausių skiriamųjų požymių komerciniame arbitraže⁵⁷. Konfidencialumas yra patrauklus ginčo dalyviams, todėl komercinis arbitražas yra tapęs pagrindine ginčų sprendimo alternatyva civiliniams bei komerciniams ginčams spręsti⁵⁸. Tarptautinis komercinis arbitražas yra privatus ginčų sprendimo mechanizmas, suteikiantis šalims galimybę išspręsti savo ginčus privačiame forume, priešingai nei viešas teismo procesas. Be to, yra plačiai pripažįstama, jog konfidencialumas arbitražui suteikia didelį pranašumą mažindamas žalingos, komerciniu požiūriu jautrios, informacijos atskleidimą bei ribodamas visuomenės įsikišimą, tik tokiu būdu arbitražo procesas gali išlikti „beaistris“⁵⁹. Konfidencialumas yra dažnai minimas kaip vienas iš labiausiai vertinamų aspektų arbitraže, tačiau toks teiginys paprastai yra išreiškiamas be tolimesnio paaiškinimo, kaip tas vertingumas atsiskleidžia. Siekiant išsiaiškinti konfidencialumo vertę komerciniame arbitraže yra poreikis išanalizuoti galimus šios savybės privalumus.

⁵⁶MCLACHLAN, QC. *Investment Treaty Arbitration: The Legal Framework*. ICCA Congress Series No 14, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2009, p. 95, 98-100.

⁵⁷CREMADES, B. M. & CORTES, R. *The Principle of Confidentiality in Arbitration: A Necessary Crisis*. 23 *Journal of Arbitration Studies*, 2013, p. 25-26.

⁵⁸REUBEN, R. C. *Confidentiality in Arbitration: Beyond the Myth*. 54 *U. Kansas Law Review*, 2006, p. 1255-1256.

⁵⁹BORN, G. B. *International Arbitration: Law and Practice*. Alphen aan den Rijn, Netherlands: Wolters Kluwer, 2012, p. 195.

2.1.1.1. Konfidencialumo prezumpcija

Vienas iš dažniausiai minimų komercinio arbitražo pranašumų, kuriuo šalys mėgaujasi bei kuris nėra sutinkamas teismo procese, yra preziumuojamas konfidencialumas⁶⁰. Egzistuoja ir tokių nuomonių, jog visi tarptautinio komercinio arbitražo aspektai turėtų būti laikomi konfidencialiais, nes tik tokiu būdu bus išsaugomas jo vertingumas⁶¹. Ginčo egzistavimas paprastai yra nežinomas visuomenei, posėdžiai vyksta už uždarytų durų, o ir arbitražo sprendimo publikavimas priklauso nuo šalių diskrecijos⁶². Atsižvelgiant į tai, galima teigti, jog konfidencialumas yra vienas iš pagrindinių „traukos taškų“, kuris ir pritraukia potencialius komercinio arbitražo vartotojus⁶³. Be to, yra daug empirinių įrodymų, patvirtinančių, jog tarptautinės bendrovės ypač vertina šiuos komercinio arbitražo proceso aspektus⁶⁴. 1995 m. tuometinis ICC arbitražo generalinis sekretorius pažymėjo, jog ginčo šalių pasirinkimui spręsti savo ginčus komerciniame arbitraže įtakos turėdavo faktas, jog arbitražo procedūra ir priimtas sprendimas yra neprieinami visuomenei⁶⁵. Praėjus beveik dviem dešimtmečiams, konfidencialumas vis tiek išliko arbitražo procesą pasirenkančių asmenų pagrindiniu pageidaujamu elementu. 2010 m. atlikus Londono Queen Mary universiteto apklausą, kurios tikslas buvo sužinoti, kas turi įtakos arbitražo proceso pasirinkimui, 62% respondentų, dalyvavusių apklausoje pažymėjo variantą „labai svarbu“, kiti 24% respondentų pasirinko variantą „gana svarbu“ vertinant konfidencialumą arbitraže⁶⁶. 2013 m. atliktoje apklausoje buvo užfiksuota vienuolika arbitražo teikiamų privalumų, tarp jų konfidencialumas užėmė trečiąją vietą, o 84% įmonių teisininkų (angl. *in-house lawyers*) balsavo, jog arbitražo pasirinkimą lemia jame vyraujantis konfidencialumas⁶⁷. 2015 m. atlikta apklausa rodo, jog „konfidencialumas bei privatumas“ kaip bendrai vertinama arbitražo charakteristika buvo įmonių teisininkų išrinkta antroje

⁶⁰BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2827.

⁶¹BUYS, C. G. *The Tensions Between Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. 14 *American Review of International Arbitration* 121, 2003, p. 121.

⁶²EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 8.

⁶³TUNG, S. & LIN, B. *More Transparency in International Commercial Arbitration: To Have or Not to Have?* *Contemporary Asia Arbitration Journal*, Vol. 11, No. 1, 2018, p. 24.

⁶⁴CARMODY, M. *Overturing the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 *Int'l Trade & Bus. L. Rev.* 96, 2016, p. 163.

⁶⁵BOND, S. *Expert Report of Stephen Bond Esq. In Esso/BHP v Plowman*, 11(3) *Arbitration International*, 1995, p. 273.

⁶⁶Queen Mary University of London. *2010 International Arbitration Survey: Choices in International Arbitration* 29. School of International Arbitration 2010.

⁶⁷Queen Mary University of London. *2013 International Arbitration Survey on Corporate Choices in International Arbitration*. School of International Arbitration, 2013.

vietoje pagal vertingumą⁶⁸. Tiesa, ne per seniausiai, 2018 m. atlikta apklausa taip pat leidžia suprasti, jog konfidencialumo vaidmuo nekinta. 87% visų respondentų, dalyvavusių apklausoje, pasiskirstė tarp tokių variantų, kaip „labai svarbus“ ir „šiek tiek svarbus“, vertindami konfidencialumo svarbą. Visiškai nestebina tai, kad įmonių teisininkai suteikė didesnę svarbą konfidencialumui nei apskritai visų balsavusiųjų respondentų grupė. 57% įmonių teisininkų pasirinko variantą „labai svarbus“, o 26% - „šiek tiek svarbus“ vertindami konfidencialumo svarbą arbitraže. Šioje apklausoje „konfidencialumas ir privatumas“ kaip bendra arbitražo charakteristika komerciniame arbitraže buvo įmonių teisininkų išrinkta trečioje vietoje pagal vertingumą⁶⁹.

Konfidencialumo svarbą arbitraže patvirtina ir arbitražo institucijų taisyklės. Pavyzdžiui, Londono tarptautinio arbitražo teismas (toliau – **LCIA**) priėmė griežtas arbitražo taisykles dėl konfidencialumo⁷⁰. LCIA arbitražo taisyklių 30 straipsnis nurodo, jog visi sprendimai, medžiaga ir dokumentai⁷¹, taip pat ir arbitražo teismo svarstymai⁷² yra konfidencialūs. Be to, arbitražo sprendimas taip pat yra neskelbiamas⁷³, ir posėdžiai vyksta už uždarų durų, išskyrus atvejus, kai šalys susitaria priešingai⁷⁴. Jeigu yra norima publikuoti arbitražo sprendimą, su tuo turi sutikti ne tik šalys, bet ir bylą nagrinėjantis arbitražo teismas⁷⁵.

Panašumo į minėtas arbitražo taisykles turi ir Šveicarijos prekybos arbitražo instituto priimtą taisyklės (toliau – **Swiss taisyklės**)⁷⁶, kuriose taip pat numatyti uždari arbitražo posėdžiai⁷⁷, visiškas arbitražo sprendimų, įsakymų bei medžiagos konfidencialumas⁷⁸, išskyrus atvejus, kuomet šalys raštu susitaria priešingai. Skirtingai nei LCIA taisyklėse, arbitražo teismo svarstymai visada yra konfidencialūs nesant jokių išimčių⁷⁹. Norint viešai paskelbti arbitražo sprendimą taisyklės reikalauja, kad abi šalys sutiktų⁸⁰, o galutinį sprendimą priima Šveicarijos prekybos arbitražo instituto sekretoriatas⁸¹.

⁶⁸Queen Mary University of London. *2015 International Arbitration Survey: Improvement and Innovations in International Arbitration*. School of International Arbitration, 2015.

⁶⁹Queen Mary University of London. *2018 Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration*. School of International Arbitration, 2018.

⁷⁰LCIA Arbitration Rules 2014 (LCIA Rules), [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-29]. Prieiga per internetą: https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2014.aspx.

⁷¹LCIA Rules, art 30(1).

⁷²*Ibidem*, Art 30(2).

⁷³*Ibidem*, Art 30(3).

⁷⁴*Ibidem*, Art 19(4).

⁷⁵*Ibidem*, Art 30(3).

⁷⁶Swiss Rules of International Arbitration 2012 (Swiss Rules), [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-5]. Prieiga per internetą: https://www.swissarbitration.org/files/33/Swiss-Rules/SRIA_EN_2017.pdf.

⁷⁷Swiss Rules, art 25(6).

⁷⁸*Ibidem*, Art 44(1).

⁷⁹*Ibidem*, Art 44(2).

⁸⁰*Ibidem*, Art 44(3)(c).

⁸¹*Ibidem*, Art 44(3)(a).

Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamente⁸² konfidencialumo klausimai plačiau nereguliuojami. Konfidencialumas reglamente yra paminėtas kaip arbitražo principas, reglamento 6 straipsnyje vardinant arbitražo proceso principus. Tačiau, būtų galima paminėti Lietuvos arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamento⁸³ 82 straipsnį, kuris nustato, jog „Lietuvos arbitražo teismas, Arbitražo teismas, ekspertai visą informaciją, susijusią su pagal šį Reglamentą vykstančiu arbitražo procesu ir priimtu sprendimu, laikys griežtai konfidencialia ir neatskleis jokiems kitiems asmenims, išskyrus įstatymų numatytas išimtis, jeigu šalys nesusitaria kitaip“. Vadovaujantis tokia nuostata, galima būtų daryti prielaidą, jog procesas yra savaime konfidencialus, nebent šalys susitarę kitaip.

Taigi yra plačiai pripažįstama tarptautinio komercinio arbitražo kontekste, jog „gera praktika“ arbitraže yra tokia praktika, kuomet arbitražo teismas ir šalys laikosi konfidencialumo dėl arbitražo proceso egzistavimo, taip pat dėl bet kokios medžiagos ar šalių pareiškimų, kurie buvo atskleisti proceso metu, bei dėl paties arbitražo sprendimo, nebent šalys susitarę kitaip⁸⁴.

2.1.1.2. Konfidencialumas kaip proceso veiksmingumą skatinantis veiksnys

Antrasis konfidencialumo privalumas yra toks, jog konfidencialumas skatina veiksmingą arbitražo procesą. Vienas iš būdų, kuriuo komercinis arbitražas, priešingai nei teismo procesas, padeda užtikrinti veiksmingą procesą yra toks, kad pirmasis suteikia šalims galimybę išsispęsti savo ginčus privačiai. Privatus komercinio arbitražo pobūdis pasižymi tuo, kad šalys gali atskleisti savo nusiskundimus, komercines paslaptis ar finansinę padėtį, nebijodamos visuomenės ir žiniasklaidos spaudimo⁸⁵. Tokiu atveju ginčo šalims yra suteikiama erdvė užimti tokias pozicijas, kurių, galbūt, jos nesiektų užimti jei procesas būtų viešas⁸⁶, taip potencialiai sukuriant didesnę galimybę ginčo šalims atsiskaityti tarpusavyje bei atitinkamai didinti bendrą arbitražo proceso veiksmingumą⁸⁷. Todėl ginčo

⁸²Vilniaus komercinio arbitražo teismo 2012 m. arbitražo procedūros reglamentas (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus] [žiūrėta: 2019-03-23]. Prieiga per internetą: http://www.arbitrazas.lt/failai/2018-01_01%20VKAT%20AP%20Reglamentas_%202017-11_28%20pakeitimas_be%20pried%C5%B3.pdf.

⁸³Lietuvos arbitražo teismo 2017 m. arbitražo procedūros reglamentas, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-01]. Prieiga per internetą: <https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2012/12/REG2017LT.pdf>.

⁸⁴EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 87.

⁸⁵BLACKABY, N. & PARTASIDES, C. *Redfern and Hunter on International Arbitration (Sixth Edition)*. Oxford University Press, 2015, p. 134.

⁸⁶WEIXIA, G. *Confidentiality Revisited: Blessing or Curse in International Commercial Arbitration*. 15 Am. Rev. Int'l Arb., 2005, p. 607, 629.

⁸⁷TUNG, S. & LIN, B. *More Transparency in International Commercial Arbitration: To Have or Not to Have?* Contemporary Asia Arbitration Journal, Vol. 11, No. 1, 2018, p. 24.

sprendimas komerciniame arbitraže pasitelkus konfidencialumą yra skatinamas vyksti tokiu būdu, koku būtų neįmanoma pasiekti bent panašaus efektyvumo vyraujant smalsiems visuomenės žvilgsniams, nukreiptiems tiesiai į ginčo šalis⁸⁸.

Konfidencialumas, kaip veiksmingo proceso užtikrintojas, taip pat užtikrina ir vientisumo principo įgyvendinimą arbitražo procese⁸⁹. Taip yra todėl, kad taip pasireiškiančio konfidencialumo dėka šalys turi galimybę pateikti savo ginčą į vieną forumą, tuo pačiu apribojant komerciniu požiūriu jautrios informacijos sklaidą, o tai savo ruožtu sumažina trečiųjų šalių įsikišimo galimybę procese ir bylos paveikimą netinkama linkme išsaugant proceso vientisumą⁹⁰. Tokiu būdu yra sutaupoma laiko bei nereikalingų sąnaudų išvengiant bylos nagrinėjimo užtęsimo.

Galiausiai konfidencialumas, kurio yra susaistytas komercinio arbitražo priimtas sprendimas, nuo sprendimo priėmimo momento gali padėti užtikrinti, kad ginčo šalys laikytųsi tokio sprendimo. Arbitražo sprendimų vykdymo procesas nacionaliniuose teismuose gali prasidėti tik tuomet, kuomet šalys nesilaiko arbitražo sprendimo. Pradedant tokį procesą teisme minėtas arbitražo sprendimas galiausiai būtų paskelbtas viešai, atskleidžiant išsamius faktus bei esminius ginčo argumentus visuomenei, išskyrus tokius atvejus, kada yra teismo išduotas apsauginio pobūdžio įsakymas arba arbitražo sprendimą vykdančias teismas vadovaujasi unikaliomis konfidencialumo nuostatomis vykdančias sprendimą⁹¹. Atitinkamai, siekiant išvengti, kad sprendimo turinys būtų prieinamas visuomenei, šalys yra stimuliuojamos laikytis priimto arbitražo sprendimo, tokiu būdu yra užtikrinamas ir arbitražo proceso veiksmingumas.

2.1.2. Konfidencialumo pareiga

Atskleidus konfidencialumo teikiamus privalumus, kyla klausimas, kas yra saistomas konfidencialumo pareigos komercinio arbitražo procese. Galima teigti, jog yra trys pagrindinės dalyvių grupės, kurias galėtų tokia pareiga saistyti. Tai yra arbitrai, trečiosios šalys, tokios, kaip liudytojai ir ekspertai, bei pačios ginčo šalys. Vertinant arbitrų atžvilgiu, yra bendrai priimtina, jog arbitrai savaime yra įpareigoti laikytis etinės ir teisinės pareigos

⁸⁸BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2781.

⁸⁹BLAVI, F. *A Case in Favour of Publicly Available Awards in International Commercial Arbitration: Transparency v. Confidentiality*. Int'l Bus. L. J., 2016, p. 83, 87.

⁹⁰BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2782.

⁹¹MALHOTRA, S. *Transparency in International Commercial Arbitration: The Road Ahead*. Int'l L. Square, 2016.

išlaikyti konfidencialumą⁹². Trečiųjų šalių atžvilgiu situacija yra kitokia, yra laikomasi tokio požiūrio, kad jos nėra saistomos konfidencialumo pareigos jeigu nėra jokių konkrečių sutartinių įsipareigojimų dėl konfidencialumo⁹³. Šiuo atveju lieka tik ginčo šalys, kurių atžvilgiu situacija yra labiau komplikauta. Nesant tarp ginčo šalių susitarimo dėl konfidencialumo, tokia pareiga gali skirtis priklausomai nuo arbitražo teismo ir taikomos materialinės bei procedūrinės teisės. Todėl nepaisant anksčiau minėtų konfidencialumo teikiamų privalumų, diskusijos dėl konfidencialumo taikymo arbitraže tebėra prieštaringos.

Praktikoje vyrauja keli būdai, padedantys nustatyti konfidencialumo pareigos tarp ginčo šalių egzistavimą. Pirma, tai padeda nustatyti ginčui taikoma teisė, arbitražo institucijos ar nacionaliniai įstatymai, pavyzdžiui, nustatant iš įstatymo kylančią konfidencialumo pareigą. Antra, pačios šalys gali kontroliuoti šios pareigos buvimą, numatydamos tokią, jas tenkinančią, pareigą arbitražiniame susitarime⁹⁴. Be šių dviejų pareigos nustatymo šaltinių taip pat yra svarbus teismų praktikos vaidmuo, nes dažnai yra pasitaikantys atvejai, kuomet šalys neįtvirtina konfidencialumo nuostatų arbitražiniame susitarime. Nacionaliniai teismai priėjo prie įvairių išvadų konfidencialumo ar privatumo atžvilgiu, kurie yra kitoniški priklausomai nuo jurisdikcijos⁹⁵.

2.1.2.1. Numanoma arba netiesioginė konfidencialumo pareiga

Kai kurie teismai pripažino plataus pobūdžio konfidencialumo pareigą, tai yra numanomą (angl. *implied duty*) nuo pat arbitražinio susitarimo tarp šalių atsiradimo⁹⁶. Vyraujant tokiai pareigai teismai laikosi nuomonės, jog arbitražo proceso privatumas yra esminis elementas, užtikrinantis didžiausią slaptumą, kuris reikalauja numanomos konfidencialumo pareigos egzistavimo kaip esminės arbitražinio susitarimo sąlygos, nepaisant aiškiai šalių išreikšto susitarimo dėl konfidencialumo⁹⁷. Todėl konfidencialumas laikomas ne tik būtinu elementu arbitražo procese, bet tai yra ir numanoma privatumo pasekmė⁹⁸.

⁹²IBA Rules of Ethics for International Arbitrators, art 9, 1987, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-29]. Prieiga per internetą: https://www.trans-lex.org/701100/_/iba-rules-of-ethics-for-international-arbitrators-1987/.

⁹³BUYS, C. G. *The Tensions Between Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. 14 American Review of International Arbitration 121, 2003, p. 124.

⁹⁴WEIXIA, G. *Confidentiality Revisited: Blessing or Curse in International Commercial Arbitration? The American Review of International Arbitration*. 15 Am. Rev. Int'l Arb., 2004, p. 636.

⁹⁵BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2252-2253.

⁹⁶*Chapter 10: Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. In BORN, G. B. *International Arbitration: Law and Practice (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2015, p. 202.

⁹⁷HENKLE, C. *The Work-Product Doctrine as a Means toward a Judicially Enforceable Duty of Confidentiality in International Commercial Arbitration*. 37 N.C. J. Of Int'l L., 2012, p. 1067.

⁹⁸*Ibidem*.

Pavyzdžiui, Anglijoje, 1996 m. arbitražo įstatyme nėra nuostatos, įtvirtinančios konfidencialumo pareigą, todėl nacionalinių teismų praktikoje vyrauja numanomos prigimties konfidencialumo pareiga. Anglijos teismų pozicija dėl konfidencialumo pareigos pirmą kartą buvo paskelbta *Dolling-Baker v. Merrett* byloje, kuomet apeliacinis teismas pabrėžė, jog arbitražo privatumas yra svarbi proceso sudedamoji dalis, todėl kiekviename arbitražiniame susitarime egzistuoja numatoma pareiga, „neatskleisti ir nenaudoti dokumentacijos, kuri buvo surinkta ir naudojama arbitražo tikslais, kitais tikslais nei kad arbitražo, taip pat saugomos kitos ginčo šalies sutikimu arba pagal teismo nutartį ar leidimą“⁹⁹.

Kitoje byloje *Hessneh Insurance v. Stuart J Mew*, teismas išplėtė numanomos konfidencialumo pareigos apimtį¹⁰⁰, pabrėždamas, jog konfidencialumo pareiga apima ir patį arbitražo sprendimą. Teismas taip pat nurodė, jog medžiagos, kuri buvo paruošta arbitražo proceso eigoje, atskleidimas „būtų lygiavertis durų, už kurių vyksta privatus arbitražo procesas, atidarymui įsileidžiant trečiąją šalį“, tokiu būdu pažeidžiant privatumo „šventumą“ arbitraže¹⁰¹.

Tačiau numanoma pareiga nėra absoliuti, nes turi taikymo išimčių. Byloje *Emmott v. Micheal Wilson & Partners Ltd.*, Anglijos apeliacinis teismas išaiškino dvi konfidencialumo išimtis. Pirmą, atskleidimas yra galimas tada, kai yra pagrįstai būtina apsaugoti arbitražo ginčo šalies teisėtus interesus¹⁰². Antra, atskleidimas yra galimas ir tinkamas tuomet, kai abi pareigos, neatskleidimo ir konfidencialumo, yra naudojamos siekiant suklaidinti užsienio teismus¹⁰³.

Prancūzijos teismai taip pat pripažįsta, jog numanoma konfidencialumo pareiga yra esminis arbitražinio susitarimo elementas. Iš tiesų, šioje jurisdikcijoje nėra taikomos išimties konfidencialumo atžvilgiu¹⁰⁴. Atsižvelgiant į tai, kad Prancūzijos teisėje nėra įtvirtintos konfidencialumo pareigos, kylančios iš įstatymo, numanoma konfidencialumo pareiga susiformavo remiantis teismų praktika bei papročiais¹⁰⁵. Vienoje byloje *Aita v. Ojeh*, Paryžiaus apeliacinis teismas atmetė Jungtinės Karalystės prašymą pripažinti arbitražo sprendimą negaliojančiu, nes teismo požiūriu, „toks prašymas tėra kenkėjiškos

⁹⁹*Ibidem*, p. 1068.

¹⁰⁰1990 m. kovo 21 d. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo sprendimas byloje *Dolling-Baker v. Merrett*. 1 W. L. R. 1205.

¹⁰¹*Ibidem*.

¹⁰²2008 m. kovo 12 d. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo sprendimas byloje *Emmott v. Michael Wilson & Partners Ltd.*

¹⁰³*Ibidem*.

¹⁰⁴BROWN, A. C. *Presumption Meets Reality: An Exploration of the Confidentiality Obligation in International Commercial Arbitration*. 16 American University International Law Review, 2001, p. 974-975.

¹⁰⁵POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 291.

*pastangos atskleisti konfidencialią arbitražo informaciją, tokiu būdu pažeidžiant ir arbitražo privatumą*¹⁰⁶.

Kitoje byloje *Nafimco v. Foster Wheeler Trading Company* teismas pasisakė, jog nesant tarp šalių aiškaus susitarimo dėl konfidencialumo, šalys privalo įrodyti, kad egzistavo tokia, jų įrodinėjama, numanoma konfidencialumo pareiga¹⁰⁷. Taigi Prancūzijoje šalys susiduria su didele įrodinėjimo našta, tokiu atveju galima teigti, jog šioje jurisdikcijoje konfidencialumas yra labiau apribotas nei Jungtinėje Karalystėje.

Vertinant Lietuvos jurisdikcijos atvejį, nėra susiformavusi teismų praktika, kuri leistų priskirti konfidencialumo pareigą vienai iš rūšių¹⁰⁸. Tačiau, būtų galima atkreipti dėmesį į tai, kaip Lietuvos arbitražo teisės doktrinoje yra aiškinamas konfidencialumo principas¹⁰⁹, „proceso konfidencialumas apima ne tik posėdžių uždarumą, bet ir bet kokios informacijos, susijusios su konkrečiu ginčo esamu ar buvusiu nagrinėjimu, neviešinimą. Tokia informacija – tai ne tik konkrečios bylos medžiaga, bet ir duomenys apie ginčo šalis, ginčo pobūdį ir net patį ginčo buvimo faktą. Konfidencialumo principo įgyvendinimas arbitražo procese leidžia šalims be jokio pašalinių dėmesio išnagrinėti kilusį ginčą ir neretai sudaro palankias prielaidas išsaugoti jau susiklosčiusius verslo santykius. Tad proceso konfidencialumas suteikia neabejotiną pranašumą, palyginti su valstybės teisme vykstančiu procesu“¹¹⁰. Atsižvelgiant į tokį išaiškinimą bei į tai, jog Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas nepateikia konfidencialumo pareigos reguliavimo, manytina, jog numanomos konfidencialumo pareigos rūšis galėtų būti priskiriama ir Lietuvos jurisdikcijos atžvilgiu, tokiu atveju konfidencialumas procese būtų preziumuojamas, net ir nesant susitarimo tarp šalių dėl konfidencialumo įsipareigojimų laikymosi.

2.1.2.2. Aiškiai išreikšta arba tiesioginė konfidencialumo pareiga

Skirtingai nei Anglijos ir Prancūzijos nacionaliniai teismai, Australijos, Švedijos ir JAV teismai nepripažįsta konfidencialumo pareigos, jeigu tarp šalių nebuvo aiškiai išreikšto

¹⁰⁶1986 m. vasario 18 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Aita v Ojje*. 4 Revue De L'arbitrage.

¹⁰⁷2004 m. sausio 22 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Nafimco v Foster Wheeler Trading Company AG*.

¹⁰⁸Teismų praktikos paieška atlikta Infolex duomenų bazėje (<http://www.infolex.lt/ta/Default.aspx?Id=20>) pagal tyrinjamą CK ar KAĮ straipsnį, paieškoje nurodant, kad atitinkamas straipsnis turi būti paminėtas LAT ar LApT nutarties motyvacijoje. Naudojant raktinius žodžius: „konfidencialumas arbitraže“, „konfidencialumo pareiga arbitraže“.

¹⁰⁹Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. Valstybės žinios, 1996, nr. 39-961. Naujos redakcijos įstatymas patvirtintas įstatymu Nr. XI-2089. Valstybės žinios, 2012, nr. 76-3932.

¹¹⁰MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Registrų centras, 2016, p. 36.

susitarimo dėl tokios pareigos (angl. *express duty*). Nors minėtos jurisdikcijos pripažįsta privatų arbitražo pobūdį, tačiau atmeta tokią idėją, jog konfidencialumas yra būtinas siekiant užtikrinti privatumą arbitraže¹¹¹.

Vienas labiausiai pasižymėjusių sprendimų šiame kontekste yra Australijos teismo priimtas sprendimas byloje *Esso Australia Resources Ltd. v. Plowman*, kurio išaiškinimas buvo prilygintas “*seisminiam šokui*”¹¹². Šioje byloje teismas nusprendė, “*jog nesant aiškiai išreikšto susitarimo dėl konfidencialumo, privatus arbitražo pobūdis savaime nepatvirtina, kad konfidencialumas yra neatskiriama arbitražo savybė*”¹¹³. Be to, teismas pateikė tokius motyvus, jog “*jeigu šalys aiškiai susitaria dėl konfidencialumo, tuomet konfidencialumo prezumpcija savaime praranda prasmę. Todėl jeigu konfidencialumo prezumpcijos nėra, tuomet konfidencialumas gali būti atskiriama nuo arbitražo savybė*”¹¹⁴. Šis sprendimas parodo Australijos teismų pasiryžimą palaikyti aiškiai išreikštos konfidencialumo pareigos buvimą, o ne apsaugoti konfidencialumą bendru pagrindu pripažįstant numanomą konfidencialumo pareigą¹¹⁵.

Švedijos Aukščiausiasis Teismas *Bulgarian Foreign Trade Bank Ltd. v. A.I. Trade Finance Inc.* byloje iš esmės pasekė minėto *Esso Resources Australia Ltd.* sprendimo motyvavimo keliu. Teismas konstatavo, jog “*bendruoju požiūriu, konfidencialumo pareigos vertinimo pradžios taškas yra supratimas, jog arbitražo procesas yra grindžiamas susitarimu. Todėl nesant tokio susitarimo privatus arbitražo pobūdis negali savaime įtvirtinti konfidencialumo pareigos*”¹¹⁶.

JAV jurisdikcijoje sprendimai, priimti bylose *United States v. Panhandle Eastern Corporation* ir *Contship Containerlines v. PPG Industries*, yra lyderiaujantys konfidencialumo atžvilgiu¹¹⁷. Abi minėtos bylos buvo nagrinėjamos tarptautiniame arbitraže ir abiejuose atitinkamai buvo atsisakyta idėjos dėl numanomos konfidencialumo pareigos egzistavimo, nesant aiškaus šalių susitarimo dėl konfidencialumo¹¹⁸. Šalia to,

¹¹¹POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 292.

¹¹²DUNDAS, H. R. *Confidentiality in English Arbitration: the Final Word? Emmott v. Michael Wilson & Partners Ltd.* 74(4) Arb., 2008, p. 458.

¹¹³1995 m. balandžio 7 d. Australijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Esso Australia Resources Ltd. v. Plowman*.

¹¹⁴CREMADES, B. M. & CORTES, R. *The Principle of Confidentiality in Arbitration: A Necessary Crisis*. 23 Journal of Arbitration Studies, 2013, p. 28.

¹¹⁵POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 293.

¹¹⁶2000 m. spalio 27 d. Švedijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas Nr. T1881-99 byloje *Bulgarian Foreign Trade Bank Ltd v A.I. Trade Finance Inc.*

¹¹⁷POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 294.

¹¹⁸HENKEL, C. *The Work-Product Doctrine as a Means toward a Judicially Enforceable Duty of Confidentiality in International Commercial Arbitration*. 37 N.C. J. Of Int'l L., 2012, p. 1084-1085.

United States v. Panhandle Eastern Corporation byloje JAV apygardos teismas sukritikavo šalis dėl nesugebėjimo susitarti dėl konfidencialumo pareigos buvimo ir atmetė tokį argumentą, jog šalys savaime suprato, kad egzistavo bendroji konfidencialumo pareiga neatskleisti su arbitražu susijusios medžiagos. Teismas apskritai atmetė bendros ar numanomos konfidencialumo pareigos egzistavimą tarptautiniame komerciniame arbitraže ir pabrėžė, jog tarp šalių privalo būti sudarytas aiškus susitarimas dėl konfidencialumo¹¹⁹.

2.1.2.3. Įstatyminė konfidencialumo pareiga

Taip pat yra jurisdikcijos, kurios pripažįsta konfidencialumo pareigos, kylančios iš įstatymo (angl. *statutory duty*), taikymą. Pavyzdžiui, Singapūras laikosi unikalaus arbitražo sprendimų paskelbimo metodo bei yra pripažįstamas pirmaujančiu arbitražo centru Azijoje. Singapūro jurisdikcija nesuteikia absoliučios konfidencialumo apsaugos, nes Singapūro arbitražo įstatymo 57 straipsnyje yra pateikiama išimtis. 57(3) straipsnyje yra nustatyta, kad „konfidencialios informacijos atskleidimas yra galimas tik esant šalių sutikimui arba tada, kada teismas yra įsitikinęs, jog tokia paskelbta informacija neatskleis šalių dalyvavusių procese tapatybės“¹²⁰. Be to, 57(4) straipsnyje yra nustatyta, „kad nepaisant minėto straipsnio, jeigu teismo motyvai yra pagrįsti susiję su arbitražo procedūriniais klausimais ir jeigu teismas mano, kad toks motyvavimas yra turintis svarbų teisinį interesą, tokiu atveju teismas priima sprendimą tokio sprendimo santrauką publikuoti profesionaliuose teisės leidiniuose“¹²¹. Tačiau svarbu pabrėžti, jog pastarojo straipsnio taikymas priklauso nuo šalių sutikimo ir tokiais atvejais, kuomet šalis pagrįstai nori nuslėpti tam tikrą aspektą, įskaitant ir tokį faktą, jog ji dalyvavo kaip ginčo šalis, teismas turi nurodyti, kokių veiksmų reikia imtis norint nuslėpti tam tikrą informaciją publikuotose sprendimų santraukose. Jeigu tokių veiksmų atlikti nepavyksta, teismas gali nurodyti, jog tam tikra sprendimo santrauka negali būti skelbiama tam tikram laikotarpiui, tačiau ne ilgesniam nei dešimt metų¹²².

Įstatyme įtvirtintos konfidencialumo pareigos laikosi ir Naujoji Zelandija. Pavyzdžiui, Naujosios Zelandijos arbitražo įstatymo 14B straipsnyje nurodyta, jog „šalys ir arbitražo teismas negali atskleisti konfidencialios informacijos“, kylančios iš arbitražinio susitarimo, reguliuojamo Naujosios Zelandijos teisės¹²³. Panašiai kaip ir kitose

¹¹⁹1988 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Delavero apygardos teismo sprendimas byloje *United States v. Panhandle E. Corp.*

¹²⁰Singapore Arbitration Act, Section 57(3).

¹²¹*Ibidem*, Section 57(4).

¹²²*Ibidem*, Section 57(4)(b).

¹²³New Zeland Arbitration Act, Section 14B.

jurisdikcijose, Naujojoje Zelandijoje konfidencialumo pareiga taip pat nėra absoliuti, Naujosios Zelandijos arbitražo įstatymo 14C straipsnis pateikia kelias taikymo išimtis¹²⁴. Be to, 14C(a) straipsnis yra svarbus, nes jame numatytas konfidencialios informacijos atskleidimas šalių profesionaliems patarėjams¹²⁵.

Taigi galima teigti, jog jurisdikcijos, kuriose yra įtvirtinta įstatymine konfidencialumo pareiga yra savaime įsipareigojusios pateikti aiškų bei nedviprasmišką teisės išaiškinimą įstatymų atžvilgiu.

2.2. Naujasis požiūris, skatinantis skaidrumą

Vis didėjantis BIT sudarymo skaičius skatina tarptautinės prekybos vystymąsi tuo pačiu atverdamas duris tiesioginėms užsienio investicijoms. Tokiu atveju skaidrumas turi žymų vaidmenį vykdant tvarų ekonomikos augimą, suteikiant demokratiškesnę, legitimesnę bei labiau atskaitingą pasaulinio valdymo sistemą. Didėjant atitinkamai nagrinėjamų bylų skaičiui investiciniame arbitraže, visuomenė ir kiti subjektai, dalyvaujantys tarptautiniuose investavimo santykiuose, užmezgė smarkiai plintančią diskusiją dėl didesnio atvirumo bei skaidrumo poreikio arbitražo procese¹²⁶. Natūralu, jog visuomenė išreiškė susidomėjimą dalyvauti procese, tokiu būdu stebint užsienio investuotojų veiklą ir atitinkamai vertinant priimančiosios valstybės viešųjų funkcijų įgyvendinimą ekonominiuose santykiuose su užsienio investuotojais¹²⁷.

Tačiau yra svarbu pažymėti, jog skaidrumo klausimas nėra išimtinai susijęs tik su investiciniu arbitražu. Pavyzdžiui, Gary Born mano, jog negalima teigti, kad investicinis arbitražas savaime pritraukia tokį visuomenės interesą, kokio negali pritraukti tarptautinis komercinis arbitražas, juk yra įmanoma situacija, kuomet investicinio arbitražo procesas yra susijęs tik su nedidelėmis pinigų sumomis ir nedidele visuomenės dalimi, tuo tarpu komercinio arbitražo procesas, kuriame gali dalyvauti valstybė, kaip privati šalis, gali turėti didelį poveikį valstybės ekonomikai ir atitinkamai didžiajai daliai visuomenės¹²⁸. Todėl komercinis arbitražas taip pat nėra apsaugotas nuo procese vyraujančios įtampos tarp

¹²⁴*Ibidem*, Section 14C.

¹²⁵*Ibidem*, Section 14C(a).

¹²⁶SCHREUER, C., MALINTOPPI, L., REINISCH, A. & SINCLAIR, A. *The ICSID Convention: A Commentary (Second Edition)*. Cambridge University Press, 2009, p. 697–698.

¹²⁷ORTINO, F. *Transparency of Investment Awards: External and Internal Dimensions*. Routledge, Oxon, 2013, p. 133-134.

¹²⁸BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2828.

skaidrumo bei konfidencialumo, kuri yra gali jį paveikti mažiausiai dėl trijų priežasčių¹²⁹. Pirma, nors komerciniame arbitraže ginčai paprastai yra sprendžiami tarp privačių šalių, kaip minėta, viena iš ginčo šalių gali būti valstybė arba valstybinė įmonė. Be to, valstybė gali veikti ne tik viešosios teisės normų reglamentuojamuose teisiniuose santykiuose (lot. *acta jure imperii*), bet ir privatinuose, komerciniuose teisiniuose santykiuose (lot. *acta jure gestionis*)¹³⁰ tokiais pačiais pagrindais, kaip ir kiti šių santykių dalyviai. Pastarieji santykiai, nors ir esantys „grynai“ komerciniai, vis dėlto gali turėti sąsajų ir su viešuoju interesu. Antra, dėl tokios sąsajos galimo egzistavimo, viešasis interesas gali būti paveiktas komercinio arbitražo priimto sprendimo, pavyzdžiui, jeigu arbitražo byla yra susijusi su tokiomis „jautriomis“ temomis kaip nacionalinis saugumas, visuomeninė sveikata, gamtos išteklių naudojimas ar kitomis panašiomis temomis¹³¹. Trečia, skaidrumas gali turėti ypatingą vertę tose komercinio arbitražo bylose, kuriose tikėtina yra galimas valstybės tarnautojų ar užsienio tarptautinių korporacijų pareigūnų piktnaudžiavimas valdžia. Tokiais atvejais toks viešosios politikos aspektas nusvertų konfidencialumą¹³².

Atsižvelgiant į tokią tendenciją siaurinti konfidencialumo principo turinį tarptautiniame arbitraže, kai kurie teoretikai teigia, jog konfidencialumo principas tarptautiniame arbitraže negali būti laikomas *lege lata*¹³³, ir net jeigu šis principas ir egzistuoja, jo taikymas priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių¹³⁴. Tokio požiūrio laikosi ir kai kurie nacionaliniai teismai. Kaip ir atskleista prieš tai, tik kelios valstybės pripažįsta numanomos konfidencialumo pareigos egzistavimą tarptautiniame arbitraže¹³⁵, priešingai, nei daugelyje kitų jurisdikcijų, kuriose konfidencialumas taikomas tik tuomet, kai jį numato taikytina teisė, *lex arbitri* arba šalys dėl tokio taikymo susitaria¹³⁶. Tvirtos konfidencialumo pozicijos praradimą netiesiogiai patvirtina ir tie, kurie yra tvirtai įsitikinę tokio bendrojo

¹²⁹RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* Groningen Journal of International Law 3.1, 2015, p. 8.

¹³⁰HEISKANEN, V. *State as a Private: The Participation of States in International Commercial Arbitration*. 7 Transnational Dispute Management, 2010, p. 1-2.

¹³¹ROMERO, E. *Are States Liable for the Conduct of Their Instrumentalities? ICC Case Law*. In GAILLARD, E. & YOUNAN, J. *State Entities in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration No 4, Juris Publishing, 2008, p. 31.

¹³²WALDE, T. *Confidential Awards as Precedent in Arbitration: Dynamics and Implication of Award Publication*. In BANIFATEMI, Y. *Precedent in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration No 5, Juris Publishing, 2008, p. 118.

¹³³PAULSSON, J. & RAWDING, N. *The Trouble with Confidentiality*. 5(1) ICC Bulletin, 1994, p. 48.

¹³⁴POUDRET, J. F. & BESSON, S. *Comparative Law of International Arbitration*. Sweet & Maxwell, London, 2007, p. 316.

¹³⁵RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* Groningen Journal of International Law 3.1, 2015, p. 8.

¹³⁶FELICIANO, F. P. *The “Ordre Public” Dimensions of Confidentiality and Transparency in International Arbitration: Examining Confidentiality in the Light of Governance Requirements in International Investment and Trade Arbitration*. In NAKAGAWA, J. *Transparency in International Trade and Investment Dispute Settlement*. Routledge, Oxon, 2013, p. 19.

principo egzistavimu. Pavyzdžiui, Serge Lazareff teigia, jog „*jei šalys siekia maksimalaus konfidencialumo, jos turi įtraukti atitinkamą išlygą*“¹³⁷. Atsižvelgiant į tai, jog reikia įtraukti tokią išlygą, kyla abejonių dėl konfidencialumo, kaip visuotinai arbitraže pripažinto principo egzistavimo.

Skaidrumo poreikio pripažinimas tarptautiniame arbitraže yra matomas ir keliose institucinio arbitražo taisyklėse. Ypač progresuojančiomis skaidrumo link taisyklėmis galima įvardinti tas, kurias nustatė Amerikos arbitražo asociacija¹³⁸ (toliau – **AAA taisyklės**), Tarptautinės prekybos rūmai¹³⁹ (toliau – **ICC taisyklės**), Milano arbitražo rūmai¹⁴⁰ (toliau – **CAM taisyklės**) ir Laivybos arbitrų visuomenė¹⁴¹ (toliau – **SMA taisyklės**).

AAA taisyklėse konfidencialumas vis dar vyrauja kaip bendroji taisyklė¹⁴², tai yra posėdžiai vyksta už uždarytų durų¹⁴³ ir arbitražo sprendimai yra neskelbiami¹⁴⁴, išskyrus atvejus, kuomet šalys susitaria kitaip. Tačiau vyrauja ir palankesnė skaidrumui nuostata, kuri reguliuoja arbitražo sprendimų paskelbimą. Minėtoji nuostata leidžia institucijai paviėšinti pasirinktus sprendimus, nutartis ir nutarimus, kurie prieš publikavimą yra redaguojami siekiant nuslėpti šalių identifikavimo detales, jeigu šalys nesusitarė kitaip¹⁴⁵.

Analizuojant ICC taisykles yra pastebima, jog yra numatyta bendra taisyklė, nustatanti, kad procesas nėra atviras trečiosioms šalims, tačiau esant šalių ir arbitražo teismo sutikimui tokia prieiga yra įmanoma¹⁴⁶. Svarbi nuostata, kurioje vyrauja atvirkštinė konfidencialumo taisyklė lyginant su LCIA ir Swiss taisyklėmis, yra ICC taisyklių 22 straipsnio 3 dalis, kuri nurodo, kad „bet kurios šalies prašymu arbitražo teismas gali priimti nutarimą dėl proceso konfidencialumo ar bet kuriuo kitu klausimu, susijusiu su arbitražo procesu ir imtis priemonių siekiant apsaugoti komercines paslaptis ar konfidencialią informaciją“. Ši nuostata leidžia suprasti, jog konfidencialumas nėra bendroji prezumpcija ICC taisyklėse, nes jeigu ginčo šalis nepareiškia prašymo, arbitražo teismas yra laisvas

¹³⁷LAZAREFF, S. *Confidentiality and Arbitration: Theoretical and Philosophical Reflections*. ICC Bulletin – Special Supplement, 2009, p. 88.

¹³⁸International Dispute Resolution Procedures 2014 (AAA Rules), [interaktyvus] [2019-03-01]. Prieiga per internetą: https://www.adr.org/sites/default/files/ICDR%20Rules_0.pdf.

¹³⁹ICC Rules of Arbitration 2017 (ICC Rules), [interaktyvus] [2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/01/ICC-2017-Arbitration-and-2014-Mediation-Rules-english-version.pdf.pdf>.

¹⁴⁰Milan Chamber of Arbitration Arbitration Rules 2019 (CAM Rules), [interaktyvus] [2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.camera-arbitrale.it/upload/documenti/arbitrato/REG.%20ENG.%202019.pdf>.

¹⁴¹Maritime Arbitration Rules 2018 (SMA Rules), [interaktyvus] [2019-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.smany.org/arbitration-rules-mar-14-2018.html>.

¹⁴²AAA Rules, Art 23(6).

¹⁴³*Ibidem*, Art 37(2).

¹⁴⁴*Ibidem*, Art 30(3).

¹⁴⁵*Ibidem*, Art 30(3).

¹⁴⁶ICC Rules, Art 26(3).

konfidencialumo proceso atžvilgiu netaikyti. Svarbu paminėti, jog ICC taisyklės ne per seniausiai buvo pakeistos. Vienas iš žinomesnių pakitimų yra toks, jog ICC arbitraže atsirado daugiau skaidrumo, nes priklausomai nuo vienos iš šalių prašymo arbitražo teismas turi pateikti sprendimų, susijusių su arbitro paskyrimu, pakeitimu ar nušalinimu, motyvus. Šiuo tikslu buvo pakeistas 11(4) taisyklių straipsnis¹⁴⁷.

CAM taisyklėse nėra nuostatų, susijusių su trečiųjų šalių dalyvavimu posėdžiuose. Tačiau, šiuo atveju, yra sunku numatyti bet kokią trečiųjų šalių dalyvavimą posėdžiuose, kuomet vadovaujantis šiomis taisyklėmis procese vyrauja visiškas konfidencialumas bei yra laikomasi arbitražo sprendimų neskelbimo politikos¹⁴⁸. Tačiau viena pirminių nuostatų, kuri yra palanki skaidrumo tendencijai, yra CAM taisyklių 8 straipsnio 2 dalis, kuri leidžia institucijai mokslinių tyrimų tikslais paskelbti arbitražo sprendimą pritaikius anonimiškumo formatą nesant šalių prieštaravimo per 30 dienų iki sprendimo pavišimo¹⁴⁹.

SMA taisyklės yra liberaliausias iš minėtų taisyklių, kadangi tekste netgi nėra įtrauktos nuostatos dėl konfidencialumo. Analizuojant trečiųjų šalių dalyvavimą posėdžiuose, 17 skirsnyje numatyta, kad „asmenys, turintys tiesioginį interesą arbitraže, turi teisę dalyvauti posėdžiuose“¹⁵⁰. Institucija taip pat laikosi arbitražo sprendimų publikavimo politikos, šalys pasirinkdamos savo ginčui spręsti šias arbitražo taisykles, tuo pačiu sutinka ir su sprendimo publikavimu¹⁵¹.

Šios magistro darbo dalies tolimesnėse dalyse bus atskleidžiama tendencija skaidrumo link abiejose arbitražo rūšyse, tai yra investiciniame bei komerciniame. Be to, yra atkreipiamas dėmesys į tai, jog skaidrumo tendencijos laipsnis bei ją paskatinę veiksniai taip pat skiriasi priklausomai nuo arbitražo rūšies.

2.2.1. Tendencija skaidrumo link tarptautiniame investiciniame arbitraže

Pastaruoju metu investiciniame arbitraže yra pastebima vis didesnė įtampa vyraujanti tarp konfidencialumo bei skaidrumo¹⁵². Nepaisant to, jog tradiciškai konfidencialumas yra

¹⁴⁷International Chamber of Commerce. *ICC Rules of Arbitration*, effective 1 March 2017 (ICC Rules), p. 2, [interaktyvus] [2019-04-01]. Prieiga per internetą: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/01/ICC-2017-Arbitration-and-2014-Mediation-Rules-english-version.pdf.pdf>.

¹⁴⁸CAM Rules, Art 8(1).

¹⁴⁹*Ibidem*, Art 8(2).

¹⁵⁰SMA Rules, Section 17.

¹⁵¹*Ibidem*, Section 1.

¹⁵²LEVANDER, S. *Resolving “Dynamic Interpretation”: An Empirical Analysis of the UNCITRAL Rules on Transparency*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014, p. 509.

laikomas svarbiu tarptautinio arbitražo skiriamuoju požymiu¹⁵³, tendencija didesnio skaidrumo link investiciniame arbitraže yra vis dažniau akcentuojama¹⁵⁴. Tokia tendencija yra grindžiama, visų pirma, siekiu apsaugoti viešąjį interesą, ji yra užsimezgusi dėl suvokimo, jog viešasis interesas gali būti prilyginamas suinteresuotam asmeniui tarptautiniame arbitraže. Be to, valstybės dalyvavimas investicinio arbitražo procese sukelia tam tikrą susirūpinimą, nes tokie arbitražo sprendimai gali paveikti viešąjį interesą. Visuomenei turi būti užtikrinta teisė žinoti apie vykstančius procesus, kurie gali turėti jai lemiamos įtakos. Todėl tendencija skaidrumo link yra artimiau siejama su investiciniu arbitražu, tai patvirtina ir pagrindinių skaidrumą skatinančių instrumentų, tokių kaip Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (toliau – **UNCITRAL**) skaidrumo taisyklių investiciniuose ginčiuose¹⁵⁵ (toliau – **UNCITRAL skaidrumo taisyklės**) bei Jungtinių Tautų konvencijos dėl skaidrumo sprendžiant sutartimi grindžiamus investuotojo ir valstybės ginčus¹⁵⁶ (toliau – **Mauricijaus Konvencija**), priėmimas ir pritaikymas išskirtinai investiciniam arbitražui.

Ironiška, tačiau vienas iš pirmųjų susirūpinimų dėl skaidrumo stokos investiciniame arbitraže yra siejamas su *New York Times* straipsniu, kuriame buvo sukritikuotas proceso privatus pobūdis, „*jų susitikimai vyksta slaptai, narių taip pat neįmanoma identifikuoti, o ir jų priimti sprendimai neprivalo būti visiškai atskleisti*“¹⁵⁷. Šis straipsnis sulaukė labiau perdėto dėmesio nei adekvataus, palyginus su tokiu, koks turėtų būti panašioje situacijoje, tačiau jo turinys vis dėlto sukėlė reikšmingų pasekmių. Pavyzdžiui, netrukus po straipsnio publikavimo JAV, Kanada bei Meksika išleido aiškinamąjį raštą, pažymintį, jog bendroji konfidencialumo pareiga nėra numatyta 1994 m. Šiaurės Amerikos laisvos prekybos sutarties (toliau – **NAFTA**)¹⁵⁸ vienuoliktame skyriuje. Be to, tam tikros NAFTA nuostatos yra aiškiai skirtos skaidrumui užtikrinti, pavyzdžiui, nuostatos dėl sprendimų skelbimo¹⁵⁹.

¹⁵³CARMODY, M. *Overturning the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016, p. 129.

¹⁵⁴LEVANDER, S. *Resolving “Dynamic Interpretation”: An Empirical Analysis of the UNCITRAL Rules on Transparency*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014, p. 515.

¹⁵⁵UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration 2014 (UNCITRAL Rules on Transparency), [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/rules-on-transparency/Rules-on-Transparency-E.pdf>.

¹⁵⁶United Nations Convention on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration (Mauritius Convention), 2015 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-27]. Prieiga per internetą: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/transparency-convention/Transparency-Convention-e.pdf>.

¹⁵⁷DEPALMA, A. *NAFTA's powerful little secret; obscure tribunals settle disputes, but go too far, critics say*. New York Times, 2001.

¹⁵⁸NAFTA Free Trade Commission, North American Free Trade Agreement (NAFTA) – Notes of Interpretation of Certain Chapter 11 Provisions, July 31, 2001, para A, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <https://www.italaw.com/sites/default/files/laws/italaw7679.pdf>.

¹⁵⁹NAFTA, Art 1137(4).

Negana to, visos minėtos NAFTA narės valdo interneto svetaines, kurių paskirtis yra teikimas informacijos, susijusios su investiciniais ginčais¹⁶⁰. Pavyzdžiui, JAV ir Kanada interneto svetainėse publikuoja priimtus sprendimus, procedūrinius nurodymus bei ginčo šalių pareiškimus visose bylose, susijusiose su investiciniais ginčais. Kitos valstybės lyginant su minėtomis NAFTA narėmis taip žymiai neprisidėjo prie kylančios skaidrumo tendencijos skatindamos įtraukti atitinkamas skaidrumo nuostatas investicijų sutartyse ar besiformuojančioje praktikoje, tačiau į skaidrumo klausimus leido atsakyti taikytinoms pagal sutartį arba šalių bendru sutarimu pasirenkamoms arbitražo taisyklėms¹⁶¹.

Svarbu yra pabrėžti, kad dabartinis investicinis arbitražas yra istoriškai susiklostęs komercinio arbitražo pagrindais, dėl to anksčiau konfidencialumas šiame procese buvo vienas iš esminių bruožų¹⁶². Todėl natūralu, jog yra sulaukiama kritikos dėl investicinių ginčų, susijusių su viešosios politikos ir viešosios teisės klausimais, sprendimo investicinio arbitražo procese, kurio režimas yra grindžiamas komercinio arbitražo sistema¹⁶³. Tačiau yra pastebimas žymus nukrypimas nuo minėtos savybės, pavyzdžiui, atsakant į klausimą, ar investiciniame arbitraže vyrauja konfidencialumas, arbitražo teismas byloje *Biwater Gauff Ltd v. United Republic of Tanzania* laikėsi nuomonės, jog “nesant tarp šalių susitarimo šiuo klausimu, nėra jokios nuostatos, kuria vadovaujantis būtų nustatyta bendroji konfidencialumo pareiga, nesvarbu ar ICSID konvencijoje, ar bet kuriose kitose arbitražo taisyklėse”¹⁶⁴. Be to, kitoje byloje *Methanex Corp. v. United States of America*, taip pat yra pastebimas didelis žingsnis skaidrumo link, nes šioje byloje investicinio arbitražo teismas pripažino turintis galią priimti *amicus curiae* pareiškimus dėl procese vyraujančių viešojo intereso klausimų, tuo pačiu pripažindamas didesnio skaidrumo poreikį¹⁶⁵.

Svarbu yra pateikti priežastis, paskatinusias tokį investicinio arbitražo proceso nukrypimą nuo konfidencialaus pobūdžio proceso, koks tebėra komerciniame arbitraže, skaidrumo link. Šios priežastys yra glaudžiai susijusios su paties investicinio arbitražo, kaip

¹⁶⁰JAV interneto svetainė, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.state.gov/s/l/c3439.htm>; Kanados interneto svetainė, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/topics-domaines/disp-diff/gov.aspx?lang=eng>; Meksikos interneto svetainė, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.gob.mx/se/acciones-y-programas/comercio-exterior-solucion-de-controversias?state=published>.

¹⁶¹BJORKLUND, A. K. *The Legitimacy of the International Centre for Settlement of Investment Disputes*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, p. 247.

¹⁶²UNCITRAL. *Note by the Secretariat – Settlement of commercial disputes: Preparation of rules of uniform law on transparency in treaty-based investor-State dispute settlement*. A/CN.9/WGII/WP160, 2010, p. 5.

¹⁶³MENON, S. *The Transnational Protection of Private Rights: Issues, Challenges, and Possible Solutions*. 5(2) Asian Journal of International Law. 2015, p. 219, 232.

¹⁶⁴2006 m. rugsėjo 29 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/05/22 byloje *Biwater Gauff (Tanzania) Ltd v. United Republic of Tanzania*.

¹⁶⁵2001 m. sausio 15 d. UNCITRAL arbitražo sprendimas byloje *Methanex Corp. v. United States of America*.

viešosios tarptautinės teisės reguliuojamo dalyko, statusu. Pirma, reikia pažymėti, jog viena iš pagrindinių investavimo apsaugos ir investicinio arbitražo atsiradimo priežasčių yra tikslas paskatinti didesnę užsienio investuotojų pasitikėjimą priimančiosios valstybės investiciniu „klimatu“. Bet koks priimančiosios valstybės arbitražo sprendimų konfidencialumas gali pakenkti tokiam tikslui¹⁶⁶. Be to, skaidrumas yra svarbus ir užsienio investuotojo atžvilgiu norint jam išlaikyti gerą reputaciją demonstruojant vidaus ar išorės įmonių socialinės atsakomybės reikalavimų patenkinimą bei jo stabilią finansinę būklę¹⁶⁷. Kitaip tariant, tokiu atveju nei viena iš šalių neturi ką slėpti. Lyginant su tarptautiniu komerciniu arbitražu, pastarajame procese nėra iškeliamas panašus tikslas. Faktas, jog investicijų sutarčių apsauga turi platesnę tikslą nei vien tik investicinių ginčų sprendimas, iš tiesų pateisina nukrypimą nuo tarptautinio komercinio arbitražo konfidencialaus ir uždaro pobūdžio, kuris iš esmės yra susijęs su ginču tarp dviejų ar daugiau privačių šalių sprendimu¹⁶⁸.

Antra, faktas, jog investicinio arbitražo teismo sprendžiami ginčai yra paprastai susiję su valstybių tarptautinių įsipareigojimų laikymusi ir atitinkamai su galima valstybės atsakomybe, savaime reikalauja skaidrumo bei viešos prieigos prie investicinio arbitražo proceso¹⁶⁹. Tokiais atvejais yra paprastai juntamas visuomenės susirūpinimas dėl valstybės biudžeto lėšų panaudojimo ir mokesčių mokėtojų galimai pažeistų interesų, nes investiciniame arbitraže yra tiesiogiai paveikiamas valstybės, kuri yra viena iš šalių arbitražo procese, biudžetas¹⁷⁰. Slaptumas šiame procese yra nepriimtinas¹⁷¹, nes investicinio arbitražo priimti sprendimai gali turėti neigiamą poveikį. Pavyzdžiui, arbitražo teismas gali priteisti atlyginti didelę žalą užsienio investuotojams dėl netinkamo valstybės įsipareigojimų vykdymo, o tai gali turėti įtakos priimančiosios valstybės gyventojų gerovei bei būsimiems politiniams valstybės sprendimams¹⁷². Valstybei laikantis neatsargios ir

¹⁶⁶SCHREUER, C., MALINTOPPI, L., REINISCH, A. & SINCLAIR, A. *The ICSID Convention: A Commentary*. Cambridge University Press, 2009, p. 838.

¹⁶⁷MUCHLINSKI, P. *Human Rights, Social Responsibility and the Regulation of International Business: The Development of International Standards by Intergovernmental Organisations*. Non-State Actors and International Law, 3(1), 2003, p. 123–52.

¹⁶⁸BRABANDERE, E. *Transparency and Public Access in Investment Treaty Arbitration*. In *Investment Treaty Arbitration as Public International Law: Procedural Aspects and Implications*. Cambridge Studies In International and Comparative Law, Cambridge University Press, 2014, p. 151.

¹⁶⁹REINISCH, A. & KNAHR, C. *Transparency versus Confidentiality in International Investment Arbitration – The Biwater Gauff Compromise*. The Law & Practice of International Courts and Tribunals 6(1), 2007, p. 97, 113.

¹⁷⁰Center for International Environmental Law & International Institute for Sustainable Development. *Revising the UNCITRAL Arbitration Rules to Address Investor-State Arbitrations*. 2007, p. 7.

¹⁷¹KINNEAR, M., OBADIA, E. & GAGAIN, M. *The ICSID Approach to Publication of Information in Investor-State Arbitration*. In MALATESTA, A. & SALI, R. *The Rise of Transparency in International Arbitration*. Huntington, New York: Juris, 2013, p. 108.

¹⁷²CALAMITA, N. & ZELAZNA E. *The Changing Landscape of Transparency in Investor-State Arbitration: The UNCITRAL Transparency Rules and Mauritius Convention*. 2016, p. 274.

nerūpestingos investavimo politikos gali būti sulaukiama tokių rezultatų, kaip žlugusi vyriausybė, vykstantys socialiniai neramumai bei atleidimas aukšto rango pareigūnų veiksmų. Todėl yra svarbu suteikti visuomenei prieigą prie investicinio arbitražo proceso, kad visuomenė galėtų tokiu būdu kontroliuoti valstybės atliekamus veiksmus, darančius įtaką valstybės investavimo politikai¹⁷³. Situacija yra priešinga komerciniame arbitraže, nes valstybės lėšos nėra tiesiogiai susijusios su šia arbitražo rūšimi, todėl paprastai yra daroma išvada, jog didesnio poreikio skaidrumas yra būtinas tik investiciniame arbitraže¹⁷⁴.

Trečia, dėl valstybės dalyvavimo procese, pati valstybė bei jos valdymo organai yra įpareigoti būti atskaitingais prieš visuomenę vadovaujantis atviros valdžios principais. Iš tiesų, būtent to rinkėjai ir tikisi iš demokratiškai išrinktų valdžios organų, nes valstybės piliečiai yra suinteresuoti žinoti, kaip vyriausybė veikia arbitražo procese ir kokio pobūdžio įtaka visuomenei yra galima priėmus tam tikrą arbitražo sprendimą. Šalia to, yra laikomasi nuomonės, jog valstybė atstovauja visos visuomenės interesams, todėl ji turi būti įsipareigojusi informuoti piliečius ir apie savo užsienio investicijų politikoje vykdomą veiklą¹⁷⁵. Viešojo intereso vyravimas procese taip pat turi įtakos arbitražo vykdymui, nes tokiais atvejais yra būtinas vadovavimasis žmogaus teisių bei gero valdymo principais, kurie pasireiškia vyriausybės veiklai taikomų pagrindinių skaidrumo ir visuomenės dalyvavimą užtikrinančių reikalavimų paisymu¹⁷⁶. Komercinio arbitražo kontekste taip pat yra įmanoma panašios situacijos susiklostymo galimybė, pavyzdžiui, Australijos nacionalinis teismas aiškiai pasisakė *Esso Australia Resources Ltd v. Plowman* byloje dėl tokio atvejo, kuomet tarptautinio komercinio arbitražo procese dalyvauja valstybė ar valstybinė įmonė, „gali susiklostyti tokios aplinkybės, dėl kurių trečiosios šalys ir visuomenė turi teisėtą interesą žinoti, kas įvyko arbitražo procese, tokiu atveju atsirastų „viešojo intereso“ išimtis“¹⁷⁷. Tačiau galima teigti, jog investicinis arbitražas kelia didesnę susirūpinimą dėl demokratijos trūkumo egzistavimo, priešingai nei komercinis arbitražas. Dėl to didesnio skaidrumo bei atskaitomybės poreikis visuomet pirmiau bus siejamas su investiciniu arbitražu.

¹⁷³HORODYSKI, D. *Democratic Deficit of Investment Arbitration in the View of Rules on Transparency and Mauritius Convention on Transparency*. US-China Law Review, 2016, p. 167.

¹⁷⁴Center for International Environmental Law & International Institute for Sustainable Development. *Revising the UNCITRAL Arbitration Rules to Address Investor-State Arbitrations*. 2007, p. 7.

¹⁷⁵HORODYSKI, D. *Democratic Deficit of Investment Arbitration in the View of Rules on Transparency and Mauritius Convention on Transparency*. US-China Law Review, 2016, p. 167.

¹⁷⁶Center for International Environmental Law & International Institute for Sustainable Development. *Revising the UNCITRAL Arbitration Rules to Address Investor-State Arbitrations*. 2007, p. 5.

¹⁷⁷1995 m. Australijos Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje Nr. 95/014 *Esso Australia Resources Ltd and others v. The Honourable Sidney James Plowman and others*. FC, HCA 19.

Ketvirta, investiciniame arbitraže skaidrumas yra svarbus, nes visuomenės atžvilgiu suteikia atitinkamą kontrolę, kuri riboja vyriausybės piktnaudžiavimą valdžia, tokiu būdu ginant viešąjį interesą¹⁷⁸. Iš tiesų, skaidrumo stoka gali tiesiogiai paveikti pareigūnų, kurie yra atsakingi už investicinių ginčų sprendimą, atskaitomybę. Visuomenei nėra visuomet žinoma apie vykstančius ginčus, kuriuose dalyvauja valstybė, todėl jai yra apribota galimybė imtis veiksmų valstybės kontrolei įgyvendinti. Tokiu atveju procese vyraujantis konfidencialumas prisideda prie investicinio arbitražo reputacijos sumenkinimo kaip teisingo investicinių ginčų sprendimo būdo¹⁷⁹. Natūralu, jog arbitražo teismas, sudarytas iš privačių asmenų, kelia susirūpinimą dėl arbitrų nešališkumo ir atitinkamai jiems patikėtų įgaliojimų spręsti ginčus, kurie yra dažnai susiję su svarbiais visuomeniniais klausimais¹⁸⁰.

Taigi minėtų priežasčių atskleidimas parodo, jog skaidrumo poreikis yra ypač glaudžiai susijęs su investicinio arbitražo procesu, ir tuo pačiu pateisina vis didėjantį šio proceso nukrypimą nuo anksčiau tradiciškai vyravusio konfidencialumo. Tiesa, yra būta ir tokios nuomonės, jog ir grynai komercinio pobūdžio arbitražo sprendimas taip pat gali daryti tiesioginį poveikį visuomenei, nes yra atvejų, kuomet valstybė dalyvauja kaip šalis komerciniame arbitraže, ir tokiu atveju nebūtinai yra atsisakoma konfidencialumo bei privatumo procese. Esant tokiam požiūriui, buvo pateiktas pasiūlymas, jog vietoje didesnio skaidrumo arbitraže, investiciniai ginčai turėtų būti sprendžiami kita ginčų sprendimo forma. Šis argumentas grindžiamas idėja, jog jeigu tarptautiniame komerciniame arbitraže būtų susiduriama su viešuoju interesu taip negalint ginčo išspręsti konfidencialiai, tokiu atveju turėtų būti iškeltas arbitruotinum klausimas, suteikiantis prielaidą, jog toks ginčas turi būti sprendžiamas teismo procese, o ne arbitraže¹⁸¹. Tačiau toks argumentas dėl arbitruotinum komerciniame arbitraže negali būti pritaikomas investicinio arbitražo atžvilgiu. Iš tiesų, investicinis arbitražas yra labiau panašus į tarpvalstybinį teisminį ginčų sprendimo būdą. Valstybių sutikimas, išreikštas investicijų sutartyje, pateikti investicinius ginčus spręsti arbitražui negali būti limituojamas arbitruotinum klausimo apimtyje. Be to, tam tikrų ginčų arbitruotinum yra reguliuojamas valstybių nacionalinių įstatymų, todėl

¹⁷⁸Center for International Environmental Law & International Institute for Sustainable Development. *Revising the UNCITRAL Arbitration Rules to Address Investor-State Arbitrations*. 2007, p. 4.

¹⁷⁹HORODYSKI, D. *Democratic Deficit of Investment Arbitration in the View of Rules on Transparency and Mauritius Convention on Transparency*. *US-China Law Review*, 2016, p. 168.

¹⁸⁰FORTIER, Y. *Arbitrating in the Age of Investment Treaty Disputes*. *UNSW Law J. L.* 31 (1), University of New South Wales Law Journal, 2008, p. 283-289.

¹⁸¹TEITELBAUM, R. *A Look at the Public Interest in Investment Arbitration: Is it Unique? What Should We do About It?* *Berkeley Journal of International Law Publicist*, 5, 2010, p. 54-58.

valstybė negalėtų remtis savo pačios nacionaline teise siekiant atšaukti savo sutikimą ginčą spręsti arbitraže¹⁸².

2.2.2. Tendencija skaidrumo link tarptautiniame komerciniame arbitraže

Vyraujant tokiai tendencijai, kuri skatina nukrypti nuo tokio principo, kaip konfidencialumas, investiciniame arbitraže, iškyla klausimas, ar komercinio arbitražo nepasiekia tokia pati, ar bent panaši tendencija skaidrumo link? Nors skaidrumo principas plačiausiai analizuojamas ir pabrėžiamas būtent investicinio arbitražo kontekste, tačiau skaidrumas randa savo kelią ir komerciniame arbitraže. Glaudžiai susijusiame pasaulyje tarptautinės bendrovės vis plečiasi ir atitinkamai komercinių sutarčių sudarymo skaičius taip pat didėja. Esant tokiai situacijai, didėja ir konkurencija tarp arbitražo institucijų, arbitrų ir pačių proceso dalyvių, kuri paskatino ir bendradarbiavimą siekiant tobulinti arbitražo sistemos mechanizmą pamažu įsileidžiant didesnę skaidrumą¹⁸³.

2.2.2.1. Konkurencija tarp arbitražo institucijų

Galima pastebėti, jog per pastarąjį dešimtmetį buvo daugybė pokyčių siekiant padidinti komercinio arbitražo skaidrumą¹⁸⁴. Pavyzdžiui, arbitražo institucijos pradėjo skelbti sprendimus, sprendimai yra publikuojami redaguotoje ar pilnoje formoje, spaudos pranešimai skelbia apie būsimus tarptautinius ginčus ir panašiai¹⁸⁵. Tokie pokyčiai padarė komercinio arbitražo procesą labiau prieinamą. Galima būtų teigti, jog novatoriškos arbitražo institucijos įnešė pakitimų į arbitražo „areną“. Siekiant neatsilikti nuo tokių novatoriškų institucijų, likusios institucijos taip pat pradėjo ieškoti būdų kaip įvesti daugiau skaidrumo jų reguliuojamose taisyklėse. Arbitražo institucijos vis labiau tobulėja siekdamos didesnio tikslumo ir išsamumo, kurių dėka yra pritraukiama daugiau potencialių verslo šalių spręsti savo ginčus arbitraže¹⁸⁶.

¹⁸²BRABANDERE, E. *Transparency and Public Access in Investment Treaty Arbitration*. In *Investment Treaty Arbitration as Public International Law: Procedural Aspects and Implications*. Cambridge Studies In International and Comparative Law, Cambridge University Press, 2014, p. 152-153.

¹⁸³POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 304.

¹⁸⁴ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006, p. 1312-1325.

¹⁸⁵*Ibidem*.

¹⁸⁶POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and Transparency in International Commercial Arbitration: Finding the Right Balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 304.

Vertinant istoriškai, anksčiau arbitražo taisyklės suteikdavo arbitrams laisvę subjektyviai priimti sprendimą dėl to, kokia informacija turėtų būti atskleidžiama, tačiau šiai dienai institucijos siekia objektyvesnių standartų, kurie galėtų daryti poveikį arbitrams įvedant neapibrėžtos diskrecijos apribojimus¹⁸⁷. Tokia evoliucija paskatino naujovėmis pasižyminčių arbitražo taisyklių vyravimą, kurios yra objektyvios bei nepalankios subjektyvioms interpretacijoms. Nors objektyvumas ir pradeda keisti subjektyvumą, tačiau praktikoje dauguma informacijos atskleidimo standartų lieka neaiškiais kokybiniais reikalavimais. Be to, arbitražo institucijos paprastai turi absoliučią ir vienintelę diskreciją aiškinti taisykles, o lyderiaujančios institucijos, norėdamos išlaikyti savo nekintančią poziciją, netgi nuslepia nuo šalių kaip tos taisyklės yra pritaikomos tam tikrose bylose¹⁸⁸. Tokių lyderiaujančių institucijų „tiesiog pasitikėk manimi“ metodu negali pasekti naujesnės tarptautinio arbitražo institucijos, nes jo nepasižymi įtikinamais rezultatais bei ilgamete reputacija. Vietoje to, naujosios institucijos pritaiko aiškius etikos kodeksus bei skaidresnes procedūras, kurios neleistų arbitrams priimti sprendimų dėl atskleidimo, vadovaujantis „šešėline“ diskrecija ir nurodo institucijoms laikytis įsipareigojimo gerinti sprendimo priėmimo kokybę bei vientisumą¹⁸⁹. Tokių pasikeitimų dėka komercinis arbitražas pasidarė žymiai skaidresnis¹⁹⁰.

2.2.2.2. Konkurencija tarp arbitrų

Arbitrai lygiai taip pat, kaip ir novatoriškos institucijos, varžosi tarpusavyje, nes siekia pateikti geresnės kokybės arbitražo sprendimus bei sužadinti arbitražo sistemos patikimumą. Tačiau svarbu pabrėžti, kad esant tikslui užtikrinti sąžiningumą bei skaidrumą procese, nepakanka, kad tik arbitrai tinkamai veiktų siekiant, kad procesinis teisingumas būtų pasiektas¹⁹¹. Naujosios kartos arbitrai nepasižymi profesionaliu kilmingumu, kad galėtų remtis „dingaisiais teisės principais“ ar neapibrėžtomis teisingumo sąvokomis vadovaujantis tuo pačiu įgimtu teisingumo jausmu, kuriuo remdavosi senesnės kartos arbitrai. Vietoje to, šių dienų arbitrai vadovaujasi technokratiu požiūriu, nes vadovavimasis tokiu požiūriu yra patrauklesnis moderniesiems verslininkams, kurie siekia

¹⁸⁷ROGERS, C. A. *The Vocation of the International Arbitrators*. 20 Am. U. Int'l L. Rev., 2005, p. 957, 970-972.

¹⁸⁸ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006, p. 1314.

¹⁸⁹*Ibidem*, p. 1315.

¹⁹⁰BHATIA, V. *Confidentiality and Integrity in International Commercial Arbitration Practice*. 75(1) Arb., 2009, p. 10.

¹⁹¹BLAVI, F. *A Case in Favour of Publicly Available Awards in International Commercial Arbitration: Transparency v. Confidentiality*. Int'l Bus. L. J., 2016, p. 87.

sudaryti vis sudėtingesnes bei detalesnes sutartis vadovaujantis miklumu bei preciziškumu¹⁹². Tokių subtilių pokyčių rezultatas yra toks, kad anksčiau neskaidrūs, į kompromisą orientuoti sprendimai pamažu transformuojasi į kruopščiai motyvuotus arbitražo sprendimus, kurie yra aiškiai pagrįsti šalių pasirinkta teise¹⁹³.

2.2.2.3. Konkurencija tarp arbitražo dalyvių

Konkurencija taip pat yra pastebima ir tarp teisininkų bei arbitrų iš skirtingų arbitražo procesų, dėl to atskirų arbitražo procesų metu įrodymų rinkimo bei argumentavimo procedūros tampa vis labiau nuspėjamos bei standartizuotos. Istoriniu požiūriu vertinant, anksčiau įrodymų rinkimo bei pateikimo procedūros buvo santykinai lanksčios, praktiškai galimos pritaikyti išskirtinai kiekvienam konkrečiam atvejui, kad atitiktų atskirų arbitrų bei šalių pageidavimus. Tačiau natūralu, jog šiuolaikiniai tarptautinio arbitražo „žaidėjai“ siekia skaidrumo taisyklėse, procedūrose bei instituciniuose susitarimuose, nes jiems senka kantrybė dėl arbitraže vyraujančių papročių ar panašios praktikos, kurių taikymas jiems yra neprieinamas. Dėl to tokiems „žaidėjams“ atitinkamai kyla vidinis įtarimas, kad egzistuoja tam tikras arbitražo specialistų bei arbitrų „elitinis“ klubas, kuriame jie yra nepageidaujami¹⁹⁴. Galima sakyti, jog iš esmės suderintos ir standartizuotos tarptautinės arbitražo procedūros susiformavo dėl naujų „žaidėjų“ sukkelto spaudimo¹⁹⁵. Pagal James Carter *“arbitražo pasaulis yra suformavęs bei standartizavęs daugelį tarptautinių procesų aspektų su tikslu, kad nauji „žaidėjai“ galėtų rasti savąjį kelią be nepagrįstų sunkumų. O „nerašytos“ procedūros, kurių paprastai buvo laikomasi, nors jos nebuvo įrašytos į oficialiąsias taisykles, dabar yra pateikiamos visiems prieinamose gairėse“*. Autorius paminėdamas gaires, turi omenyje Tarptautinės advokatų asociacijos (IBA) parengtas gaires įvairiais klausimais, tokiais kaip dėl įrodymų teikimo, dėl interesų konfliktų, dėl šalių atstovavimo tarptautiniame arbitraže ir kt.

Didesnis skaidrumas taip pat atsirado kaip šalutinis efektas dėl konkurencingų šalių prieštarigai naudojamo savanoriško ir priverstinio atskleidimo. Pavyzdžiui, kol viena ginčo šalis dėl strateginių priežasčių nori išlaikyti konfidencialumą, kita šalis, priešingai,

¹⁹²EI-AYOUTY, Y. *Challenges Facing Inter-Governmental Political Negotiations Which Are Common to International Business Negotiators: An Analysis of Shared Concerns*. 3 *Ilsa J. Int'l & Comp. L.*, 1997, p. 829, 832.

¹⁹³ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 *Kansas Law Review*, 2006, p. 1318.

¹⁹⁴CARTER, J. H. *International Commercial Dispute Resolution*. *Disp. Resol. J.*, 1996, p. 95, 98.

¹⁹⁵KAUFMANN-KOHLER, G. *Globalization of Arbitral Procedure*. 36 *Vand. J. Transnat'l L.*, 2003, p. 1313, 1322-1323.

dėl taktinių sumetimų gali siekti konfidencialios medžiagos atskleidimo¹⁹⁶. Informacija, susijusi su arbitražo procesu, gali būti atskleidžiama, kuomet viena šalis kreipiasi į teismą dėl arbitražo sprendimo vykdymo teismo procese. Toks arbitražo sprendimų vykdymo procesas yra vis dažniau naudojamas kaip strateginė priemonė siekiant panaikinti konfidencialumą. Nesant konkrečių sutarties nuostatų, įpareigojančių laikytis konfidencialumo, ir kai kuriais atvejais net nepaisant tokių nuostatų, šalys strategiškai siekia tam tikros informacijos atskleidimo. Pavyzdžiui, šalys viešu atskleidimu gali siekti pasiteisinti prieš visuomenę dėl dalyvavimo arbitražo ginče arba, priešingai, informuoti visuomenę apie savo stiprią poziciją rinkoje¹⁹⁷. Tokiais atvejais teismai ir arbitrai turi būti apdairūs, kai viena iš šalių nori pasinaudoti savanorišku ar priverstiniu atskleidimu, taip sukelti spaudimą kitai ginčo šaliai siekiant pasiekti išankstinį tarpusavio atsiskaitymą ar gauti kitokią naudą¹⁹⁸. Nors toks „apskaičiuotas“ atskleidimas gali sukelti rūpesčių dėl pasitikėjimo bei kitų etikos reikalavimų, tačiau tuo pačiu tokia taktika gali suteikti galimybę pažvelgti į arbitražo sistemą iš vidaus, taip prisidedant prie arbitražo skaidrumo¹⁹⁹. Nors savanoriškas ir priverstinis atskleidimas nėra atsiradęs dėl didesnio skaidrumo skatinimo, tačiau tai savaime padeda geriau suvokti vidinį arbitražo funkcionavimą²⁰⁰.

2.2.3. Skaidrumo teikiami privalumai tarptautiniame arbitraže

Atskleidimas priežasčių, paskatinusių skirtingą tendencijos skaidrumo link paplitimą abiejuose arbitražuose, taip pat suteikė prielaidą manyti, jog esamos konkurencijos tarp skaidrumo ir konfidencialumo laipsnis yra kintantis. Toks kitimas yra matomas, kuomet viena iš vertybių konkuruojant išsiveržia į priekį atitinkamoje arbitražo rūšyje, investiciniame arbitraže yra pastebima aiški skaidrumo persvara konfidencialumo nenaudai, tuo tarpu komerciniame arbitraže lyderiaujančią poziciją vis dar užima konfidencialumas. Minėta konkurencija tarp skaidrumo ir konfidencialumo bei jos laipsnio kitimas leidžia formuluoti hipotezę, jog tarp šių vertybių vyrauja glaudus santykis. Nors konfidencialumo principo vyravimas yra vienas iš pagrindinių traukos taškų arbitraže,

¹⁹⁶ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006, p. 1316.

¹⁹⁷ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006, p. 1319.

¹⁹⁸BHATIA, V. *Confidentiality and Integrity in International Commercial Arbitration Practice*. 75(1) ARB., 2009, p. 12.

¹⁹⁹ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006, p. 1319.

²⁰⁰BHATIA, V. *Confidentiality and Integrity in International Commercial Arbitration Practice*. 75(1) Arb., 2009, p. 10.

tačiau jis taip pat turi savų trūkumų. Todėl minėtas santykis gali būti atskleidžiamas vadovaujantis tokiu suvokimu, jog egzistuojant konfidencialumo principo sukeltiems trūkumams tarptautiniame arbitraže, atsiranda poreikis skaidrumo principo, kuris būtų pajėgus savo privalumais tokius trūkumus „atsverti“. Kitaip tariant, skaidrumo principas galėtų užimti „gydytojo“ poziciją konfidencialumo sukeltoms „ligoms“ gydyti. Pavyzdžiui, tokiais atvejais, kuomet konfidencialumo principas panaikina galimybę skelbti arbitražo sprendimus ar atskleisti tam tikrą informaciją, turinčią viešojo intereso elementų, tokiu būdu sukeldamas tokių neigiamų padarinių, kaip „legitimumo krizė“, nuoseklumo, apibrėžtumo bei nuspėjamumo nebuvimas, atsiranda poreikis skaidrumo principo teikiamų privalumų, kurie galėtų tokius trūkumus užpildyti. Taigi šioje magistro dalyje vadovaujantis tam tikrais aspektais bei minėtu suvokimu yra atskleidžiamas skaidrumo ir konfidencialumo principų tarpusavio santykis.

2.2.3.1. Arbitražo sprendimų kokybė

Konfidencialumo vyravimas arbitražo proceso metu sukuria pilkąją zoną, kurioje arbitrai ir jų įnešamas indėlis procese yra apsaugoti nuo visuomenės kontrolės. Atsižvelgiant į tai, kad arbitrus išsirenka šalys, nebuvimas prieigos prie sprendimų atitinkamai neatskleidžia arbitražo sprendimų kokybės potencialioms šalims, kurios renkasi arbitražą vietoje teismo proceso²⁰¹. Arbitrų sukaupta patirtis tam tikrose srityse, kaip vienas iš pagrindinių arbitražo pranašumų, gali būti tinkamai įvertinta tik tuomet, kuomet jų kuriami „šedevrai“ yra viešai prieinami. Vien faktas, jog investiciniame arbitraže ginčus sprendžia demokratiniu būdu „neišrinkti“ arbitrai, savaime sukuria reikalavimą, kad tokie arbitrai būtų aukštos kvalifikacijos ekspertai, kurių priimami sprendimai yra privalomai atviri visuomenei²⁰².

Arbitražo sprendimų išlaikymas paslapyje taip pat gali pakenkti arbitražo procesui taip apsunkinant atsakomybės arbitrų atžvilgiu pritaikymą dėl priimtų sprendimų kokybės. Arbitražo sprendimų laikymas konfidencialiais reiškia, jog egzistuoja aklumo zona, neleidžianti įvertinti, kaip arbitrai būdami faktų vertintojais bei sutarčių aiškintojais, atlieka savo darbą. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į realybę, kurioje komercinio arbitražo sprendimai yra paprastai konfidencialūs, nėra didelio poreikio ginčyti tokį sprendimą, nes yra sunkiai įsivaizduojama situacija, kuomet arbitrai galėtų būti baudžiami dėl netinkamo teisės

²⁰¹SMIT, H. *Breach of Confidentiality as a Ground for Avoidance of the Arbitration Agreement*. 11 American Review Int'l AKB, 2000, p. 578.

²⁰²REINISCH, A. & KNAHR, C. *Transparency versus Confidentiality in International Investment Arbitration – The Biwater Gauff Compromise*. The Law & Practice of International Courts and Tribunals 6(1), 2007, p. 111-112.

įgyvendinimo²⁰³. Geriausiu atveju, tinkamai parengti bei informatyvūs sprendimai yra laikomi paslapyje paisant konfidencialumo, blogiausiu atveju – arbitrai, priėmę netinkamus sprendimus, išvengia atsakomybės. Nepriklausomai nuo to, ar priimtas sprendimas yra aukštos ar prastos kokybės, arbitražo bendruomenė bendruoju požiūriu vis tiek nukenčia dėl tokio sprendimų konfidencialumo. Šiuo atveju arbitražo sprendimų paskelbimas atitinkamai pagerintų jų kokybę, nes arbitrai atlikdami savo funkcijas būtų priversti justu spaudimą, sukeliama iš visuomenės pusės²⁰⁴.

Komerciniame arbitraže įtakos arbitražo priimtų sprendimų kokybei turi arbitro paskyrimas. Pasitaiko atvejų, kuomet bendrovės lieka nepatenkintomis dėl arbitražo teikiamų paslaugų, dėl to jos reikalauja didesnio skaidrumo, kuris leistų susipažinti su ankstesniais arbitrų „darbais“, prieš pasirenkant arbitrą²⁰⁵. Pavyzdžiui, neseniai atliktoje Londono Queen Mary universiteto apklausoje tarp blogiausių tarptautinio arbitražo savybių, penktąją ir septintąją vietas užėmė „arbitrų veiksmingumas“ ir atitinkamai „įžvalgų apie tai, kaip yra išrenkami ir skiriami arbitrai, trūkumas“. Be to dauguma respondentų atsakydami į klausimą, kaip yra gaunama informacija, lemtinga arbitro pasirinkimui, rinkosi tokius atsakymo variantus, kaip „iš lūpų į lūpas“ bei „iš kolegų“. Tyrimo autoriai taip pat apklausė daugumą praktikantų, dirbančių didelėse tarptautinėse advokatų kontorose, kurie patvirtino, jog jų įmonių viduje sukaupta informacija yra pagrindinis veiksnys, darantis lemiamą įtaką renkantis arbitrą. Tai, savo ruožtu, atskleidžia tam tikrą disbalansą sistemoje tarp tų, kurie gali gauti informaciją, reikšmingą renkantis arbitrą iš patikimų šaltinių, ir tarp tų, kurie neturi tokios informacijos²⁰⁶. Taip pat svarbu pabrėžti, jog arbitražas yra laikomas tinkamesniu spręsti sudėtingus mokslinius bei techninius ginčus, priešingai nei teismo procesas, kuriame yra dažnas ekspertų stygius, todėl yra svarbu, kad šalys prieš priimdamos sprendimą paskirti arbitrą galėtų tinkamai įvertinti arbitro kompetenciją²⁰⁷. Šiame kontekste svarbu paminėti, jog pirmą kartą per savo 93 metų gyvavimo istoriją ICC nuo 2016 m. pradėjo skelbti informaciją, susijusią su ICC

²⁰³SHERLIN, T. & LIN, B. *More Transparency in International Commercial Arbitration: To Have or Not to Have?* Contemporary Asia Arbitration Journal, Vol. 11, No. 1, 2018, p. 28.

²⁰⁴SHERLIN, T. & LIN, B. *More Transparency in International Commercial Arbitration: To Have or Not to Have?* Contemporary Asia Arbitration Journal, Vol. 11, No. 1, 2018, p. 29.

²⁰⁵NOBLES, K. C. *Emerging Issues and Trends in International Arbitration*. 43 Cal. W. Int'l L.J., 2012, p. 82.

²⁰⁶Queen Mary University of London. *2018 Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration*. School of International Arbitration, 2018.

²⁰⁷POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 302.

arbitražo teismų sudėtimi, tai yra svarbus žingsnis į priekį siekiant užtikrinti ICC arbitražo skaidrumą²⁰⁸.

Taigi tarptautinio arbitražo procese vyraujantis konfidencialumas, pasireiškiantis minėtais aspektais, gali sukelti tam tikrų trikdžių siekiant tobulinti arbitražo sistemos mechanizmą. Tačiau šiame kontekste skaidrumo teikiami privalumai gali pagerinti situaciją, taip suteikiant geresnės kokybės arbitražo sprendimus, padedant kontroliuoti arbitrų elgseną bei koordinuojant sėkmingesnę arbitrų pasirinkimą.

2.2.3.2. Arbitražo jurisprudencijos plėtojimosi galimybė

Konfidencialumas, skaidrumas bei precedento doktrina yra glaudžiai susiję. Iš tiesų, kuomet sprendimai yra viešai neskelbiami laikantis konfidencialumo, precedento doktrina negali vystytis savaime apsunkindama šalių dalią užimant atitinkamas pozicijas arbitražo procese²⁰⁹. Galima sutikti, jog viena iš svarbiausių tvarkingo sprendimų priėmimo proceso ypatybių yra vadovavimasis praityje priimtais sprendimais. Teisinis precedentas yra naudojamas daugelio valstybių nacionalinių teismų sistemose²¹⁰, tačiau tarptautinio arbitražo sistemoje, kaip ir tarptautinėje teisėje apskritai, nėra tiesiogiai ar netiesiogiai išreikštos pareigos laikytis teisinio precedento. Teismo sprendimai gali būti labiau nuspėjami ta prasme, kad teismai yra priklausomi nuo precedento vystymo, tačiau šalys renkasi arbitražą siekdamos kartais ir išvengti tokio nuoseklumo. Arbitražo procesas nėra sukurtas su tikslu, kad jo priimami sprendimai paveiktų potencialius ateities arbitražo procesus. Be to, arbitražo procesas padeda išspręsti ginčus tarp šalių, kurios paprastai pageidauja išlaikyti abipusiai naudingus santykius²¹¹, kuomet priimtas sprendimas yra vertinamas kaip abiem pusėms priimtinas rezultatas, o ne kaip tarptautinės teisės konstatuojamoji dalis. Pavyzdžiui, ICSID konvencija numato taisyklę, jog arbitražo sprendimai yra privalomi tik ginčo šalims²¹². Kadangi iki šiol nėra nustatytos precedento taisyklės bendrojoje tarptautinėje teisėje, tokios taisyklės taip pat nėra ir ICSID sistemoje.

²⁰⁸PERNT, V. *How Much (More) Transparency Does Commercial Arbitration Really Need?* Kluwer Arbitration Blog, 2017, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-27]. Prieiga per internetą: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2017/03/04/how-much-more-transparency-does-commercial-arbitration-really-need/>.

²⁰⁹REINISCH, A. *The Role of Precedent in ICSID Arbitration*. In ZEILER, G., WELSER, I., POWER, J., PITKOWITZ, N., KREMSLEHNER, F., KLEIN, P. & KLAUSEGGER, C. *Austrian Arbitration Yearbook*. Manz'sche Verlags, Vienna, 2008, p. 495.

²¹⁰KAUFFMAN-KOHLER, G. *Arbitral Precedent: Dream, Necessity or Excuse?* 23 *Arbitration International*, 2007, p. 357, 359.

²¹¹BRUNET, E. *Arbitration Law in America*. 12, 2006, p. 11.

²¹²1965 m. Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo (ICSID konvencija). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 115-5137.

Vienoje byloje *SGS v. Philippines*, arbitražo teismas pažymėjo, jog nors arbitražo teismai, sudaryti pagal ICSID sistemą, turėtų veikti nuosekliai tarpusavyje, tačiau svarbu pažymėti, jog kiekvienas teismas taip pat privalo įgyvendinti savo kompetenciją pagal taikytiną teisę, kuri pagal apibrėžimą skiriasi priklausomai nuo kiekvienos dvišalės investicijų sutarties bei valstybių jurisdikcijos²¹³. Taigi skirtingai nei tarptautiniame teisme, arbitražo sprendimai turi apsiriboti šalių pateiktomis, individualiomis aplinkybėmis.

Tačiau galima išvelgti ir kitokią poziciją. Nors visuotinai ir yra pripažįstama, jog tarptautiniai subjektai neprivalo laikytis teisinio precedento doktrinos²¹⁴, tačiau *de facto* tokios doktrinos laikymasis vyrauja²¹⁵. Pavyzdžiui, investicinio arbitražo kontekste daugelis teismų pripažino ankstesnių sprendimų svarbą. Vieni arbitražo teismai pareiškė, jog nors atsižvelgimas į ankstesnį sprendimą nėra privalomas, tai netrukdo arbitražo teismui nagrinėjant bylą apsvarstyti tokius sprendimus ir nuspręsti, jog yra reikmė pasinaudoti vieno iš ankstesnių sprendimų išaiškinimu²¹⁶. Šiuo atveju teismai vertina faktinių aplinkybių sutapimą²¹⁷. Kiti arbitražo teismai laikosi tokio požiūrio, jog nors jie nėra saistomi ankstesnių sprendimų, tačiau jie turi laikytis nusistovėjusių sprendimų, kurie buvo nuosekliai pritaikomi daugelyje bylų, panašių į nagrinėjamą atvejį²¹⁸.

Rėmimasis anksčiau priimtų sprendimų patirtimi atitinkamai užtikrina teisės nuoseklumą (angl. *consistency*) ir nuspėjamumą (angl. *predictability*). Investiciniame arbitraže sprendimų paskelbimas yra naudojamas kaip skaidrumo įrankis, kuriuo būtų

²¹³DAUJOTAS, R. *Tarptautinė investicijų teisė ir arbitražas*. Monografija. Leidykla „Eugrimas“, Vilnius, 2015, p. 299.

²¹⁴LAUTERPACHT, H. *The Development of International Law by the International Court*. Cambridge University Press, 1982, p. 13.

²¹⁵GUILLAUME, G. *The Use of Precedents by International Judges and Arbitrators*. 2(1) *Journal of International Dispute Settlement*, 2011, p. 5.

²¹⁶2006 m. liepos 17 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB(AF)/02/01 byloje *Fireman's Fund Insurance Company v United Mexican States*, paragrafas 172; 2009 m. rugsėjo 2 d. SCC dalinis arbitražo sprendimas Nr. V064/2008 byloje *Mohammad Ammar Al-Bahloul v Republic of Tajikistan*, paragrafas 111; 2010 m. kovo 30 d. PCA dalinis arbitražo sprendimas Nr. AA 277 byloje *Chevron Corporation (USA) and Texaco Petroleum Corporation (USA) v Republic of Ecuador*, paragrafas 163-164; 2010 m. birželio 22 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/07/14 byloje *Liman Caspian Oil BV and NCL Dutch Investment BV v Republic of Kazakhstan*, paragrafas 172-173; 2010 m. rugsėjo 12 d. SCC arbitražo sprendimas Nr. V079/2005 byloje *RosInvestCo UK Ltd v Russian Federation*, paragrafas 285; 2014 m. liepos 18 d. PCA arbitražo sprendimas Nr. AA 227 byloje *Yukos Universal Limited (Isle of Man) v Russian Federation*, paragrafas 1606.

²¹⁷2014 m. kovo 10 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/11/28 byloje *Tulip Real Estate and Development Netherlands BV v Republic of Turkey*.

²¹⁸2008 m. rugpjūčio 18 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/04/19 byloje *Duke Energy Electroquil Partners and Electroquil SA v Republic of Ecuador*, paragrafas 117; 2009 m. birželio 30 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/05/07 byloje *Saipem SpA v The People's Republic of Bangladesh*, paragrafas 90; 2012 m. balandžio 23 d. UNCITRAL arbitražo sprendimas byloje *Jan Oostergetel and Theodora Laurentius v Slovak Republic*, paragrafas 145; 2012 m. birželio 11 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/03/23 byloje *EDF International SA, SAUR International SA and León Participaciones Argentinas SA v Argentine Republic*, paragrafas 897; 2013 m. spalio 17 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/09/8 byloje *KT Asia Investment Group BV v Republic of Kazakhstan*, paragrafas 83; 2015 m. sausio 9 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/11/17 byloje *Renée Rose Levy and Gremcotel SA v Republic of Peru*, paragrafas 76.

galima padidinti nuoseklumą ir palengvinti pačios arbitražo teisės vystymąsi²¹⁹. Šiuo atveju arbitražo sprendimų paskelbimas galėtų pašalinti teisinės interpretacijos nesuderinamus sprendžiant ginčus, kurie pasižymi tokiomis pačiomis ar panašiomis faktinėmis aplinkybėmis. Dažnai yra pasitaikanti kritika, jog panašiose bylose teisė yra taikoma nenuosekliai. Tokiu atveju viešai prieinamų sprendimų vyravimas būtų ir ekonominiu požiūriu veiksmingas, nes tai leistų arbitražo teismui peržvelgus anksčiau priimtų sprendimų faktinius bei teisinius pagrindus pritaikyti juos esant tokiam pačiam fakto atvejui, taip skatinant nuoseklumą arba priverčiant arbitražo teismus įtikinamai pasisakyti, kodėl ankstesnio sprendimo išaiškinimas negali būti pritaikomas konkrečiu atveju²²⁰. Nuoseklios praktikos raida arbitraže sukuria teisinį tikrumą užtikrindama, kad visi atvejai būtų traktuojami vienodai. Tokiu būdu atitinkamai yra užtikrinamas ir nuspėjamumas, reikšmingas tiek esamiems, tiek potencialiems arbitražo dalyviams, kuris savo ruožtu sumažina rizikos laipsnį bei skatina pasitikėjimą arbitražu, kaip alternatyviu ginčų sprendimo būdu.

Precedento nebuvimas taip pat gali apsunkinti įmonių verslo planavimą norint investuoti užsienio rinkoje, nes dažnai iškykla klausimas, kaip verslininkai nustatys tinkamą kainą bei paskirstys riziką, nesant nuoseklumo bei nuspėjamumo teisėje, reguliuojančioje jų sandorį²²¹? Šiuo atveju net ir menkiausias tam tikro precedento buvimas gali sukurti ekonominę naudą investuotojams ir jų verslui, nes būtų galima įvertinti tarptautinių arbitražų ir jų sprendimų priėmimo nuoseklumą. Nuspėjamumas tarptautiniuose verslo sandoriuose padėtų sukaupti patirtį, susijusią su investavimu bei investicinių ginčų sprendimu tam tikroje valstybėje, tokiu būdu sukaupiant reikalingą informaciją potencialiems investuotojams tos valstybės teritorijoje²²².

Nuspėjamumo nebuvimas taip pat gali neigiamai paveikti ir teisės mokslininkus bei specialistus, nes apriboja jų galimybes tinkamai įvertinti ir aiškinti tarptautinę teisę²²³. Pavyzdžiui, vienos iš šalių advokatas atsakydamas į vieno teisės profesoriaus prašymą panaudoti savo dėstymo medžiagoje informaciją, esančią iš arbitražo proceso, kuriame jis dalyvavo kaip vienas iš arbitražo teismo arbitražų, aiškiai atsisakė suteikti jam tokį leidimą, *“vilioja, matyt, tokia galimybė, ypač teisės profesorių, panaudoti tokią medžiagą paskaitose, tačiau toks prašymas ir stebina, nes medžiagos panaudojimas tokiu būdu gali*

²¹⁹ORTINO, F. *Transparency of Investment Awards: External and Internal Dimensions*. Routledge, Oxon, 2013, p. 133.

²²⁰SHERLIN, T. & LIN, B. *More Transparency in International Commercial Arbitration: To Have or Not to Have?* Contemporary Asia Arbitration Journal, Vol. 11, No. 1, 2018, p. 29.

²²¹BROWN, A. C. *Presumption Meets Reality: An Exploration of the Confidentiality Obligation in International Commercial Arbitration*. 16 Am. U. Int'l L. Rev., 2001, p. 1018-1019.

²²²*Ibidem*.

²²³*Ibidem*, p. 1018.

būti įvardijamas viešu paskelbimu“²²⁴. Šiuo atveju tokie šalių pageidavimai, grindžiami konfidencialumu, nustelbė kitus svarbius aspektus. Vienas analitikas pasipiktinęs pasisakydamas leido suprasti, jog toks konfidencialumo poreikis, kaip šioje byloje, galiausiai pamins visų mokslininkų interesus, “*teisė, matyt, šiuo atveju yra dėl šalių, o ne dėl jų studijuojančių studentų. Tikrasis interesas šioje byloje išsaugoti konfidencialumą viršija visuomenės ir mokslininkų smalsumą*“²²⁵.

Dėl precedento doktrinos taikymo komerciniame arbitraže yra susiformavę keli požiūriai. Viena vertus, yra nuomonė, jog nors tokia doktrina galėtų būti pritaikoma tarptautiniame arbitraže, tačiau nėra būtinybės jos pritaikomumui komercinės teisės srityje²²⁶. Kita vertus, yra laikomasi ir tokios pozicijos, jog precedento doktrinos egzistavimas yra būtinas komerciniame arbitraže norint užtikrinti nuspėjamumą bei apibrėžtumą (angl. *legal certainty*)²²⁷. Tai reikštų, jog jeigu atsirastų tam tikra dalis, nuoseklių bei vienodu taikymu pasižyminčių specifinio teisinio klausimo atžvilgiu arbitražo sprendimų, tuomet tokie sprendimai turėtų įtikinamą poveikį arbitrams sprendžiant ginčą tuo pačiu klausimu²²⁸. Tokios pozicijos laikėsi ir komercinis arbitražo teismas, kuriam turėjo įtakos ankstesni sprendimai. Pavyzdžiui, ICC arbitražo teismas nurodė, jog “*užtekinai buvo teigta, jog ankstesnis sprendimas turi res judicata poveikį tarp ME bendrovės ir atsakovo, o ne tarp ieškovo ir atsakovo. Tačiau tai nereiškia, jog ankstesnis sprendimas gali būti ignoruojamas. Tam tikros ankstesnio sprendimo dalys yra reikšmingos dėl valstybės, kurios jurisdikcijai ME bendrovė priklauso, įstatymų taikymo*“²²⁹. Kitoje byloje *Dow Chemical v. Isover Saint Gobain*, teismas išaiškino, jog “*šie ICC arbitražo sprendimai palaiapsniui kuria teismų praktiką, į kurią reikėtų atsižvelgti, nes būtent ji padeda neatsilikti nuo ekonominės realybės ir atitinka tarptautinės prekybos poreikius, į kuriuos turi būti atsižvelgta rengiant tarptautinio arbitražo taisykles*“²³⁰.

Konfidencialumo vyravimas, užkertantis kelią sprendimų paskelbimui, ir atitinkamai apsunkinta galimybė plėtoti precedentui arbitraže sukeltą informacijos trūkumą, susijusį

²²⁴BOND, S. *Expert Report of Stephen Bond Esq.* In *Esso/BHP v Plowmann*, 11(3) *Arbitration International*, 1995, p. 97.

²²⁵DESSEMONTET, F. *Arbitration and Confidentiality*. 1 *Am. Rev. Int'l Arb.*, 1996, p. 313.

²²⁶KAUFFMAN-KOHLER, G. *Arbitral Precedent: Dream, Necessity or Excuse?* 23 *Arbitration International*, 2007, p. 375-376.

²²⁷RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* *Groningen Journal of International Law* 3.1, 2015, p. 13.

²²⁸PERRET, F. *Is There a Need for Consistency in International Commercial Arbitration?* In BANIFATEMI, Y. *Precedent in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration No 5, Juris Publishing, 2008, p. 33.

²²⁹1991 m. ICC arbitražo sprendimas byloje Nr. 6363 *Licensor v Licensee*. *Yearbook of Commercial Arbitration*. Vol. XVII. 1992, p. 186, 201.

²³⁰1982 m. rugsėjo 23 d. ICC arbitražo sprendimas Nr. 4131 byloje *Dow Chemical France ia v Isover Saint Gobain*. *Yearbook of Commercial Arbitration*. Vol. IX, p. 131, 136.

su komercinės teisės raidos formavimusi. Nebuvimas galimybės susipažinti su arbitražo sprendimais reiškia, jog komercinė teisė arbitražo kontekste gali prarasti savo išliekamąją vertę. Toks paslaptینگumas procese, stingdantis komercinės teisės plėtojimąsi, neišvengiamai turi neigiamą poveikį visuomenės interesams, pavyzdžiui, teisės specialistai lieka nežinioje dėl esminių pasikeitimų komercinės teisės srityje, o ginčo šalys, sprendamos panašius ginčus yra priverstos iš naujo „išradinėti dviratį“. Dabartinė situacija komerciniame arbitraže taip pat atskleidžia, jog stambios tarptautinės advokatų kontoros, sukaupusios didelę patirtį šioje sferoje, yra vienintelės galinčios sekti naujausius komercinės teisės pokyčius arbitražo sistemoje. Tokiu atveju teisinis apibrėžtumas bei nuspėjamumas, kurių yra siekiama, iš esmės apsiriboja keliais privilegijuotais asmenimis. Tokiam „elitui“ yra suteikiama galimybė veiksmingai monopolizuoti reikšmingą informaciją. Tokios praktikos vyravimo rezultatas pasireiškia taip, kad teismo procesuose komercinės teisės raida yra varžoma, o arbitražo sistemoje jos vystymasis yra privatizuojamas²³¹.

Taigi konfidencialumo principas, susaistantis arbitražo sprendimus, ir taip neleidžiantis jų publikuoti, užkerta kelią kitų gėrių sistemos atžvilgiu atsiradimui. Todėl skaidrumo principo vyravimas yra būtinas, siekiant atlaisvinti tokį arbitražo sprendimų suvaržymą. Nepaisant to, jog tarptautinėje teisėje nėra laikomasi precedento doktrinos, tačiau arbitražo sprendimų paskelbimo, kaip skaidrumo įrankio, dėka minėta praktika galėtų formuotis kartu sistemai suteikiant nuoseklumą, nuspėjamumą ir teisinį apibrėžtumą. Be to, tai paskatintų ir pačios arbitražo teisės vystymąsi ir suteiktą galimybę teisės mokslininkams bei specialistams tokią raidą stebėti.

2.2.3.3. Legitimumas

Konfidencialumo vyravimas taip pat gali pakenkti pačios arbitražo institucijos legitimumui. Todėl, vienas iš dažniausiai kylančių susirūpinimų dėl tarptautinio arbitražo yra jo legitimumo klausimas²³². Galima teigti, jog investicinio arbitražo sistemos legitimumas priklauso nuo to, ar arbitražo teismas gali sąžiningai ir objektyviai nustatyti pusiausvyrą tarp investuotojų teisių bei priimančiosios valstybės interesų²³³. Pavyzdžiui, byloje *Aguas del Tunari S.A. v. Bolivia* peticijos pareiškėjai teigė, jog vyraujantis procese

²³¹POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 301-302.

²³²LEVANDER, S. *Resolving “Dynamic Interpretation”: An Empirical Analysis of the UNCITRAL Rules on Transparency*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014, p. 511-512.

²³³FRANCK, S. D. *The Legitimacy Crisis in Investment Treaty Arbitration: Privatizing Public International Law through Inconsistent Decisions*. 73 Fordham Law Review, 2005, p. 1521, 1584-1585.

konfidencialumas neigiamai paveikė paties arbitražo teismo legitimumą, atitinkamai kaip ir visų jo galimų sprendimų legitimumą. Jie pažymėjo, jog dėl tokio fakto, kad ICSID yra viena iš Pasaulio banko grupės institucijų, egzistavimo ICSID arbitražas nagrinėjamoje byloje negalėjo išlikti objektyvus²³⁴. Nors ICSID yra savarankiška tarptautinė organizacija, tačiau išlieka įtarimas, jog esantis glaudus ryšys su Pasaulio banku galėjo daryti tam tikrą įtaką ICSID arbitražo teismui²³⁵.

Šiai dienai, dauguma teisės mokslininkų teigia, jog investicinį arbitražą yra ištikusi „legitimumo krizė“, kuri palaipsniui vis didėja²³⁶. Galima teigti, jog tokia krizė plėtojasi dėl investicinio arbitražo sistemos „hibridinės prigimties“, kuri pasižymi abiejų, viešųjų ir privačiųjų, sferų vyravimu²³⁷. Kritikai mano, jog investicinio arbitražo sprendimai dažnai yra priskiriami netinkamai sferai, nes tuomet tokie sprendimai yra klaidingai „privatizuojami“, nors turėtų būti vertinami viešajame forume²³⁸. Investiciniai ginčai yra paprastai susiję su teisėtu visuomenės interesu, o jų rezultatai gali paveikti didžiąją dalį visuomenės bei priimančiosios valstybės ekonomiką. Todėl kyla abejonių, ar toks procesas gali mėgautis tokia pačia konfidencialumo apsauga, kuri paprastai yra suteikiama privačiame komerciniame arbitraže²³⁹. Ne per seniausią buvo pareikštas ir toks požiūris, jog arbitražo teismai veikia kaip „slaptieji teismai“. Toks požiūris neabejotinai kenkia investicinio arbitražo, kaip patikimo bei veiksmingo ginčų sprendimo būdo, įvaizdžiui bei didina nepasitenkinimą pačia sistema²⁴⁰. Esant tokiai situacijai didesnis skaidrumas yra būtinas siekiant užtikrinti investicinio arbitražo legitimumą ir atitinkamai išsklaidyti bet kokią nusistatymą prieš sistemą²⁴¹. Skaidrumas tokiu atveju gali suteikti tarptautiniams

²³⁴Petition of La Coordinadora para la Defensa del Agua y Vida, La Federación Departamental Cochabambina de Organizaciones Regantes, Semapa Sur, Friends of the Earth-Netherlands, Oscar Olivera, Omar Fernandez, Father Luis Sánchez, and Congressman Jorge Alvarado to the Arbitral Tribunal. Tunari, 20 ICSID Review, Foreign Investment L.J., 2002, p. 9, [interktyvus] [žiūrėta 2019-03-15]. Prieiga per internetą: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0018.pdf>.

²³⁵NORRIS, A. L. & METZIDAKIS K. E. *Public Protests, Private Contracts: Confidentiality in ICSID Arbitration and the Cochabamba Water War*. 15 Harvard Negotiation Law Review 31, 2010, p. 63.

²³⁶LEVANDER, S. *Resolving “Dynamic Interpretation”: An Empirical Analysis of the UNCITRAL Rules on Transparency*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014, p. 512; BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2827; ARGENT, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 Brook. J. Int’l L., 2014, p. 207.

²³⁷EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 2.

²³⁸BEHN, D. *Legitimacy, Evolution and Growth in Investment Treaty Arbitration: Empirically Evaluating the State-of-the-art*. Georgetown Journal of International Law, 2015, p. 367-368.

²³⁹EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 2-3.

²⁴⁰CARMODY, M. *Overturning the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int’l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016, p. 145.

²⁴¹MALINTOPPI, L. & LIMBASAN, N. *Living in Glass Houses? The Debate on Transparency in International Investment Arbitration*. 2(1) BCDR International Arbitration Review 31, 2015, p. 31-32.

subjektams atitinkamą supratimą apie arbitražo teismo nepriklausomumą, nešališkumą bei norminio režimo plėtojimąsi, kurio metu arbitražo teismas interpretuoja bei taiko teisę nagrinėjant bylas arbitražo procese. Pavyzdžiui, arbitražo teismas *Suez and others v. Argentina* konstatavo, jog “*visuomenės tikėjimą arbitražo proceso legitimumu, ypač kuomet procesas yra susijęs su valstybių dalyvavimu bei viešojo intereso klausimais, sustiprina atvirumas ir žinojimas, kaip tokie procesai funkcionuoja*”²⁴². Kitoje byloje *United Parcel Service of America Inc v. Canada*, teismas pasisakė dėl leidimo pateikti *amicus curiae* rašytinius pareiškimus, kaip skaidrumo išraiškos, teigiant, jog tai galėtų “*didinti visuomenės pasitikėjimą investicinių ginčų sprendimo mechanizmu*”²⁴³.

Šiame kontekste skaidrumas gali būti naudingas turėdamas dviejų tipų poveikį skatinant arbitražo teismo legitimumą. Pirma, netiesioginis skaidrumo poveikis, kuris suteikia galimybę suinteresuotiems asmenims įvertinti, ar teismas yra sąžiningas ir objektyvus, ir taip nuspręsti, ar galima pasikliauti tokio arbitražo teismo išaiškinimais bei jo pritaikomu norminiu režimu. Skaidrus arbitražo teismas yra toks, kuris suteikia prieigą suinteresuotiems asmenims tiek dalyvauti arbitražo proceso viduje, tiek ir už jo ribų, tokiu būdu vertinant pačią procedūrą bei jos rezultatą. Be to, toks skaidrumo poveikis yra svarbus, nes jis leidžia tarptautiniams subjektams įvertinti, ar arbitražo teismas sąžiningai bei objektyviai traktuoja ginčo šalis proceso metu bei priimant sprendimą²⁴⁴. Natūralu, jog arbitražo proceso stebėtojai negali įvertinti, ar arbitražo teismas tinkamai traktuoja ginčo šalis jeigu posėdis yra uždaras. Šiuo atveju atviri posėdžiai yra būtini norint, kad minėtas įvertinimas būtų įgyvendinamas.

Antra, tiesioginis skaidrumo poveikis, skatinantis legitimumą, kuris pasireiškia per atskaitomybės kontrolę. Šis skaidrumo poveikis pasižymi tuo, kad tai leidžia ne tik stebėti arbitrų ar ginčo šalių veiklą, bet taip pat ir įgyvendinti tam tikrą kontrolę jų atžvilgiu. Skaidrumas šiuo atveju leidžia formuluoti minėtų subjektų elgseną bent dviem būdais. Pirma, vien paprasčiausias žinojimas arbitrų atžvilgiu, jog jie yra stebimi visuomenės, gali atitinkamai daryti įtaką jų elgsenai. Čia skaidrumo esminis poveikis pasireiškia tuo, jog jis atgraso nuo tokių veiksmų, kurie vargu ar būtų pajėgūs atlaikyti visuomenės spaudimą²⁴⁵. Šiuo atveju sprendimo publikavimo veiksmas savaime suteikia arbitrams daugiau

²⁴²2005 m. gegužės 19 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/03/19 byloje *Suez and others v. Argentina*, paragrafas 22.

²⁴³2001 m. spalio 17 d. Arbitražo Teismo sprendimas dėl peticijų dėl intervencijos ir *amici curiae* dalyvavimo byloje *United Parcel Service of America Inc v. Canada*, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-25]. Prieiga per internetą: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0883.pdf>.

²⁴⁴ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 *Kansas Law Review*, 2006, p. 1301,1306.

²⁴⁵KELEMEN, R. D. & SIBBITT, E. C. *The Globalization of American Law*. 58 *Int'l ORG.*, 2004, p. 103, 106.

atsargumo ir padidina jų „jautrumą“ aplinkai, kuri juos supa²⁴⁶. Skaidrumas leidžia įgyvendinti minėtą elgesio kontrolę su tikslu, jog jeigu visuomenės požiūriu arbitrai ar ginčo šalys elgiasi nepriimtinais, jiems gali grėsti atitinkamos pasekmės. Pavyzdžiui, jei arbitras nepateikia teisiškai pagrįsto argumentavimo ar peržengia priimtimumo ribas, tokiu atveju arbitro reputacija gali nukentėti ir jis galimai nebus pasirenkamas spręsti ginčų ateityje²⁴⁷.

Taigi šiame kontekste skaidrumas gali būti suvokiamas kaip atliekantis apsauginę funkciją tarptautinio arbitražo sistemos naudai. Šios funkcijos veikimas pasireiškia tuo, jog konfidencialumo principui sukeliant visuomenės susirūpinimą dėl procesą ištikusios „legitimumo krizės“, skaidrumo principas atsiranda kaip tinkama priemonė sudaryti tinkamą įvaizdį bei paskatinti visuomenės pasitikėjimą proceso atžvilgiu, taip padidinant arbitražo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, pasirenkamumą.

2.2.3.4. Demokratijos principų ir gero valdymo užtikrinimas

Kaip minėta, pagrindinis skirtumas tarp abiejų, investicinio ir komercinio, arbitražo rūšių yra toks, jog pirmajame dalyvauja valstybė arba valstybinė įmonė kaip ginčo šalis, kartu su savimi „atsinešdama“ viešąjį interesą. Šiuo atveju viešasis interesas yra neišvengiamai susijęs su demokratiinių teisių įgyvendinimu²⁴⁸. Tokiu atveju piliečiai yra suinteresuoti žinoti, kaip jų vyriausybė atlieka savo funkcijas dalyvaudama arbitražo procese. Toks suvokimas yra grindžiamas demokratijos trūkumo principu (angl. *democratic deficit principle*)²⁴⁹. Sistema gali sukurti „demokratijos trūkumą“, kuomet yra ribojami demokratijos principai. Toks ribojimas pasireiškia tuomet, kuomet ginčas, turintis tiesioginį poveikį visuomenei yra struktūriškai konfidencialumo dėka izoliuojamas siekiant išvengti konsultavimosi su visuomene²⁵⁰. Tokiais atvejais yra sulaukiama atitinkamų reakcijų. Pavyzdžiui, viešosios organizacijos, tokios kaip Pasaulio laukinės gamtos fondas ir Tvaraus vystymosi institutas išreiškė savo susirūpinimą teigiant, jog slapti arbitražo procesai yra „vienašališki“, „pasižymintis skaidrumo trūkumu“ ir „šokiruojamai

²⁴⁶GROSSMAN, N. *Legitimacy and International Adjudicative Bodies*. Geo. Wash. Int'l L. Rev., 41, 2009, p. 157.

²⁴⁷KEOHANE, R. O. & NYE, J. S. *The Club Model of Multilateral Cooperation and Problems of Democratic Legitimacy*. In PORTER, R. B. *Efficiency, Equity, and Legitimacy: A Multilateral Trading System at the Millennium*. 2001, p. 277.

²⁴⁸LEVINE, E. *Amicus Curiae in International Investment Arbitration: The Implications of an Increase in Third-Party Participation*. 29 Berkeley J. Int'l Law, 2011, p. 200, 206, 210-2012.

²⁴⁹ARGEN, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 Brook. J. Int'l L., 2014, p. 228.

²⁵⁰CHOUDHURY, B. *Recapturing Public Power: Is Investment Arbitration's Engagement of the Public Interest Contributing to the Democratic Deficit?* 41 Van. J. Transnat'l Law, 2008, p. 784.

netinkami siekiant subalansuoti privačias teises ir viešąsias gėrybes“²⁵¹. Be to, vienoje televizijos laidoje buvo pateikta ir tokia nuomonė, jog „slapti NAFTA arbitražo procesai gali priversti mokesčių mokėtojus mokėti milijardus JAV dolerių, esant tokiai situacijai demokratija gali būti užmiršta“²⁵². Galima būtų teigti, jog investicinio arbitražo sistema sukuria „demokratijos trūkumą“, kuomet šioje sistemoje dėl konfidencialumo nėra užtikrinamas pakankamo lygio visuomenės dalyvavimas, kuomet valstybės piliečiai net nežino apie ginčo egzistavimą, o valstybės elgesys proceso metu yra izoliuojamas norint išvengti visuomenės įsikišimo²⁵³. Siekiant panaikinti tokį trūkumą yra reikalingos skaidrumu grindžiamos taisomojo pobūdžio priemonės, pavyzdžiui, tokios kaip UNCITRAL skaidrumo taisyklės, kurios „sutaisyty“ investicinio arbitražo sistemą įtraukiant didesnės visuomenės dalies dalyvavimą procese bei patikinant gero valdymo užtikrinimą²⁵⁴.

Skirtingai nei tradiciniame tarptautiniame komerciniame arbitraže, ginčai, kuriuose valstybė dalyvauja kaip ginčo šalis, skaidrumas yra tapęs vienu iš pagrindinių gero valdymo užtikrinimo aspektų. Ginčo dalykas šiame procese paprastai yra susijęs su valdymo priemonėmis, tai dažnai suteikia prielaidą manyti, jog investicinio arbitražo procesas yra funkciškai lygiavertis teisminiam kontrolės mechanizmui vyriausybės atžvilgiu. Pavyzdžiui, tokiais atvejais, kuomet dėl aplinkosaugos, visuomeninės sveikatos arba potencialių ekspropriacijos aktų teisėtumo iškyla abejonių, visuomenė visuomet bus labiau susidomėjusi tokių procesų rezultatu, kuris galėtų ateityje riboti manevravimo laisvę įstatymų leidybos srityje²⁵⁵. Kaip buvęs UNCITRAL pirmininkas Michael Scholl komentuodamas apie skaidrumo taisyklių galimybes pridūrė, jog „skaidrumas yra valstybės gero valdymo pagrindas“²⁵⁶. Vadovaujantis tradiciniais skaidrumo poreikiais visi valdžios lygmenys turėtų vengti slaptumo esant santykiyje su piliečiais. Demokratiškai išrinktos vyriausybės yra atskaitingos savo rinkėjams ir turėtų būti kontroliuojamos politiniame procese. Pavyzdžiui, byloje *Aguas del Tunari S.A. v. Bolivia*, peticijos pareiškėjai pažymėjo, jog Bolivijos valstybė ne tik, kad negalėjo tinkamai atstovauti šioje

²⁵¹MANN, H. *Private Rights, Public Problems: A Guide to NAFTA'S Controversial Chapter on Investor Rights* 46. 2001.

²⁵²NORRIS, A. L. & METZIDAKIS K. E. *Public Protests, Private Contracts: Confidentiality in ICSID Arbitration and the Cochabamba Water War*. 15 Harvard Negotiation Law Review 31, 2010, p. 65.

²⁵³ARGEN, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 Brook. J. Int'l L., 2014, p. 228.

²⁵⁴Center for International Environmental Law & International Institute for Sustainable Development. *New UNCITRAL Arbitration Rules on Transparency: Application, Content and Next Steps*. 2013, p. 4.

²⁵⁵REINISCH, A. & KNAHR, C. *Transparency versus Confidentiality in International Investment Arbitration – The Bewater Gauff Compromise*. The Law & Practice of International Courts and Tribunals 6(1), 2007, p. 110.

²⁵⁶UN General Assembly, Press Release. *Newly Adopted Rules Play Fundamental Role in Good Governance*. United Nations International Trade Law Body Tells Sixth Committee, GA/L/3459, 2013.

byloje savo piliečiams, bet ir pabrėžė, jog ji negalės tinkamai to atlikti ir ateityje, nes yra veikama išorinio spaudimo, kylančio iš fakto suvokimo, jog daugelio besivystančių valstybių, tarp jų ir Bolivijos, gerovė priklauso nuo užsienio investicijų plėtojimosi²⁵⁷.

Galima teigti, jog investicinis arbitražas visuomet yra susijęs su tam tikru valstybės valdymo aspektu ir suverenios galios vykdymu užsienio investuotojo atžvilgiu. Nepaisant klausimo, ar valstybė tinkamai įvykdė savo tarptautinius įsipareigojimus pagal investicijų sutartį, šalimais visuomet yra keliamas klausimas dėl galimos valstybės atsakomybės²⁵⁸. Taigi investiciniai susitarimai gali prisidėti prie valstybių gero valdymo bei demokratinių principų laikymosi kontroliuojant priimančiosios valstybės elgseną taip išvengiant savavališkų veiksmų. Toks prisidėjimas galėtų būti efektyvesnis skatinant skaidraus proceso vyravimą, kurio buvimas atitinkamai padidintų pažeidimo kainą²⁵⁹. Skaidrumas, šiuo atveju, suteikdamas prieigą prie tam tikrų įrašų ir posėdžių turėtų atgrasyti vyriausybės nuo savavališkų veiksmų užsienio investuotojų atžvilgiu²⁶⁰. Pavyzdžiui, JAV vyriausybės nuomone ginčai vykstantys tarp investuotojų ir valstybės turi būti atskirti nuo komercinio arbitražo, remiantis tuo, jog valstybė yra atsakovas. Tokie ginčai turi būti sprendžiami vadovaujantis investicijų sutartimi ir tarptautinės teisės principais, nes priimtas sprendimas gali turėti reikšmingą poveikį, apimančią daugiau nei dvi ginčo šalis²⁶¹. Tokiomis aplinkybėmis yra nepriimtina vykdyti arbitražo procesą, kuriame vyrauja viešasis interesas, slaptumo sąlygomis²⁶². Šalia to, atsižvelgiant į tai, kad bylos susijusios su dvišalių investicijų sutarčių nuostatų aiškinimu yra vis dažniau nagrinėjamos arbitraže, konfidencialumas tokiu atveju riboja vyriausybės sprendimų priėmimo kontrolę²⁶³.

Konfidencialus sprendimas investiciniame arbitraže taip pat gali daryti įtaką ir teisėkūros laimėjimams tam tikrų bendruomenių, pavyzdžiui, aplinkosaugininkų atžvilgiu, kurie suteikė jų teisėms apsaugą. Tai yra tokie atvejai, kuomet užsienio investuotojas pareiškia ieškinį neaiškiu pagrindu arbitražo byloje prieš valstybę reikalaujant atlyginti nuostolius, nors iš tiesų, tokia taktika siekia jam palankių tam tikros srities politikos ar

²⁵⁷Petition of La Coordinadora para la Defensa del Agua y Vida, La Federación Departamental Cochabambina de Organizaciones Regantes, Semapa Sur, Friends of the Earth-Netherlands, Oscar Olivera, Omar Fernandez, Father Luis Sánchez, and Congressman Jorge Alvarado to the Arbitral Tribunal. Tunari, 20 ICSID Review, Foreign Investment L.J., 2002, p. 9, [interktyvus] [žiūrėta 2019-03-15]. Prieiga per internetą: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0018.pdf>.

²⁵⁸CALAMITA, N. & ZELAZNA E. *The Changing Landscape of Transparency in Investor-State Arbitration: The UNCITRAL Transparency Rules and Mauritius Convention*. 2016, p. 274.

²⁵⁹DOLZER, R. *The Impact of International Investment Treaties on Domestic Administrative Law*. New York University Journal of International Law and Policy 37, 2005, p. 972

²⁶⁰BLACKABY, N. & PARTASIDES, C. *Redfern and Hunter on International Arbitration (Sixth Edition)*. Oxford University Press, 2015, p. 105.

²⁶¹*Methanex Corp. v. United States*, UNCITRAL, 2001.

²⁶²GOLDHAHER, M. *Is NAFTA the Law of the Land?* American Law, 2002.

²⁶³NORRIS, A. L. & METZIDAKIS K. E. *Public Protests, Private Contracts: Confidentiality in ICSID Arbitration and the Cochabamba Water War*. 15 Harvard Negotiation Law Review 31, 2010, p. 65.

įstatymų pokyčių toje valstybėje²⁶⁴. Šis susirūpinimas dėl potencialių tarptautinių arbitražo sprendimų, kurie gali daryti poveikį vyriausybei taip panaikinant atitinkamus teisės aktus bendruomenių atžvilgiu, yra reikšmingas. Kaip vienas JAV kongresmenas išreiškė savąjį susirūpinimą, „*tai pačios valstybės ir vietos įstatymų aukojimas „ligotai“ apibrėžtų tarptautinių investuotojo teisių altoriui*“²⁶⁵. Dėl to tokiais atvejais skaidrumo vyravimas yra būtinas siekiant apginti skirtingų bendruomenių interesus.

Sąsajoje su investiciniu arbitražu esama ir tokios nuomonės, jog vyraujantis konfidencialumas procese neleidžia užtikrinti žmogaus teisių apsaugos. Pavyzdžiui, James Fry teigia, jog tarptautinė investicijų teisė ir arbitražas „*neigiamai veikia žmogaus teisių apsaugą bei jų puoselėjimą*“²⁶⁶. Tiek teisės mokslininkai, tiek investicinio arbitražo teismai pripažino poreikį arbitražo teismams būti „jautresniems“ priimant sprendimą žmogaus teisių atžvilgiu, ypač situacijose, kuriose yra išvelgiamas politinis ir socialinis nestabilumas²⁶⁷. Atsižvelgiant į tai, jog visuomenei paprastai neįmanoma žinoti apie visus vykstančius investicinio arbitražo procesus, kurie daro poveikį žmogaus teisėms, pavyzdžiui, nagrinėjant ginčus, susijusius su geriamuoju vandeniu ar sanitarinių sąlygų klausimais²⁶⁸, suinteresuota visuomenė tokiu atveju negali stebėti bei atitinkamai daryti įtakos procese minėtais klausimais. Šiuo atveju didesnis skaidrumas, pasireiškiantis leidimu trečiosioms šalims pateikti *amicus curiae* pareiškimus ar dalyvauti posėdžiuose, galėtų paskatinti visuomenės informuotumą bei tuo pačiu padėti sutelkti didesnę dėmesį ties žmogaus teisių problematika²⁶⁹.

Todėl valstybės, kaip ypatingą statusą turinčio subjekto, dalyvavimas procese savaime ją įpareigoja laikytis demokratinių standartų, taip užtikrinant ir gerą valdymą. Tačiau pasitaiko atvejų, kaip minėta, jog konfidencialumo vyravimas gali valstybės procesinį vaidmenį izoliuoti, taip išvengiant pasitarimo su visuomene viešaisiais klausimais. Skaidrumo privalumas, tokiu atveju, atsiskleidžia tuo, jog jis gali suteikti visuomenei prieigą prie proceso. Esant minėtai prieigai atsiranda galimybė stebėti bei kontroliuoti valstybės elgseną, taip atbaidant ją nuo galimo piktnaudžiavimo.

²⁶⁴LEON, B. & TERRY, J. *Special Considerations When a State is a Party to International Arbitration*. Disp. Resol. J., 2006, p. 60.

²⁶⁵NORRIS, A. L. & METZIDAKIS K. E. *Public Protests, Private Contracts: Confidentiality in ICSID Arbitration and the Cochabamba Water War*. 15 Harvard Negotiation Law Review 31, 2010, p. 65.

²⁶⁶FRY, J. D. *International Human Rights Law in Investment Arbitration: Evidence of International Law's Unity*. 18 Duke Journal of Comparative and International Law, 2007, p. 77.

²⁶⁷MESHEL, T. *Human Rights in Investor-State Arbitration: The Human Right to Water and Beyond*. 6(2) Journal of International Dispute Settlement. 2015, p. 277, 282.

²⁶⁸Center for International Environmental and International Institute for Sustainable Development. *Revising the UNCITRAL Arbitration Rules to Address Investor-State Arbitrations*. IISD, 2007, p. 5.

²⁶⁹KARAMANIAN, S. L. *Business Law Forum: Balancing Investor Protections, the Environment, and Human Rights: the Place of Human Rights in Investor-State Arbitration*. 17 Lewis and Clark Law Review, 2013, p. 423.

Taigi apibendrinant antrąjį magistro darbo skyrių, kuris savo turiniu yra plačiausias šiame magistro darbe, yra svarbu pabrėžti, jog atskleidus pirmąjį požiūrį, tai yra klasikinį, tampa aišku, jog konfidencialumas dėl savo teikiamų privalumų vis dar yra ypač vertinamas tarptautinėje arbitražo bendruomenėje. Tačiau naujojo požiūrio analizė atskleidė, jog tendencija skaidrumo link gali būti kitoniška priklausomai nuo arbitražo rūšies. Lygiai taip pat kaip ir konkurencijos tarp skaidrumo ir konfidencialumo laipsnis, kintantis priklausomai nuo arbitražo rūšies. Egzistavimas minėtos konkurencijos ir bei jos laipsnio kitimas patvirtina iškeltą hipotezę, jog tarp skaidrumo ir konfidencialumo vyrauja glaudus santykis. Be to, atsižvelgiant į tai, jog šio magistro darbo pagrindiniame šaltinyje, tai yra tarptautinės arbitražo teisės doktrinoje, beveik visada buvo sutinkamas terminas „skaidrumas“ (angl. *transparency*), o ne terminas „skaidrumo principas“, pirmojo termino vartojimas leido daryti prielaidą, jog skaidrumo principas vis dar yra formavimosi stadijoje dėl jo kaip principo neįvardijimo. Tačiau anksčiau atskleisto santykio tarp skaidrumo ir konfidencialumo analizė, ypač sutelkianti dėmesį ties skaidrumo suteikiamu dideliu įnašu tarptautinio arbitražo sistemos atžvilgiu, leidžia daryti išvadą, jog tarptautinio arbitražo sistemoje yra susiformavęs naujas principas – skaidrumo principas.

3. PAGRINDINIAI POKYČIAI SKAIDRUMO REGULIAVIME TARPTAUTINIO INVESTICINIO ARBITRAŽO KONTEKSTE

Skaidrumas investiciniame arbitraže yra svarbus dėl savo įvairialypio vaidmens. Šiame procese skaidrumas atlieka svarbų vaidmenį, nes turi ne tik paskatinti valstybes įsipareigoti palengvinti investuotojo padėtį atitinkamai sudarant galimybę prieigai prie tam tikrų įstatymų, teisės aktų bei susiformavusios verslo praktikos, bet taip pat suteikti tokią prieigą ir pačiai visuomenei. Todėl yra natūralu, jog plėtojantis investicijų teisės sričiai bei pačiai investicinių ginčų sprendimo praktikai, skaidrumo poreikis išauga, kurį yra siekiama užtikrinti įgyvendinant atitinkamas reguliavimo priemones. Šiuo atveju, siekiant atskleisti skaidrumo principo turinį, yra svarbu analizuoti vienas pagrindinių skaidrumo reguliavimo priemonių investicinio arbitražo kontekste bei atitinkamai jų įtaką šio principo įsigalėjimui.

3.1. ICSID arbitražo taisyklės

Jau kurį laiką ICSID yra laikomas skaidrumo pradininku²⁷⁰. Didžiąją daugumą bylų, kurias registruoja ICSID, sudaro bylos, susijusios su investicinėmis sutartimis, kurios yra nagrinėjamos investiciniame arbitraže²⁷¹. ICSID taisyklės, įsigaliojusios 1966 m. spalio 14 d.²⁷², tarptautinio arbitražo kontekste išsiskiria dėl savo unikalumo, nes yra sukurtos išimtiniam tikslui, tai yra ginčų tarp investuotojų ir valstybių sprendimui²⁷³.

2006 m. ICSID taisyklės buvo pakeistos siekiant veiksmingai sureaguoti į investicinio arbitražo praktikos raidą bei į vis didėjantį skaidrumo poreikį²⁷⁴. Kaip ir byloje *Bewater Gauff v. Tanzania* arbitražo teismas konstatavo, jog minėti pakeitimai „aiškiai atspindi šios srities bendrą tendenciją skaidrumo link“²⁷⁵. Tokie pakeitimai buvo priimti siekiant, kad ICSID taisyklės būtų lengviau suprantamos bei skaidresnės, tuo pačiu

²⁷⁰HOFMANN, R., TAMS, C.J. *The International Convention on the Settlement of Investment Disputes (ICSID): Taking Stock after 40 Years*. Nomos: Baden-Baden, 2007, p. 179–208.

²⁷¹EBERE, S. & XHERAJ, B. *Nine Years Later: Investment Treaty Arbitration's Contribution to International Commercial Arbitration*. American Review of International Arbitration, 2014.

²⁷²ICSID Arbitration Rules 1966 (ICSID Rules), [interaktyvus] [žūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: https://icsid.worldbank.org/en/Documents/resources/2006%20CRR_English-final.pdf.

²⁷³JOHNSON, L. & BERNASCONI-OSTERWALDER, N. *New UNCITRAL Arbitration Rules on Transparency: Application, Content and Next Steps*. Report Columbia Centre on Sustainable Development, 2013.

²⁷⁴EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 139.

²⁷⁵2006 m. rugsėjo 29 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/05/22 byloje *Bewater Gauff (Tanzania) Ltd v. United Republic of Tanzania*, paragrafas 122.

skatinant didesnę pasitikėjimą arbitražo procesu²⁷⁶. Be to, 2016 m. ICSID pradėjo rengti ketvirtąjį arbitražo taisyklių pataisų projektą. Šiuo atveju yra svarbu paminėti, jog visuomenei buvo pateiktas kvietimas prisidėti prie šio pataisų projekto su savo pasiūlymais²⁷⁷. ICSID sulaukė įvairių pasiūlymų skaidrumo klausimu. Vieni teigė, jog yra reikalingas didesnis skaidrumas, kuris atsispindėtų ir taisyklėse, kiti, priešingai, neigė tokią poreikį. Galima būtų paminėti, jog buvo ir tokių pastabų, teigiančių, jog yra reikalingas skaidrumo ir konfidencialumo pusiausvyros suderinimas²⁷⁸. Didesnio skaidrumo poreikio klausimas yra vienas iš dabartinio pataisų projekto prioritetinių klausimų. Tokio prioriteto suteikimas turi tiesioginę sąsają su naujų UNCITRAL skaidrumo taisyklių priėmimu bei didėjančiu skaičiumi valstybių, prisijungiančių prie Mauricijaus konvencijos.

Nors 2006 m. pakeitimai buvo apibūdinti kaip „kuklūs, palaipsniški ir konservatyvūs“²⁷⁹, tačiau suteikė tam tikrą skaidrumo laipsnį, tokiu būdu suteikiant ir tam tikrą pagrindą UNCITRAL skaidrumo taisyklių atsiradimui²⁸⁰. Tokiu atveju yra svarbu remiantis tam tikrais aspektais palyginti dabartines ICSID taisykles bei naujai atsiradusias UNCITRAL skaidrumo taisykles. Pavyzdžiui, ICSID arbitražo taisyklių 37(2) straipsnyje yra numatytas netiesioginio dalyvavimo procese pagrindas, skirtas *amicus curiae* pareiškimų pateikimui, tai yra asmeniui ar subjektui, kuris nėra ginčo šalimi²⁸¹, tačiau pirma, turi suinteresuotumą procese²⁸², ir antra, gali perspektyviai padėti atitinkamomis žiniomis arbitražo teismui ties tam tikru faktiniu ar teisiniu klausimu, susijusiu su arbitražo procesu²⁸³, arbitražo teismas gali leisti pateikti rašytinį pareiškimą ginčo nagrinėjimo apimtyje. Tačiau formuluotė „gali leisti“ rodo, kad *amicus curiae* pareiškimas nėra savaiminė teisė, tai yra arbitražo teismo suteikta diskrecija. Be to, tokia diskrecija yra galima tik pasikonsultavus su ginčo šalimis. Lyginant su UNCITRAL skaidrumo taisyklių 5(1) straipsniu tame pačiame kontekste, galima pastebėti skirtumą, nes minėtame straipsnyje yra pateikta kitokia formuluotė, nustatanti, jog tokius pareiškimus arbitražo

²⁷⁶LEVANDER, S. *Resolving “Dynamic Interpretation”: An Empirical Analysis of the UNCITRAL Rules on Transparency*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014, p. 517.

²⁷⁷International Centre for Settlement of Investment Disputes. *Invitation to File Suggestions for Rule Amendments*. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-25]. Prieiga per internetą: <https://icsid.worldbank.org/en/Pages/News.aspx?CID=213>.

²⁷⁸International Centre for Settlement of Investment Disputes. *Proposals for Amendment of the ICSID Rules*. Working Paper 2, Volume 1, Chapter X, paragrafas 402, p. 267, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-01]. Prieiga per internetą: https://icsid.worldbank.org/en/Documents/Vol_1.pdf.

²⁷⁹CARMODY, M. *Overturning the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016, p. 113.

²⁸⁰ARGEN, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 Brook. J. Int'l L., 2014, p. 227.

²⁸¹ICSID Rules, Art 37(2).

²⁸²*Ibidem*, Art 37(2)(c).

²⁸³*Ibidem*, Art 37(2)(a).

teismas „turi leisti pateikti“. Be to, jeigu yra pateikiamas abiejų ginčo šalių prieštaravimas, arbitražo teismui gali vis tiek tekti rasti solidžią priežastį dėl kurios toks pareiškimas turi būti leidžiamas pateikti²⁸⁴.

Nors ICSID taisyklių bei UNCITRAL skaidrumo taisyklių reguliavimas skiriasi, tačiau abiejuose yra skiriamas didelis dėmesys viešojo intereso sąvokai²⁸⁵. ICSID taisyklių atveju „visuomenės teisė žinoti“ yra priklausoma nuo formuluotės „esant šalių sutikimui“, kuri ir kontroliuoja skaidrumo lygį. Tai yra akivaizdu iš numatytos ribotos pareigos skelbti arbitražo teismo motyvavimo ištraukas bei sąlyginio arbitražo sprendimų publikavimo, priklausančio nuo šalių sutikimo²⁸⁶. Lyginant su UNCITRAL skaidrumo taisyklėmis, jose yra nustatyta bendroji pareiga skelbti dokumentus²⁸⁷, be to arbitražo teismui yra suteikta diskrecija, sprendžiant kaip tai tinkamiausia būtų atlikti²⁸⁸.

Viešų posėdžių kontekste, UNCITRAL skaidrumo taisyklėse vyrauja bendroji taisyklė, jog „posėdžiai turi būti atviri“²⁸⁹, be to arbitražo teismas turi pareigą pasitelkti logistines priemones siekiant, kad būtų užtikrinta tinkama visuomenės prieiga prie posėdžių²⁹⁰. Priešingai nei minėtose taisyklėse, ICSID arbitražo taisyklių 32 straipsnis suteikia teismui diskreciją nuspręsti, ar suteikti leidimą asmenims dalyvauti visuose posėdžiuose ar jų dalyje. Tačiau prieš suteikiant leidimą yra taip pat būtinas abiejų šalių neprieštaravimas²⁹¹. Nepaisant vyraujančio skirtumo tarp ICSID arbitražo taisyklių ir UNCITRAL skaidrumo taisyklių, kuris pasireiškia tuo, jog pirmose taisyklėse yra esminis „šalių sutikimas“, o paskesnėse „privalomas skaidrumas“, skirtingai nei ICSID arbitražo taisyklėse, kuriose posėdžių uždarymas gali būti atšauktas šalių susitarimu, UNCITRAL skaidrumo taisyklėse naudojama formuluotė „turi“ nustato absoliučią pareigą vykdyti skaidrumo politiką arbitražo teismo atžvilgiu. Taigi minėti pakeitimai padidino skaidrumą investiciniame arbitraže, tačiau ne tokiu pačiu mastu kaip naujos UNCITRAL skaidrumo taisyklės²⁹².

Analizuojant ICSID taisykles galima teigti, jog jų veikimo mechanizmas yra grindžiamas tokiu nusistatymu, jog konfidencialumo įsipareigojimai yra labiau taikomi

²⁸⁴YU, H. L. & GUIPPONI, B. O. *The Pandora's Box Effects Under the UNCITRAL Transparency Rules*, J. BUS. L., 2016, p. 347.

²⁸⁵YU, H. L. *Who Is In? Who Is Out? How the UNCITRAL Transparency Rules Can Influence the Upcoming Amendments of the ICSID Arbitration Rules*. Contemporary Asia Arbitration Journal, Vol. 11, No. 1, 2018, p. 59.

²⁸⁶ICSID Rules, Art 32(2), 48.

²⁸⁷UNCITRAL Transparency Rules, Art 2, 3(1).

²⁸⁸*Ibidem*, Art 3(3).

²⁸⁹*Ibidem*, Art 6(1).

²⁹⁰*Ibidem*, Art 6(3).

²⁹¹ICSID Rules, Art 32(2).

²⁹²EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 94.

arbitrams bei arbitražo institucijoms nei pačioms ginčo šalims²⁹³. Toks įspūdis susidaro todėl, kad ICSID taisyklių tam tikros nuostatos suteikia prielaidą manyti, jog, pirma, skaidrumas, kuriam yra reikalingas šalių sutikimas skelbti dokumentus, gali būti įvardijamas iliuziniu, nes nesuteikia visuomenei realios galimybės susipažinti su atitinkama informacija, pavyzdžiui, valstybės ir privatūs investuotojai gali atsakyti duoti sutikimą publikuoti dokumentus, ką jie paprastai ir daro. Antra, ICSID taisyklėse bei reglamente suteikimas prieigos, nors ir ribotos, prie informacijos yra didelis žingsnis skaidrumo link, tačiau apribotos prieigos nepakanka pašalinti visuomenės dvejonės, kurios kyla dėl skaidrumo stygiaus investiciniame arbitraže. Visuomenės prieiga prie arbitražo proceso medžiagos vis dar nėra pakankamai garantuota, kaip ir visuomenės dalyvavimas procese. Būtent dėl tokių visuomenės išveglimų trūkumų ICSID taisyklės nėra per toliausiai nutolusios nuo taisyklių, priskiriamų komerciniam arbitražui, nes jose yra matomi kol kas tik pavieniai skaidrumo apsirėškimai, kurie yra priverstinai atsiradę dėl valstybės, kaip ypatingo subjekto, dalyvavimo investicinio arbitražo procese.

Taigi atsižvelgiant į tokį faktą, jog Mauricijaus konvencija tampa vis plačiau taikoma, galima daryti prielaidą, jog ateityje naujos UNCITRAL skaidrumo taisyklės bus pritaikytos daugumoje, jeigu ne visuose, investicinio arbitražo procesuose, todėl, šiuo atveju, minėtos ICSID skaidrumo naujovės yra galimai pasmerktos nublankti prieš minėtas taisykles.

3.2. UNCITRAL skaidrumo taisyklės

Platesnio masto pokyčiai skaidrumo kontekste yra susiję su 1976 m. UNCITRAL arbitražo taisyklėmis²⁹⁴. 2008 m. vykstant deryboms dėl šių taisyklių pakeitimų, Jungtinių Tautų komisija pradėjo kelti klausimą dėl galimybės priimti specialias skaidrumo taisykles, kurios būtų pritaikomos išimtinai investiciniame arbitraže. Po trejų metų derybų, 2013 m. buvo paskelbtos naujos UNCITRAL skaidrumo taisyklės²⁹⁵. Priėmus UNCITRAL skaidrumo taisykles UNCITRAL arbitražo taisyklių 1 straipsnyje buvo įtraukta 4 dalis, kurios tikslas yra inkorporavimas UNCITRAL skaidrumo taisyklių investicijų sutartyse, kurios buvo sudarytos 2014 m. balandžio 1 d. ir vėliau.

²⁹³JOHNSON, L. & BERNASCONI-OSTERWALDER, N. *New UNCITRAL Arbitration Rules on Transparency: Application, Content and Next Steps*. Report Columbia Centre on Sustainable Development, 2013.

²⁹⁴UNCITRAL Arbitration Rules 1976, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules.pdf>.

²⁹⁵UNCITRAL Rules on Transparency, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/rules-on-transparency/Rules-on-Transparency-E.pdf>.

UNCITRAL skaidrumo taisyklių esminiai postulatai yra susiję su lemiamų ir aiškiai įtvirtintų nuostatų, kuriose pirmą kartą yra įtvirtinta skaidrumo problematika, suteikimu. UNCITRAL skaidrumo taisyklės buvo priimtos siekiant užtikrinti teisingą ir veiksmingą investicinių ginčų sprendimo būdą²⁹⁶. Šios taisyklės atspindi pasaulietinę tendenciją pripažįstant skaidrumo svarbą, kaip priemonę, skatinančią užtikrinti didesnę visuomenės dalyvavimą, gerą valdymą, atskaitomybę bei nuspėjamumą²⁹⁷.

Šios taisyklės yra taikomos investicinio arbitražo procesams, inicijuotiems pagal UNCITRAL arbitražo taisykles, kurios kyla iš investicinių sutarčių, sudarytų 2014 m. balandžio 1 d. ar vėliau, nebent šalys susitaria kitaip²⁹⁸. Šalys gali susitarti netaikyti arba modifikuoti tokią taisyklę, kuri numato prezumpciją dėl UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymo investicijų sutartyje. Pavyzdžiui, aiškiai neįtraukdamos tokių taisyklių į sudaromą investicijų sutartį arba nurodydamos ankstesnę UNCITRAL arbitražo taisyklių versiją, kurioje nėra inkorporuotos UNCITRAL skaidrumo taisyklės²⁹⁹. Šalims įgyvendinant tokią atsisakymo diskreciją, arbitražo teismas turi atsižvelgti į visuomenės intereso pobūdį, kuris tvyro investiciniame arbitraže kiekvienu konkrečiu atveju, taip pat į ginčo šalių interesą dėl teisingo ir veiksmingo jų ginčo sprendimo³⁰⁰. Be to, UNCITRAL skaidrumo taisyklių 1(6) straipsnio tikslas yra apriboti valstybių galimybę išvengti šių taisyklių taikymo³⁰¹. Pagal taisyklių 7(1) straipsnį, UNCITRAL skaidrumo taisyklės yra viršesnės už bet kokias prieštaraujančias tuo konkrečiu atveju taikomų arbitražo taisyklių nuostatas³⁰².

UNCITRAL skaidrumo taisyklės pasižymi keturiais esminiais skaidrumo aspektais³⁰³:

- *Pranešimu apie inicijuojamus arbitražo procesus.* Ginčo šalys privalo pranešti apie arbitražą UNCITRAL skaidrumo registru, kuris yra centrinė informacijos bei

²⁹⁶JOHNSON, L. & BERNASCONI-OSTERWALDER, N. *New UNCITRAL Arbitration Rules on Transparency: Application, Content and Next Steps*. Report Columbia Centre on Sustainable Development, 2013, p. 3.

²⁹⁷*Delivering Justice: Programme of action to strengthen the rule of law at the national and international levels: Report of the Secretary-General*, UN GAOR, 66 session, Agenda Item 83, 2012.

²⁹⁸UNCITRAL Rules on Transparency, Art 1(1).

²⁹⁹DE CHAZOURNES, L. B. & DAMES R. B. *Transparency in Investor-State Arbitration: An Incremental Approach*. BCDR International Arbitration Review 58, 2015, p. 65.

³⁰⁰UNCITRAL Rules on Transparency, Art 1(4).

³⁰¹JOHNSON, L. & BERNASCONI-OSTERWALDER, N. *New UNCITRAL Arbitration Rules on Transparency: Application, Content and Next Steps*. Report Columbia Centre on Sustainable Development, 2013, p. 12.

³⁰²*Ibidem*, p. 12-13.

³⁰³LEVANDER, S. *Resolving "Dynamic Interpretation": An Empirical Analysis of the UNCITRAL Rules on Transparency*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014, p. 524.

dokumentų saugykla, skirta publikavimui³⁰⁴. Tikslas šios saugyklos yra užtikrinti, kad suinteresuota visuomenė būtų informuojama apie investicinio arbitražo procesą³⁰⁵.

- *Dokumentų atskleidimu.* UNCITRAL skaidrumo taisyklių 3 straipsnyje yra nurodytos trys kategorijos dokumentų, kurie turi būti privalomai atskleisti, išskyrus išimtis, kurios yra numatytos taisyklių 7 straipsnyje³⁰⁶.
- *Galimybės trečiosioms šalims pateikti rašytinius pareiškimus suteikimu.* Visų pirma, yra minimi *amicus curiae* pareiškimai, kurių pateikimo galimybė yra vienas iš labiausiai skaidrumą investiciniame arbitraže skatinančių veiksnių. Pagrindinis tikslas tokių pareiškimų yra suteikti sprendimą priimančiam organui papildomos informacijos, kuri nepatenka į jo kompetenciją ir atitinkamai gali būti netinkamai apsvarstyta³⁰⁷. UNCITRAL skaidrumo taisyklių 4 straipsnyje yra pateiktas standartas, kuris nustato, jog tokie pareiškimai turi būti susiję su ginčo dalyku³⁰⁸. Nustatant, ar leisti pateikti *amicus curiae* pareiškimą, arbitražo teismas turi atsižvelgti į trečiosios šalies interesą procese bei įvertinti, koku mastu ir kaip *amicus curiae* pareiškimas konkrečiu atveju prisidės nagrinėjant bylą lyginant su ginčo šalimis³⁰⁹. Be to, svarbu yra pabrėžti, jog *amicus curiae* pareiškimas nepriklauso nuo ginčo šalių sutikimo, tai reiškia, kad būdamas ginčo šalimis, valstybė ir investuotojas, negali blokuoti rašytinių pareiškimų iš asmenų, kurie yra tiesiogiai paveikti atitinkamų investicijų³¹⁰.

Antra, taisyklių 5 straipsnyje yra suteikta galimybė pateikti pareiškimus trečiosioms šalims, kurios nėra investicijų sutarties šalys³¹¹. Priešingai, nei minėti UNCITRAL skaidrumo taisyklių 4 straipsnyje pareiškimai, šie pareiškimai neapsiriboja vien tik rašytiniais pareiškimais, šiuo atveju, trečioji šalis gali ne tik pateikti tolygų rašytinį pareiškimą kaip *amicus curiae*³¹², bet taip pat gali pateikti pastabas dėl sutarties

³⁰⁴The repository of published information under the *Rules on Transparency* shall be the Secretary-General of the United Nations or an institution named by UNCITRAL: *Rules on Transparency* art 8.

³⁰⁵DE CHAZOURNES, L. B. & DAMES R. B. *Transparency in Investor-State Arbitration: An Incremental Approach*. BCDR International Arbitration Review 58, 2015, p. 69.

³⁰⁶UNCITRAL Rules on Transparency, Art 7(1)(2).

³⁰⁷EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 129-130.

³⁰⁸UNCITRAL Rules on Transparency, Art 4(1).

³⁰⁹DE CHAZOURNES, L. B. & DAMES R. B. *Transparency in Investor-State Arbitration: An Incremental Approach*. BCDR International Arbitration Review 58, 2015, p. 70.

³¹⁰HORODYSKI, D. *Democratic Deficit of Investment Arbitration in the View of Rules on Transparency and Mauritius Convention on Transparency*. US-China Law Review, 2016, p. 165.

³¹¹DE CHAZOURNES, L. B. & DAMES R. B. *Transparency in Investor-State Arbitration: An Incremental Approach*. BCDR International Arbitration Review 58, 2015, p. 70.

³¹²UNCITRAL Rules on Transparency, Art 4(3); DE CHAZOURNES, L. B. & DAMES R. B. *Transparency in Investor-State Arbitration: An Incremental Approach*. BCDR International Arbitration Review 58, 2015, p. 70-71.

išaiškinimo³¹³ ar kitais klausimais, susijusiais su ginčo dalyku³¹⁴. Svarbu pabrėžti, jog tiek pagal 4, tiek pagal 5 taisyklių straipsnius, arbitražo teismas, pasikonsultavęs su ginčo šalimis, gali suteikti leidimą pateikti tokius pareiškimus tik su sąlyga, jog tokie pareiškimai netrukdyt ir atitinkamai nebus nereikalinga našta arbitražo procese bei nesąžiningai nepaveiks ginčo šalies padėties³¹⁵.

- *Atvirais proceso posėdžiais*. UNCITRAL skaidrumo taisyklės turi simbolinę reikšmę, nes jos suteikia priemones, kurios sudaro palankesnes sąlygas visuomenei susipažinti su investicinio arbitražo procedūromis³¹⁶. Pavyzdžiui, taisyklių 6 straipsnyje yra numatyta bendra taisyklė, jog visi proceso posėdžiai turi būti vieši. Tačiau reikia nepamiršti atsižvelgti į 7 straipsnyje pateiktas išimtis, kurios riboja viešumą siekiant apsaugoti konfidencialią informaciją bei arbitražo proceso vientisumą³¹⁷. UNCITRAL skaidrumo taisyklėse yra nurodytos keturios informacijos kategorijos, kurių atžvilgiu negali būti taikoma atskleidimo pareiga, nes tokia informacija yra laikoma „konfidencialia arba apsaugota“³¹⁸. Prie išimčių taip pat yra priskiriama situacija, kuomet dėl logistinių priežasčių, arbitražo teismas, pasikonsultavęs su šalimis, nusprendžia, jog byla turi būti nagrinėjama uždareme posėdyje (angl. *in camera*)³¹⁹.

Taigi UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymas tampa vis aktualesniu šių dienų investiciniame arbitraže. Šių taisyklių priėmimas atspindi vyraujančią skaidrumo poreikį bei jo svarbą minėtame arbitraže³²⁰. Pristatydama šias taisykles UNCITRAL pripažino pagrindinį visuomenės, kaip suinteresuoto asmens, vaidmenį investiciniame arbitraže. Galima teigti, jog UNCITRAL skaidrumo taisyklių esminiai privalumai atsiskleidžia tuo, jog jomis yra užtikrinamas skaidrumas, kuris pasireiškia suteikimu visuomenei prieigos prie ginčų, kurie iki šiol neturi precedento ypatumo. Be to, šios taisyklės yra fundamentalaus pasikeitimo atspindys nuo *status quo* arbitraže, kuomet arbitražo procesas vyksta privačiai bei konfidencialiai³²¹. Dėl tinkamo skaidrumo procedūrinės ir institucinės sistemos mechanizmo veikimo, yra užtikrinama, kad skaidrumas būtų aiškiai ir nuosekliai

³¹³UNCITRAL Rules on Transparency, Art 5(1).

³¹⁴*Ibidem*, Art 5(2).

³¹⁵*Ibidem*, Art 4(5), 5(4).

³¹⁶EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 5.

³¹⁷UNCITRAL Rules on Transparency, Art 6(2).

³¹⁸*Ibidem*, Art 7(2).

³¹⁹*Ibidem*, Art 6(3).

³²⁰DE CHAZOURNES, L. B. & DAMES R. B. *Transparency in Investor-State Arbitration: An Incremental Approach*. BCDR International Arbitration Review 58, 2015, p. 68.

³²¹CARMODY, M. *Overturning the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016, p. 128.

įgyvendinamas praktikoje³²². Negana to, yra svarbu paminėti, jog UNCITRAL skaidrumo taisyklės padarė nemažą įtaką ir Europos Sąjungos atžvilgiu, kuri pradėjo naudoti skaidrumo taisykles kaip pagrindą, kuriuo remiantis yra įtraukiamos skaidrumo nuostatos jos sudaromuose prekybos susitarimuose, pavyzdžiui, ES ir Kanados laisvosios prekybos sutartyje (CETA)³²³.

3.3. Mauricijaus konvencija

Atsižvelgiant į tai, kad UNCITRAL nepavyko iš karto pritaikyti plataus skaidrumo taikymo įvedus UNCITRAL skaidrumo taisykles, beveik iš karto po to, kai buvo užbaigtos minėtos taisyklės, UNCITRAL pradėjo rengti konvencijos priėmimo projektą, kurio tikslas buvo išplėsti skaidrumo taikymą procese. 2014 m. gruodžio 10 d. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja oficialiai priėmė Mauricijaus Konvenciją³²⁴, kuri įsigaliojo 2017 m. spalio 18 d. Konvencijos pagrindinis tikslas yra palengvinti UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymą arbitražo procesuose, kylančiuose iš investicijų sutarčių, sudarytų iki 2014 m. balandžio 1 d.³²⁵ UNCITRAL skaidrumo taisyklės, šiuo atveju, gali būti pritaikomos atgaline data investicijų sutartyse tik toms valstybėms, kurios pasirašė Mauricijaus konvenciją, išskyrus atvejus, kuomet valstybės savanoriškai nusprendžia taikyti taisykles³²⁶. Tokie arbitražo sprendimai, kurie vadovaujasi UNCITRAL skaidrumo taisyklėmis, yra registruojami UNCITRAL valdomame registre, tokiu būdu jie yra laisvai prieinami visuomenei.

Mauricijaus konvencijoje yra numatyti du taikymo mechanizmai. Pirma, vadovaujantis dvišaliu susitarimu, kuomet abi investicijų sutarties šalys, tai yra priimančioji valstybė ir valstybė, kuriai priklauso investuotojas, yra pasirašiusios

³²²JOHNSON, L. & BERNASCONI-OSTERWALDER, N. *New UNCITRAL Arbitration Rules on Transparency: Application, Content and Next Steps*. Report Columbia Centre on Sustainable Development, 2013, p. 7.

³²³Comprehensive and Economic Trade Agreement (CETA), Chapter 8, Section F, Art 8.36, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-01]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/ceta-chapter-by-chapter/>.

³²⁴Australija, Belgija, Beninas, Bolivija, Kamerūnas, Kanada, Kongo Respublika, Suomija, Prancūzija, Gabonas, Gambija, Vokietija, Irakas, Italija, Liuksemburgas, Madagaskaras, Mauricijus, Nyderlandai, Švedija, Šveicarija, Sirija, Jungtinė Karalystė ir Jungtinės Amerikos Valstijos pasirašė Jungtinių Tautų konvenciją dėl skaidrumo investiciniuose ginčuose (Mauricijaus konvencija), [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-10]. Prieiga per internetą: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXII-3&chapter=22.

³²⁵RIBEIRO, J. & DOUGLAS, M. *Transparency in Investor-State Arbitration: The Way Forward*. Asian International Arbitration Journal 49, 2015, p. 63.

³²⁶CARMODY, M. *Overtaking the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016, p. 127.

konvenciją³²⁷. Esant tokiai situacijai yra daroma prielaida, jog nei viena iš valstybių nepateikė išlygos dėl UNCITRAL skaidrumo taisyklių netaikymo, ir skaidrumo taisyklės yra savaime taikomos investiciniame arbitraže pagal investicijų sutartį, nesvarbu ar procesas vyksta pritaikius UNCITRAL ar kitas arbitražo taisykles. Antra, vadovaujantis vienašaliu pasiūlymu, kuomet priimančioji valstybė yra konvencijos narė, o valstybė, kuriai priklauso investuotojas, nėra. Esant tokiai padėčiai, taip pat darant prielaidą, jog skaidrumo taisyklių netaikymo išlygos nėra, minėtos taisyklės bus taikomos tik tuo atveju jeigu ieškovo pusėje esantis investuotojas sutiks³²⁸.

Konvencijoje taip pat yra numatytos trys leistinos išlygos, dėl kurių valstybė prisijungdama prie konvencijos gali pasisakyti³²⁹. Pirma, valstybė gali nurodyti konkrečias investicijų sutartis, kurių atžvilgiu konvencija bus netaikoma³³⁰. Antra, valstybė gali pareikšti, jog UNCITRAL skaidrumo taisyklės bus netaikomos arbitražo procesams, vykdomiems pagal kitas nei UNCITRAL arbitražo taisykles³³¹. Trečia, valstybė gali pareikšti, jog skaidrumo taisyklės nebus taikomos investicinio arbitražo procesuose, kuriuose ji dalyvauja kaip atsakovė³³².

Taigi nors ir ironiška, tačiau Mauricijaus konvencijos priėmimo pasisėkimas labiausiai priklauso nuo valstybių pasiryžimo tapti jos narėmis ir jų noro išlikti neabejingomis plintančios skaidrumo tendencijos atžvilgiu.

³²⁷Mauritius Convention, Art 2(1).

³²⁸*Ibidem*, Art 2(2).

³²⁹*Ibidem*, Art 3(1).

³³⁰*Ibidem*, Art 3 (1)(a).

³³¹*Ibidem*, Art 3 (1)(b).

³³²*Ibidem*, Art 3 (1)(c).

4. UNCITRAL SKAIDRUMO TAISYKLIŲ PRITAIKYMO KOMERCINIAME ARBITRAŽE GALIMYBĖ

UNCITRAL skaidrumo taisyklių atsiradimas laikytinas naujos tarptautinio bendradarbiavimo eros, kurioje skatinamas skaidrumas investiciniame arbitraže, pradžia, ir yra laikomas svarbiu žingsniu į priekį skaidrumo link tarptautiniame arbitraže³³³. Kaip ir minėta, UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymas apsiriboja investiciniu arbitražu, tokiu būdu paliekant komercinį arbitražą „šėšėlyje“³³⁴. Jau nuo Jungtinių Tautų darbo grupės (toliau – **darbo grupė**) derybų pradžios buvo aišku, jog skaidrumo taisyklės bus taikomos tik investiciniame arbitraže. Nuorodą į šių taisyklių pavadinime esančią formuluotę „investuotojo-valstybės“ (angl. *investor-state*) atspindi darbo grupės suvokimą, kodėl skaidrumas yra ypač svarbus, kaip gero valdymo elementas ir kaip veiksnys, palaikantis legitimumą arbitražo procese sprendžiant ginčus, galinčius paveikti valstybės politikos formavimąsi bei viešuosius finansus. Toks skaidrumo suvokimas pašalina bet kokią priešastį taikyti UNCITRAL skaidrumo taisykles nevalstybiniam arbitražo procesui, nes atvirumas tokiu atveju nėra būtinas pačiam arbitražo procesui, tai yra būtina tik visuomenei³³⁵. Laikantis tokios nuomonės, darbo grupė patvirtino, kad laikysis savo įsipareigojimo išlaikyti konfidencialumą privačiuose komerciniuose arbitražuose³³⁶. Tačiau pastaruoju metu atsiranda vis daugiau raginimų išplėsti skaidrumo tendencijos plitimą ir ties komercinio arbitražo sistema³³⁷. Todėl yra svarbu įvertinti UNCITRAL skaidrumo taisyklių pritaikymo komerciniame arbitraže galimybę.

Pagrindinė priešastis, dėl kurios UNCITRAL skaidrumo taisyklės apsiriboja jų taikymu investiciniame arbitraže, yra tai, jog egzistuoja „viešojo intereso skirtumas“ (angl. *public interest difference*) tarp investicinio ir komercinio arbitražų³³⁸. Atsižvelgiant į tokį skirtumą, kai kurie tarptautinės teisės mokslininkai daro išvadą, jog skaidrumo trūkumas

³³³CARMODY, M. *Overturning the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016, p. 96.

³³⁴BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2828.

³³⁵EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 43.

³³⁶*Report of the Working Group on Arbitration and Conciliation on the work of its forty-eighth session*, UN GAOR, 41st session, UN Doc A/CN.9/646, 29 February 2008.

³³⁷POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and Transparency in International Commercial Arbitration: Finding the Right Balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016, p. 309.

³³⁸ARGEN, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 Brook. J. Int'l L., 2014, p. 209.

yra priimtinas komerciniame arbitraže³³⁹, nežiūrint į tai, kad komerciniai ginčai gali kartais turėti didelės įtakos viešiesiems politikos klausimams³⁴⁰. Tačiau Robert Argen teigia, jog „viešojo intereso skirtumas“ nėra pakankamas pagrindas apsiriboti UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymu išimtinai investiciniame arbitraže, nes pastarasis nors paprastai ir vykdomas tarp privačių šalių, tačiau gali turėti įtakos viešajam interesui ar kitoms sritims, apie kurias visuomenė turėtų būti informuojama³⁴¹. Pavyzdžiui, komercinis arbitražas gali žymiai paveikti viešosios bendrovės akcininkus, arba būti susijęs su valstybės įstaigų įsipareigojimais tokiais, kaip elektros energijos, vandens tiekimas ar infrastruktūra, kurie savaime yra glaudžiai susiję su viešuoju interesu³⁴². Be to, galima teigti, jog 2007-2008 m. pasaulinė finansų krizė yra pavyzdys poveikio, kokį gali turėti privačių tarptautinių korporacijų sandoriai dėl kelių milijardų JAV dolerių valstybių politikos formavimuisi, jų viešiesiems finansams ir atitinkamai visuomenėms³⁴³. Galimas būtų toks suvokimas komercinio arbitražo atžvilgiu, jog ginčo dalyviai galėtų teoriškai informuoti žiniasklaidą ir nacionalines institucijas apie vykstantį procesą, kuris turi poveikį viešajam interesui, tačiau praktiškai toks savanoriškas viešas pranešimas yra retai pasitaikantis dėl privačių šalių siekio išlaikyti savo ginčus paslapyje, atokiau nuo visuomenės kontrolės³⁴⁴. Todėl dabartinė komercinio arbitražo sistema suteikia galimybę ginčus, kurie gali daryti tam tikrą įtaką svarbiems viešosios politikos sritims, spręsti nepaisant visuomenės nuomonės³⁴⁵. Šiuo atveju galima būtų teigti, jog minėtas argumentas dėl „viešojo intereso skirtumo“ egzistavimo nėra tvirtas pagrįsti UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymą išimtinai investiciniame arbitraže.

Vertinant iš platesnės perspektyvos, UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymo galimybė komerciniame arbitraže leistų mėgautis tam tikrais skaidrumo teikiamais privalumais. Nors skaidrumo teikiami privalumai tarptautiniame arbitraže buvo minėti šio magistro darbo antrajame skyriuje, 2.2.3. dalyje, tačiau šioje dalyje analizė apsiriboja tik vienos skaidrumo priemonės, tai yra UNCITRAL skaidrumo taisyklių, teikiamais skaidrumo privalumais. Be to, analizė remiasi prielaida, jog minėtos taisyklės galėtų būti

³³⁹ARGEN, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 Brook. J. Int'l L., 2014, p. 211.

³⁴⁰*Ibidem*.

³⁴¹EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 44.

³⁴²BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2828.

³⁴³EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 44.

³⁴⁴ARGEN, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 Brook. J. Int'l L., 2014, p. 210.

³⁴⁵*Ibidem*, p. 212.

pritaikomos komercinio arbitražo atžvilgiu. Pirma, UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymas komercinio arbitražo sistemoje leistų užtikrinti nuoseklumą, nuspėjamumą ir veiksmingumą. Didesnio skaidrumo šalininkai komerciniame arbitraže laikosi nuomonės, jog publikavimas motyvuotų arbitražo sprendimų užtikrintų didesnę arbitražo teisės nuoseklumą bei nuspėjamumą³⁴⁶, tokiu būdu sukuriant precedentą ar gaires, kurios koordinuotų arbitražo teismus nagrinėjant bylas ateityje bei atitinkamai leistų ginčo šalims numatyti būsimų ginčų pasekmes³⁴⁷. Nepaisant to, kad arbitražo sprendimai yra privalomi tik ginčo šalims, pilnai motyvuotų arbitražo sprendimų paskelbimas gali turėti ypatingą vertę individualiais atvejais, nes tuomet tai būtų artima nuoseklios bendrosios teisės sistemai priklausančiam precedentui³⁴⁸. Vertinant iš platesnės perspektyvos skelbiami sprendimai galėtų būti „sujungiami į kolektyvinę arbitražo išmintį“, kuria galėtų remtis potencialios ginčo šalys bei arbitrai. Tokiu atveju galima būtų teigti, jog paskelbti arbitražo sprendimai būtų pajėgūs kurti įtikinamą bei edukacinę vertę, taip prisidedant ir prie šalių abipusio tokio sprendimo pripažinimo ir gebėjimo tokiu sprendimu vadovautis būsimų komercinių santykių eigoje. Šiuo atveju tokie sprendimai veiktų kaip galinga informacinė funkcija, teikianti informaciją, reikšmingą arbitro pasirinkimui ir tuo pačiu leidžianti numatyti arbitrų galimus vertinimus konkrečiu atveju ateities bylose³⁴⁹. Be to, tokiu būdu didinant skaidrumą būtų galima sumažinti ateities ginčų skaičių suteikiant šalims galimybę mokytis iš kitų klaidų³⁵⁰. Negana to, arbitražo sprendimų paskelbimas galėtų pagreitinoti procesą, nes arbitrai būtų įpareigoti labiau atsižvelgti į laiko galimybes žinodami, jog jų sprendimai bus viešai vertinami, taip suteikiant arbitrams papildomos motyvacijos vykdyti arbitražo procedūras efektyviau ir greičiau³⁵¹. Arbitražo sprendimų paskelbimas teikdamas minėtus privalumus būtų naudingas ne tik ginčo šalims, bet ir pačiam arbitražui³⁵².

³⁴⁶BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2821; ARGEN, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 *Brook. J. Int'l L.*, 2014, p. 212, 244; BUYS, C. G. *The Tensions Between Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. 14 *American Review of International Arbitration* 121, 2003, p. 136-137; MOURRE, A. *Precedent and Confidentiality in International Commercial Arbitration: The Case for the Publication of Arbitral Awards*. In GAILLARD, E. & BANIFATEMI, Y. *Precedent in International Arbitration*. Juris Publishing Inc, 2008, p. 39.

³⁴⁷BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2821.

³⁴⁸ARGEN, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 *Brook. J. Int'l L.*, 2014, p. 212.

³⁴⁹REUBEN, R. C. *Constitutional Gravity: A Unitary Theory of Alternative Dispute Resolution and Public Civil Justice*. 47 *UCLA Law Review*, 2000, p. 1085.

³⁵⁰BUYS, C. G. *The Tensions Between Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. 14 *American Review of International Arbitration* 121, 2003, p. 136.

³⁵¹BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2821.

³⁵²REUBEN, R. C. *Constitutional Gravity: A Unitary Theory of Alternative Dispute Resolution and Public Civil Justice*. 47 *UCLA Law Review*, 2000, p. 1085.

Galima būtų pateikti ir kitą nuomonę sąsajoje su minėtu privalumų taikymo galimybe komerciniame arbitraže. Didesnio skaidrumo oponentai komerciniame arbitraže laikosi nuomonės, kad nėra reikalo skatinti šiame procese nuoseklumo bei nuspėjamumo, nes komerciniame arbitraže yra pagrinde sprendžiami klausimai susiję su vienkartinėmis sutartimis³⁵³. Be to, atsižvelgiant į tai, jog komercinio arbitražo sprendimai yra priimami vadovaujantis vienos konkrečios jurisdikcijos įstatymais, teigiama, jog dauguma šaltinių, iš kurių būtų galima semtis išminties šiame kontekste, savaime yra prieinami arbitražo teismams ir pačioms šalims³⁵⁴. Atsižvelgiant į prieš tai minėtus galimus skaidrumo privalumus, būtų galima teigti, jog paskesnė oponentų nuomonė tokiu atveju yra akivaizdžiai „nusveriamą“ minėtų privalumų. Todėl būtų galima laikytis tokio požiūrio, jog UNCITRAL skaidrumo taisyklių pritaikymas komerciniame arbitraže turėtų didelę vertę skatinant proceso nuoseklumą, nuspėjamumą ir veiksmingumą.

Antra, UNCITRAL skaidrumo taisyklių pritaikymas galėtų pagerinti arbitražo priimamų sprendimų kokybę bei palengvinti jų įgyvendinimą. Visuomenės kontrolė, atsirandanti paskelbus sprendimą, galėtų stimuliuoti arbitražo teismus priimti pagrįstus, įtikinamus ir kruopščiai apsvarstytus sprendimus³⁵⁵. Stephan Schill teigia, jog skaidrumas yra tikėtinai pajėgus pagerinti motyvavimo kokybę, nes arbitrams tokiu atveju būtų žinoma, kad jų nuomonės bus paskelbtos, perskaitytos bei kritiškai įvertintos³⁵⁶. Sprendimų paskelbimas paskatintų visuomenės pasitikėjimą arbitražo proceso sąžiningumu, ir tai savaime palengvintų sprendimų vykdymo procedūras³⁵⁷.

Palyginimui yra svarbu pateikti oponentų požiūrį, kurie mano, kad didesnis skaidrumas komerciniame arbitraže paskatintų lėtesnį bei ekspansyvesnį arbitražo procesą³⁵⁸. Pagal juos, arbitrai gali pradėti jausti spaudimą, jog iš jų yra reikalaujama daugiau nei išspręsti patį komercinį ginčą, pavyzdžiui, plėtoti arbitražo teisę ar demonstruoti savo gebėjimus siekiant, kad juos pasirinktų ateityje³⁵⁹. Tačiau atsižvelgiant

³⁵³KAUFFMAN-KOHLER, G. *Arbitral Precedent: Dream, Necessity or Excuse?* 23 *Arbitration International*, 2007, p. 357, 375-376.

³⁵⁴EBERE, S. & XHERAJ, B. *Nine Years Later: Investment Treaty Arbitration's Contribution to International Commercial Arbitration*. 25 *American Review of International Arbitration*, 2014, p. 89.

³⁵⁵BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014, p. 2821.

³⁵⁶SCHILL, S. *Transparency as a Global Norm in International Investment Law*. On Wolters Kluwer, Kluwer Arbitration Blog, 15 September 2014, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-20]. Prieiga per internetą: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2014/09/15/transparency-as-a-global-norm-in-international-investment-law/>.

³⁵⁷BUYS, C. G. *The Tensions Between Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. 14 *American Review of International Arbitration* 121, 2003, p. 136.

³⁵⁸EBERE, S. & XHERAJ, B. *Nine Years Later: Investment Treaty Arbitration's Contribution to International Commercial Arbitration*. 25 *American Review of International Arbitration*, 2014, p. 90.

³⁵⁹HODGES, P. *The Perils of Complete Transparency in International Arbitration - Should Parties Be Exposed to the Glare of Publicity?* 3 *Paris Journal of International Arbitration*, 2012, p. 589, 596.

į potencialius didesnio skaidrumo privalumus, padedančius pagerinti sprendimų priėmimo kokybę bei jų motyvavimą, jų vertė aiškiai viršija nedidelį susirūpinimą keliančius argumentus dėl arbitražo sistemos veiksmingumo.

Trečia, UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymas komerciniame arbitraže taip pat paskatintų demokratinių vertybių laikymąsi. Didesnis skaidrumas atitinkamai užtikrintų demokratinių principų vyravimą, nes paveikta visuomenė, tai yra viešųjų korporacijų akcininkai ar vartotojai, turėtų galimybę stebėti ir vertinti arbitražo proceso rezultatus³⁶⁰. Be to, didesnio skaidrumo atsiradimas suteiktų informacijos apie ginčo šalių užimamas pozicijas procese, tokiu atveju šalys būtų stimuliuojamos jausti atsakomybę už savo veiksmus visuomenės atžvilgiu, ypač tais atvejais, kuomet ginče dalyvauja didelės valstybinės ar vyriausybės korporacijos³⁶¹.

Ketvirta, UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymas padėtų išspręsti „pasikartojančio žaidėjo“ problematiką. Pastaruoju metu įmonės sulaukia raginimų atsisakyti konfidencialumo arbitraže siekiant apriboti „pasikartojančių žaidėjų“ gaunamą naudą³⁶². Skaidrumo įvedimas užtikrintų, kad konkurencinga informacija cirkuliuotų tarp visų „žaidėjų“, o ne tik tarp tų, kurie pakartotinai dalyvavo arbitražo procese, kurių praktika yra saugoma konfidencialumo³⁶³. Toks suvokimas kyla iš Marc Galanter argumentavimo, jog „pasikartojantys žaidėjai“ mėgaujasi didesniais privalumais lyginant su „vienkartiniais žaidėjais“. Tokie privalumai pasireiškia, kaip sukauptos patirties nauda ilgalaikių strategijų kūrimui ir būsimų sandorių struktūrizavimui, patirties tam tikrose srityse plėtojimasis, gerų santykių palaikymas su atitinkamomis institucijomis bei reputacijos ir patikimumo plėtojimasis arbitro atžvilgiu³⁶⁴. Taigi šiuo atveju yra pastebimas disbalansas tarp komercinio arbitražo potencialių šalių, kurių reikšminga informacija nepasiekia bei pasikartojančių dalyvių, esančių pažengusiame lygmenyje informacijos atžvilgiu. Šiuo atveju skaidrumas galėtų pasireikšti kaip veiksnys, skatinantis lygiateisiškumą bei „sveiką“ konkurenciją.

Apsvarstant UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymo galimybę komerciniame arbitraže yra svarbu pabrėžti, jog konfidencialumo prezumpcija arbitraže tarp privačių šalių

³⁶⁰BUYS, C. G. *The Tensions Between Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. 14 American Review of International Arbitration 121, 2003, p. 136.

³⁶¹*Ibidem*, p. 137.

³⁶²RAYMOND, A. H. *Confidentiality in a Forum of Last Resort: Is the Use of Confidential Arbitration a Good Idea for Business and Society?* 16 American Review of International Arbitration, 2005, p. 498-501.

³⁶³*Ibidem*, p. 502.

³⁶⁴GALANTER, M. *Why the "Haves" Come Out Ahead: Speculations on the Limits of Legal Change*. 9 Law & Society Review, 1974, p. 95, 98-103.

yra akivaizdžiai neginčijama UNCITRAL skaidrumo taisyklėse³⁶⁵. Be to, vertinant UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymo išplėtimo galimybę, reikia atsižvelgti ir į tokį požiūrį, kuris laikosi nuomonės, jog skaidrumo poreikis komerciniame arbitraže yra mažesnio laipsnio lyginant su investiciniu arbitražu. Pavyzdžiui, 2017 m. Vienoje vykusiose arbitražo dienose, vyko diskusija dėl vyraujančios konkurencijos tarp skaidrumo ir konfidencialumo. Šioje diskusijoje buvo laikomasi nuomonės, jog nėra poreikio įvesti didesnio procedūrinio skaidrumo komercinio arbitražo procese, nes atsitikus priešingai būtų sudėtinga rasti tinkamą pusiausvyrą tarp skaidrumo teikiamų privalumų bei šalių teisėtų interesų spręsti savo ginčus konfidencialiame procese. Didesnis skaidrumas tokiu atveju yra pajėgus paminti minėtą šalių norą. Dėl to dalyviai teigė, jog UNCITRAL skaidrumo taisyklių pritaikymas komerciniame arbitraže galėtų būti įvertintas *“tiesiog persistengimu“*. Visgi diskusijos dalyviai pripažino, jog pamažu skaidrumo tendencija pradeda vyrauti ir komercinio arbitražo kontekste, tačiau kol kas neigė didesnio skaidrumo skatinimo priemonių įvedimo būtinybę³⁶⁶.

Tačiau remiantis analizuotais skaidrumo teikiamais privalumais, matyt, būtų galima teigti, jog UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymas galėtų būti išplečiamas ir komercinio arbitražo atžvilgiu. Toks skaidrumo taisyklių taikymo išplėtimas didintų komercinio arbitražo legitimumą, suteikiant visuomenei galimybę kontroliuoti procesą iš išorės, taip pat skatintų nuoseklumą ir veiksmingumą, kurie savaime sumažintų šalių padėtį apsunkinantį neapibrėžtumą, ir žinoma, palaikytų tvirtesnę demokratinių principų vyravimą³⁶⁷. Vėlgi atsižvelgiant į tai, jog daugelis laiko konfidencialumą vis dar ypač vertinga komercinio arbitražo savybe, yra svarbu apsvarstyti minėtų taisyklių taikymo atsisakymo galimybę. Tokia galimybė yra suteikta ir dabartinio investicinio arbitražo proceso atžvilgiu. Investiciniame arbitraže vyrauja prezumpcija, jog UNCITRAL skaidrumo taisyklės yra taikomos visais atvejais, išskyrus atvejus, kuomet šalys aiškiai išreiškia valią dėl jų netaikymo. Tokios galimybės egzistavimas būtų naudingas ir komerciniame arbitraže, nes toks taikymas nepažeistų privačių šalių interesų. Be to, taisyklių netaikymo galimumas išspręstų bet kokią šalių susirūpinimą siekiant užtikrinti jų reputacijos apsaugą nuo neigiamo viešumo. Svarbu pažymėti, jog atsižvelgiant į tai, kad šalys ypač vertina komercinį arbitražą dėl jo suteikiamo konfidencialumo, UNCITRAL

³⁶⁵EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015, p. 44.

³⁶⁶PERNT, V. *How Much (More) Transparency Does Commercial Arbitration Really Need?* Kluwer Arbitration Blog, 2017, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-27]. Prieiga per internetą: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2017/03/04/how-much-more-transparency-does-commercial-arbitration-really-need/>.

³⁶⁷LEVANDER, S. *Resolving “Dynamic Interpretation”: An Empirical Analysis of the UNCITRAL Rules on Transparency*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014, p. 511.

skaidrumo taisyklių pritaikymas komerciniame arbitraže leistų šalims taip pat apsaugoti komerciniu požiūriu jautrią informaciją, tokią kaip komercinė paslaptis, kuri bet kuriuo atveju yra atskleidimo ar paskelbimo išimtis pagal UNCITRAL skaidrumo taisykles³⁶⁸. Tačiau svarbu yra nepamiršti, jog UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymas komerciniame arbitraže negalėtų būti privalomas, priešingai, šių taisyklių taikymas turi būti preziumuojamas, nebent šalys aiškiai atsisakytų minėtų taisyklių taikymo.

³⁶⁸CARMODY, M. *Overturning the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016, p. 178.

IŠVADOS

1. Atskleistas skaidrumo vaidmuo leidžia teigti, jog tarptautiniame arbitraže susiformavo naujas principas - skaidrumo principas. Šio principo pozicija tarptautinio arbitražo kontekste gali būti suvokiama kaip atsako buvimas į konfidencialumo principo sukeltus neigiamus požymius tarptautinio arbitražo sistemos atžvilgiu. Tačiau skaidrumo principo apimtis investiciniame ir komerciniame arbitraže skiriasi labiausiai dėl to, kad investiciniame arbitraže nagrinėjami ginčai potencialiai turi įtakos viešajam interesui.
2. Analizė vienų pagrindinių skaidrumo reguliavimo priemonių tarptautinio investicinio arbitražo kontekste parodė, jog jomis yra veiksmingai reaguojama į investicinio arbitražo praktikos raidą ir atitinkamai į vis didėjantį skaidrumo poreikį, taip teisiškai suteikiant prielaidą skaidrumo principo įsigalėjimui.
3. UNCITRAL skaidrumo taisyklių taikymas galėtų būti išplečiamas ir tarptautinio komercinio arbitražo atžvilgiu, tačiau tokių taisyklių taikymas negalėtų būti privalomas, t.y. turėtų egzistuoti tokių taisyklių taikymo atsisakymo galimybė taip užtikrinant, kad nebūtų paneigtas komercinio arbitražo, kuomet jame yra nagrinėjami išimtinai privataus pobūdžio ginčai, privalumas, taigi ir tokio proceso patrauklumas šalims.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Teisės norminiai aktai

1.1. Nacionaliniai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. Valstybės žinios, 1996, nr. 39-961. Naujos redakcijos įstatymas patvirtintas įstatymu Nr. XI-2089. Valstybės žinios, 2012, nr. 76-3932.

1.2. Užsienio teisės aktai:

2. 1965 m. Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 115-5137.
3. United Nations Convention on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration, 2015 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-27]. Prieiga per internetą: <https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/transparency-convention/Transparency-Convention-e.pdf>.
4. North American Free Trade Agreement, 1994 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <https://www.italaw.com/sites/default/files/laws/italaw7679.pdf>.
5. Comprehensive and Economic Trade Agreement, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-01]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ceta/ceta-chapter-by-chapter/>.
6. New Zeland Arbitration Act [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1996/0099/latest/DLM403277.html>.
7. Singapore Arbitration Act, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://sso.agc.gov.sg/Act/AA2001>.

2. Nuolatinių arbitražo institucijų arbitražo taisyklės ir patvirtintos *ad hoc* arbitražo taisyklės

8. ICC Rules of Arbitration 2017, [interaktyvus] [2019-04-01]. Prieiga per internetą: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/01/ICC-2017-Arbitration-and-2014-Mediation-Rules-english-version.pdf.pdf>.

9. ICSID Arbitration Rules 1966, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą:
https://icsid.worldbank.org/en/Documents/resources/2006%20CRR_English-final.pdf.
10. International Dispute Resolution Procedures 2014, [interaktyvus] [2019-03-01]. Prieiga per internetą:
https://www.adr.org/sites/default/files/ICDR%20Rules_0.pdf.
11. Lietuvos arbitražo teismo 2017 m. arbitražo procedūros reglamentas, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-01]. Prieiga per internetą:
<https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2012/12/REG2017LT.pdf>.
12. Maritime Arbitration Rules 2018, [interaktyvus] [2019-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.smany.org/arbitration-rules-mar-14-2018.html>.
13. Milan Chamber of Arbitration Arbitration Rules 2019, [interaktyvus] [2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.camera-arbitrale.it/upload/documenti/arbitrato/REG.%20ENG.%202019.pdf>.
14. Swiss Rules of International Arbitration 2012, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-5]. Prieiga per internetą: https://www.swissarbitration.org/files/33/Swiss-Rules/SRIA_EN_2017.pdf.
15. UNCITRAL Arbitration Rules 1976, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-rules.pdf>.
16. UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration 2014, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-05]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/rules-on-transparency/Rules-on-Transparency-E.pdf>.
17. Vilniaus komercinio arbitražo teismo 2012 m. arbitražo procedūros reglamentas (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus] [žiūrėta: 2019-03-23]. Prieiga per internetą: http://www.arbitrazas.lt/failai/2018-01-01%20VKAT%20AP%20Reglamentas_%202017-11-28%20pakeitimas_be%20pried%C5%B3.pdf.

3. Specialioji literatūra

1.2. Monografijos, vadovėliai ir kiti leidiniai:

18. ARGEN, R. *Ending Blind Spot Justice: Broadening the Transparency Trend in International Arbitration*. 40 *Brook. J. Int'l L.*, 2014.
19. BEHN, D. *Legitimacy, Evolution and Growth in Investment Treaty Arbitration: Empirically Evaluating the State-of-the-art*. *Georgetown Journal of International Law*, 2015.
20. BHATIA, V. *Confidentiality and Integrity in International Commercial Arbitration Practice*. 75(1) *Arb.*, 2009.
21. BIANCHI, A. *On Power and Illusion: The Concept of Transparency in International Law*. *Transparency in International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.
22. BJORKLUND, A. K. *The Legitimacy of the International Centre for Settlement of Investment Disputes*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
23. BLACKABY, N. & PARTASIDES, C. *Redfern and Hunter on International Arbitration (Sixth Edition)*. Oxford University Press, 2015.
24. BLAVI, F. *A Case in Favour of Publicly Available Awards in International Commercial Arbitration: Transparency v. Confidentiality*. *Int'l Bus. L. J.*, 2016.
25. BOND, S. *Expert Report of Stephen Bond Esq. In Esso/BHP v Plowman*, 11(3) *Arbitration International*, 1995.
26. BORN, G. B. *International Arbitration: Law and Practice*. Alphen aan den Rijn, Netherlands: Wolters Kluwer, 2012.
27. BORN, G. B. *International Commercial Arbitration. (Second Edition)*. Kluwer Law International, 2014.
28. BRABANDERE, E. *Transparency and Public Access in Investment Treaty Arbitration*. In *Investment Treaty Arbitration as Public International Law: Procedural Aspects and Implications*. Cambridge Studies In International and Comparative Law, Cambridge University Press, 2014.
29. BROWN, A. C. *Presumption Meets Reality: An Exploration of the Confidentiality Obligation in International Commercial Arbitration*. 16 *American University International Law Review*, 2001.
30. BRUNET, E. *Arbitration Law in America*. 12, 2006.
31. BUYS, C. G. *The Tensions Between Confidentiality and Transparency in International Arbitration*. 14 *American Review of International Arbitration* 121, 2003.

32. CALAMITA, N. & ZELAZNA E. *The Changing Landscape of Transparency in Investor-State Arbitration: The UNCITRAL Transparency Rules and Mauritius Convention*. 2016.
33. CARMODY, M. *Overtuning the Presumption of Confidentiality: Should the UNCITRAL Rules on Transparency Be Applied to International Commercial Arbitration?* 19 Int'l Trade & Bus. L. Rev. 96, 2016.
34. CARTER, J. H. *International Commercial Dispute Resolution*. Disp. Resol. J., 1996.
35. CHOUDHURY, B. *Recapturing Public Power: Is Investment Arbitration's Engagement of the Public Interest Contributing to the Democratic Deficit?* 41 Van. J. Transnat'l Law, 2008.
36. CREMADES, B. M. & CORTES, R. *The Principle of Confidentiality in Arbitration: A Necessary Crisis*. 23 Journal of Arbitration Studies, 2013.
37. CROOK, J. R. *Joint Study Panel on Transparency in International Commercial Arbitration*. 15 ILSA J. Int'l & Comp. L., 2009.
38. DAUJOTAS, R. *Tarptautinė investicijų teisė ir arbitražas*. Monografija. Leidykla „Eugrimas“, Vilnius, 2015.
39. DE CHAZOURNES, L. B. & DAMES R. B. *Transparency in Investor-State Arbitration: An Incremental Approach*. BCDR International Arbitration Review 58, 2015.
40. DESSEMONTET, F. *Arbitration and Confidentiality*. 1 Am. Rev. Int'l Arb., 1996.
41. DOLZER, R. *The Impact of International Investment Treaties on Domestic Administrative Law*. New York University Journal of International Law and Policy 37, 2005.
42. DUNDAS, H. R. *Confidentiality in English Arbitration: the Final Word? Emmott v. Michael Wilson & Partners Ltd*. 74(4) Arb., 2008.
43. EBERE, S. & XHERAJ, B. *Nine Years Later: Investment Treaty Arbitration's Contribution to International Commercial Arbitration*. 25 American Review of International Arbitration, 2014.
44. EI-AYOUTY, Y. *Challenges Facing Inter-Governmental Political Negotiations Which Are Common to International Business Negotiators: An Analysis of Shared Concerns*. 3 Ilsa J. Int'l & Comp. L., 1997.
45. EULER, D. *Transparency in International Investment Arbitration: A Guide to the UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-Based Investor-State Arbitration*. Cambridge University Press, 2015.

46. FELICIANO, F. P. *The “Ordre Public” Dimensions of Confidentiality and Transparency in International Arbitration: Examining Confidentiality in the Light of Governance Requirements in International Investment and Trade Arbitration.* In NAKAGAWA, J. *Transparency in International Trade and Investment Dispute Settlement.* Routledge, Oxon, 2013.
47. FONSECA, R. G. & CORREIA, A. D. L. *The Limits of Confidentiality in arbitration: A Brazilian perspective.* 3 Y.B. on Int’l L. Arb. 2013.
48. FORTIER, Y. *Arbitrating in the Age of Investment Treaty Disputes.* UNSW Law J. L. 31 (1), University of New South Wales Law Journal, 2008.
49. FRANCK, S. D. *The Legitimacy Crisis in Investment Treaty Arbitration: Privatizing Public International Law through Inconsistent Decisions.* 73 Fordham Law Review, 2005.
50. FRY, J. D. *International Human Rights Law in Investment Arbitration: Evidence of International Law’s Unity.* 18 Duke Journal of Comparative and International Law, 2007.
51. GAILLARD, E. & SAVAGE J. *Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration.* Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 1996.
52. GALANTER, M. *Why the “Haves” Come Out Ahead: Speculations on the Limits of Legal Change.* 9 Law & Society Review, 1974.
53. GARCIA, C. G. *All the Other Little Dirty Secrets: Investment Treaties, Latin America, and the Necessary Evil of Investor-State Arbitration.* 16 Fla. J. Int’l L., 2004.
54. GOLDHAHER, M. *Is NAFTA the Law of the Land?* American Law, 2002.
55. GROSSMAN, N. *Legitimacy and International Adjudicative Bodies.* Geo. Wash. Int’l L. Rev., 41, 2009.
56. GRUNER, D. M. *Accounting for the Public Interest in International Arbitration: The Need for Procedural and Structural Reform.* 41 Colum. J. Transnat’l L., 2003.
57. GUILLAUME, G. *The Use of Precedents by International Judges and Arbitrators.* 2(1) Journal of International Dispute Settlement, 2011.
58. HEISKANEN, V. *State as a Private: The Participation of States in International Commercial Arbitration.* 7 Transnational Dispute Management, 2010.
59. HENKLE, C. *The Work-Product Doctrine as a Means toward a Judicially Enforceable Duty of Confidentiality in International Commercial Arbitration.* 37 N.C. J. Of Int’l L., 2012.

60. HODGES, P. *The Perils of Complete Transparency in International Arbitration – Should Parties Be Exposed to the Glare of Publicity?* Paris J. of Int’l Arb., 2012.
61. HOFMANN, R., TAMS, C.J. *The International Convention on the Settlement of Investment Disputes (ICSID): Taking Stock after 40 Years*. Nomos: Baden-Baden, 2007.
62. HORODYSKI, D. *Democratic Deficit of Investment Arbitration in the View of Rules on Transparency and Mauritius Convention on Transparency*. US-China Law Review, 2016.
63. JOHNSON, L. & BERNASCONI-OSTERWALDER, N. *New UNCITRAL Arbitration Rules on Transparency: Application, Content and Next Steps*. Report Columbia Centre on Sustainable Development, 2013.
64. KARAMANIAN, S. L. *Business Law Forum: Balancing Investor Protections, the Environment, and Human Rights: the Place of Human Rights in Investor-State Arbitration*. 17 Lewis and Clark Law Review, 2013.
65. KAUFFMAN-KOHLER, G. *Arbitral Precedent: Dream, Necessity or Excuse?* 23 Arbitration International, 2007.
66. KAUFMANN-KOHLER, G. *Globalization of Arbitral Procedure*. 36 Vand. J. Transnat’l L., 2003.
67. KELEMEN, R. D. & SIBBITT, E. C. *The Globalization of American Law*. 58 Int’l Org., 2004.
68. KEOHANE, R. O. & NYE, J. S. *The Club Model of Multilateral Cooperation and Problems of Democratic Legitimacy*. In PORTER, R. B. *Efficiency, Equity, and Legitimacy: A Multilateral Trading System at the Millennium*. 2001.
69. KINNEAR, M., OBADIA, E. & GAGAIN, M. *The ICSID Approach to Publication of Information in Investor–State Arbitration*. In MALATESTA, A. & SALI, R. *The Rise of Transparency in International Arbitration*. Huntington, New York: Juris, 2013.
70. LAUTERPACHT, H. *The Development of International Law by the International Court*. Cambridge University Press, 1982.
71. LAZAREFF, S. *Confidentiality and Arbitration: Theoretical and Philosophical Reflections*. ICC Bulletin – Special Supplement, 2009.
72. LEON, B. & TERRY, J. *Special Considerations When a State is a Party to International Arbitration*. Disp. Resol. J., 2006.

73. LEVANDER, S. *Resolving “Dynamic Interpretation”: An Empirical Analysis of the UNCITRAL Rules on Transparency*. Columbia Journal of Transnational Law, 2014.
74. LEVINE, E. *Amicus Curiae in International Investment Arbitration: The Implications of an Increase in Third-Party Participation*. 29 Berkeley J. Int’l Law, 2011.
75. MALHOTRA, S. *Transparency in International Commercial Arbitration: The Road Ahead*. Int’l L. Square, 2016.
76. MALINTOPPI, L. & LIMBASAN, N. *Living in Glass Houses? The Debate on Transparency in International Investment Arbitration*. 2(1) BCDR International Arbitration Review 31, 2015.
77. MANN, H. *Private Rights, Public Problems: A Guide to NAFTA’S Controversial Chapter on Investor Rights* 46. 2001.
78. MAUPIN, J. A. *Transparency in International Investment Law: The Good, the Bad, and the Murky*. In BIANCHI, A. & PETERS, A. *Transparency in International Law*. Cambridge University Press, 2013.
79. MCLACHLAN, QC. *Investment Treaty Arbitration: The Legal Framework*. ICCA Congress Series No 14, Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2009.
80. MENON, S. *The Transnational Protection of Private Rights: Issues, Challenges, and Possible Solutions*. 5(2) Asian Journal of International Law, 2015.
81. MESHEL, T. *Human Rights in Investor-State Arbitration: The Human Right to Water and Beyond*. 6(2) Journal of International Dispute Settlement, 2015.
82. MIKELĖNAS, V., NEKROŠIUS, V., ZEMLYTĖ, E. *Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo komentaras*. Vilnius: Registrų centras, 2016.
83. MOSES, M. *The Principle and Practice of International Commercial Arbitration (Third Edition)*. Cambridge University Press, 2017.
84. MOURRE, A. *Precedent and Confidentiality in International Commercial Arbitration: The Case for the Publication of Arbitral Awards*. In GAILLARD, E. & BANIFATEMI, Y. *Precedent in International Arbitration*. Juris Publishing Inc, 2008.
85. MUCHLINSKI, P. *Human Rights, Social Responsibility and the Regulation of International Business: The Development of International Standards by Intergovernmental Organisations*. Non-State Actors and International Law, 3(1), 2003.

86. NOBLES, K. C. *Emerging Issues and Trends in International Arbitration*. 43 Cal. W. Int'l L.J., 2012.
87. NORRIS, A. L. & METZIDAKIS K. E. *Public Protests, Private Contracts: Confidentiality in ICSID Arbitration and the Cochabamba Water War*. 15 Harvard Negotiation Law Review 31, 2010.
88. ORTINO, F. *Transparency of Investment Awards: External and Internal Dimensions*. Routledge, Oxon, 2013.
89. PAULSSON, J. & RAWDING, N. *The Trouble with Confidentiality*. 5(1) ICC Bulletin, 1994.
90. PAUWELYN, J. *Bridging Fragmentation and Unity: International Law as a Universe of Inter-Connected Islands*. 25 Michigan Journal of International Law, 2004.
91. PERRET, F. *Is There a Need for Consistency in International Commercial Arbitration?* In BANIFATEMI, Y. *Precedent in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration No 5, Juris Publishing, 2008.
92. POOROOYE, A. & FEEHILY, R. *Confidentiality and transparency in international commercial arbitration: finding the right balance*. 22 Harvard Negotiation Law Review, 2016.
93. POUDRET, J. F. & BESSON, S. *Comparative Law of International Arbitration*. Sweet & Maxwell, London, 2007.
94. RAYMOND, A. H. *Confidentiality in a Forum of Last Resort: Is the Use of Confidential Arbitration a Good Idea for Business and Society?* 16 American Review of International Arbitration, 2005.
95. REINISCH, A. & KNAHR, C. *Transparency versus Confidentiality in International Investment Arbitration – The Biwater Gauff Compromise*. The Law & Practice of International Courts and Tribunals 6(1), 2007.
96. REINISCH, A. *The Role of Precedent in ICSID Arbitration*. In ZEILER, G., WELSER, I., POWER, J., PITKOWITZ, N., KREMSLEHNER, F., KLEIN, P. & KLAUSEGGER, C. *Austrian Arbitration Yearbook*. Manz'sche Verlags, Vienna, 2008.
97. REUBEN, R. C. *Confidentiality in Arbitration: Beyond the Myth*. 54 U. Kansas Law Review, 2006.
98. REUBEN, R. C. *Constitutional Gravity: A Unitary Theory of Alternative Dispute Resolution and Public Civil Justice*. 47 UCLA Law Review, 2000.

99. RIBEIRO, J. & DOUGLAS, M. *Transparency in Investor-State Arbitration: The Way Forward*. Asian International Arbitration Journal 49, 2015.
100. ROGERS, C. A. *The Vocation of the International Arbitrators*. 20 Am. U. Int'l L. Rev., 2005.
101. ROGERS, C. A. *Transparency in International Commercial Arbitration*. 54 Kansas Law Review, 2006.
102. ROMERO, E. *Are States Liable for the Conduct of Their Instrumentalities? ICC Case Law*. In GAILLARD, E. & YOUNAN, J. *State Entities in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration No 4, Juris Publishing, 2008.
103. RUSCALLA, G. *Transparency in International Arbitration: Any (Concrete) Need to Codify the Standard?* Groningen Journal of International Law 3.1, 2015.
104. SCHREUER, C., MALINTOPPI, L., REINISCH, A. & SINCLAIR, A. *The ICSID Convention: A Commentary*. Cambridge University Press, 2009.
105. SHERLIN, T. & LIN, B. *More Transparency in International Commercial Arbitration: To Have or Not to Have?* Contemporary Asia Arbitration Journal, Vol. 11, No. 1, 2018.
106. SMEUREANU, I. M. *Confidentiality in International Commercial Arbitration*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2011.
107. SMIT, H. *Breach of Confidentiality as a Ground for Avoidance of the Arbitration Agreement*. 11 American Review Int'l AKB, 2000.
108. SMIT, H. *The Future of International Commercial Arbitration: A Single Transnational Arbitral Institution?* 25 Colum. J. Transnat'l L. 9, 1986.
109. TEITELBAUM, R. *A Look at the Public Interest in Investment Arbitration: Is it Unique? What Should We do About It?* Berkeley Journal of International Law Publicist, 5, 2010.
110. TUNG, S. & LIN, B. *More Transparency in International Commercial Arbitration: To Have or Not to Have?* Contemporary Asia Arbitration Journal, Vol. 11, No. 1, 2018.
111. VAUGHN, R. G. *America's First Comprehensive Statute Protecting Corporate Whistleblowers*. 57 Admin. L. Rev. 1, 2005.
112. WALDE, T. *Confidential Awards as Precedent in Arbitration: Dynamics and Implication of Award Publication*. In BANIFATEMI, Y. *Precedent in International Arbitration*. IAI Series on International Arbitration No 5, Juris Publishing, 2008.

113. WEIXIA, G. *Confidentiality Revisited: Blessing or Curse in International Commercial Arbitration*. 15 Am. Rev. Int'l Arb., 2005.
114. YU, H. L. & GUIPPONI, B. O. *The Pandora's Box Effects Under the UNCITRAL Transparency Rules*, J. Bus. L., 2016.
115. YU, H. L. *Who Is In? Who Is Out? How the UNCITRAL Transparency Rules Can Influence the Upcoming Amendments of the ICSID Arbitration Rules*. Contemporary Asia Arbitration Journal, Vol. 11, No. 1, 2018.

4. Teismų praktika

3.1. Tarptautinė teismų praktika

116. 2008 m. kovo 12 d. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo sprendimas byloje *Emmott v. Michael Wilson & Partners Ltd.*
117. 1986 m. vasario 18 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Aita v Ojjeh*. 4 Revue De L'arbitrage.
118. 1990 m. kovo 21 d. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo sprendimas byloje *Dolling-Baker v. Merrett*. 1 W. L. R. 1205.
119. 2004 m. sausio 22 d. Paryžiaus apeliacinio teismo sprendimas byloje *Nafimco v Foster Wheeler Trading Company AG*.
120. 1995 m. balandžio 7 d. Australijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Esso Australia Resources Ltd. v. Plowman*.
121. 2000 m. spalio 27 d. Švedijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas Nr. T1881-99 byloje *Bulgarian Foreign Trade Bank Ltd v A.I. Trade Finance Inc.*
122. 1988 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Delavero apygardos teismo sprendimas byloje *United States v. Panhandle E. Corp.*

2.2. Užsienio arbitražų teismų praktika

123. 2006 m. rugsėjo 29 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/05/22 byloje *Biwater Gauff (Tanzania) Ltd v. United Republic of Tanzania*.
124. 2001 m. sausio 15 d. UNCITRAL arbitražo sprendimas byloje *Methanex Corp. v. United States of America*.
125. 2001 m. sausio 15 d. UNCITRAL arbitražo sprendimas byloje *Methanex Corp. v. United States of America*.
126. 2006 m. liepos 17 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB(AF)/02/01 byloje *Fireman's Fund Insurance Company v United Mexican States*.

127. 2009 m. rugsėjo 2 d. SCC dalinis arbitražo sprendimas Nr. V064/2008 byloje *Mohammad Ammar Al-Bahloul v Republic of Tajikistan*.
128. 2010 m. kovo 30 d. PCA dalinis arbitražo sprendimas Nr. AA 277 byloje *Chevron Corporation (USA) and Texaco Petroleum Corporation (USA) v Republic of Ecuador*.
129. 2010 m. birželio 22 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/07/14 byloje *Liman Caspian Oil BV and NCL Dutch Investment BV v Republic of Kazakhstan*.
130. 2010 m. rugsėjo 12 d. SCC arbitražo sprendimas Nr. V079/2005 byloje *RosInvestCo UK Ltd v Russian Federation*.
131. 2014 m. liepos 18 d. PCA arbitražo sprendimas Nr. AA 227 byloje *Yukos Universal Limited (Isle of Man) v Russian Federation*.
132. 2014 m. kovo 10 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/11/28 byloje *Tulip Real Estate and Development Netherlands BV v Republic of Turkey*.
133. 2008 m. rugpjūčio 18 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/04/19 byloje *Duke Energy Electroquil Partners and Electroquil SA v Republic of Ecuador*.
134. 2009 m. birželio 30 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/05/07 byloje *Saipem SpA v The People's Republic of Bangladesh*.
135. 2012 m. balandžio 23 d. UNCITRAL arbitražo sprendimas byloje *Jan Oostergetel and Theodora Laurentius v Slovak Republic*.
136. 2012 m. birželio 11 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/03/23 byloje *EDF International SA, SAUR International SA and León Participaciones Argentinas SA v Argentine Republic*.
137. 2013 m. spalio 17 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/09/8 byloje *KT Asia Investment Group BV v Republic of Kazakhstan*, paragrafas 83; 2015 m. sausio 9 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/11/17 byloje *Renée Rose Levy and Gremcitel SA v Republic of Peru*.
138. 1991 m. ICC arbitražo sprendimas byloje Nr. 6363 *Licensor v Licensee*. *Yearbook of Commercial Arbitration*. Vol. XVII.
139. 1982 m. rugsėjo 23 d. ICC arbitražo sprendimas Nr. 4131 byloje *Dow Chemical France ia v Isover Saint Gobain*. *Yearbook of Commercial Arbitration*. Vol. IX.
140. 2005 m. gegužės 19 d. ICSID arbitražo sprendimas Nr. ARB/03/19 byloje *Suez and others v Argentina*.
141. 2001 m. spalio 17 d. Arbitražo Teismo sprendimas dėl peticijų dėl intervencijos ir *amici curiae* dalyvavimo byloje *United Parcel Service of America Inc v. Canada*,

[interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-25]. Prieiga per internetą:
<https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0883.pdf>.

5. Kiti šaltiniai

142. Center for International Environmental Law & International Institute for Sustainable Development. *Revising the UNCITRAL Arbitration Rules to Address Investor-State Arbitrations*. 2007.
143. Center for International Environmental Law & International Institute for Sustainable Development. *New UNCITRAL Arbitration Rules on Transparency: Application, Content and Next Steps*. 2013.
144. *Delivering Justice: Programme of action to strengthen the rule of law at the national and international levels: Report of the Secretary-General*. UN GAOR, 66 session, Agenda Item 83, 2012.
145. DEPALMA, A. *NAFTA's powerful little secret; obscure tribunals settle disputes, but go too far, critics say*. New York Times, 2001.
146. IBA Rules of Ethics for International Arbitrators 1987, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-29]. Prieiga per internetą: https://www.trans-lex.org/701100/_iba-rules-of-ethics-for-international-arbitrators-1987/.
147. International Centre for Settlement of Investment Disputes. *Invitation to File Suggestions for Rule Amendments*. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-25]. Prieiga per internetą: <https://icsid.worldbank.org/en/Pages/News.aspx?CID=213>.
148. International Centre for Settlement of Investment Disputes. *Proposals for Amendment of the ICSID Rules*. Working Paper 2, Volume 1, Chapter X, paragrafas 402, p. 267, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-01]. Prieiga per internetą: https://icsid.worldbank.org/en/Documents/Vol_1.pdf.
149. JAV interneto svetainė, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.state.gov/s/l/c3439.htm>.
150. Kanados interneto svetainė, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/topics-domaines/disp-diff/gov.aspx?lang=eng>.
151. Meksikos interneto svetainė, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <https://www.gob.mx/se/acciones-y-programas/comercio-exterior-solucion-de controversias?state=published>.

152. PERNT, V. *How Much (More) Transparency Does Commercial Arbitration Really Need?* Kluwer Arbitration Blog, 2017, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-27]. Prieiga per internetą: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2017/03/04/how-much-more-transparency-does-commercial-arbitration-really-need/>.
153. Petition of La Coordinadora para la Defensa del Agua y Vida, La Federación Departamental Cochabambina de Organizaciones Regantes, Semapa Sur, Friends of the Earth-Netherlands, Oscar Olivera, Omar Fernandez, Father Luis Sánchez, and Congressman Jorge Alvarado to the Arbitral Tribunal. Tunari, 20 ICSID Review, Foreign Investment L.J., 2002, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-15]. Prieiga per internetą: <https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0018.pdf>.
154. Queen Mary University of London. *2010 International Arbitration Survey: Choices in International Arbitration* 29. School of International Arbitration 2010, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-15]. Prieiga per internetą: http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2010_InternationalArbitrationSurveyReport.pdf.
155. Queen Mary University of London. *2013 International Arbitration Survey on Corporate Choices in International Arbitration*. School of International Arbitration, 2013, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/pwc-international-arbitration-study2013.pdf>.
156. Queen Mary University of London. *2015 International Arbitration Survey: Improvement and Innovations in International Arbitration*. School of International Arbitration, 2015, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-15]. Prieiga per internetą: https://www.whitecase.com/sites/whitecase/files/files/download/publications/qmul-international-arbitration-survey-2015_0.pdf.
157. Queen Mary University of London. *2018 Arbitration Survey: The Evolution of International Arbitration*. School of International Arbitration, 2018, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-15]. Prieiga per internetą: [http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2018-International-Arbitration-Survey---The-Evolution-of-International-Arbitration-\(2\).PDF](http://www.arbitration.qmul.ac.uk/media/arbitration/docs/2018-International-Arbitration-Survey---The-Evolution-of-International-Arbitration-(2).PDF).
158. *Report of the Working Group on Arbitration and Conciliation on the work of its forty-eighth session*, UN GAOR, 41st session, UN Doc A/CN.9/646, 29 February 2008.

159. SCHILL, S. *Transparency as a Global Norm in International Investment Law*. On Wolters Kluwer, Kluwer Arbitration Blog, 15 September 2014, [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-20]. Prieiga per internetą: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2014/09/15/transparency-as-a-global-norm-in-international-investment-law/>.
160. UN General Assembly, Press Release. *Newly Adopted Rules Play Fundamental Role in Good Governance*. United Nations International Trade Law Body Tells Sixth Committee, GA/L/3459, 2013.
161. UNCITRAL. *Note by the Secretariat – Settlement of commercial disputes: Preparation of rules of uniform law on transparency in treaty-based investor-State dispute settlement*. A/CN9/WGII/WP160, 2010.

SANTRAUKA

Tarptautinio arbitražo kontekste diskusija, susijusi su santykio tarp skaidrumo ir konfidencialumo vertinimu, yra kompleksuota, nes ir skaidrumas, ir konfidencialumas yra vertybės, galinčios turėti ypatingą reikšmę tarptautiniame arbitraže. Šie du arbitražo ypatumai buvo apibrėžti kaip „konkuruojančios vertybės“, tačiau nėra visiškai aišku kodėl. Galima būtų teigti, jog ši konkurencija atsiskleidžia priklausomai nuo požiūrio. Viena vertus, vertinant iš klasikinio požiūrio perspektyvos, konfidencialumas yra vienas iš pagrindinių tarptautinio arbitražo traukos taškų. Kita vertus, remiantis naujuoju požiūriu, galima būtų teigti, jog nepaisant konfidencialumo teikiamų privalumų, yra pastebima tendencija skaidrumo link, skatinanti įvesti vis didesnę skaidrumą tarptautiniame arbitraže. Minėta tendencija kyla dėl šiomis dienomis vis dažniau sukeltos įtampos, kurią kursto tokie vieši pasisakymai, jog arbitražo teismai veikia kaip *“slaptieji teismai“*, bei nusistatymas, jog tarptautinį arbitražą yra ištikusi *“legitimumo krizė“*. Toji įtampa tuo pačiu skatina ir konkurenciją tarp dviejų tarptautinio arbitražo vertybių, tai yra tarp skaidrumo ir konfidencialumo. Tokios konkurencijos vyravimas tarp minėtų vertybių ir jos kintantis laipsnis, priklausomai nuo arbitražo rūšies, suteikia prielaidą manyti, jog tarp šių ypatybių egzistuoja tam tikras santykis. Minėto santykio atskleidimas yra aktualus šių dienų tarptautinio arbitražo bendruomenės atžvilgiu, nes šio santykio pobūdis lemia hipotezės iškelimą, jog tarptautiniame arbitraže formuojasi naujas principas - skaidrumo principas.

SUMMARY

The discussion on the assessment of the relationship between transparency and confidentiality is more complicated in the context of international arbitration because transparency and confidentiality are both general values of international arbitration. It is important to note that these two features of arbitration have been defined as “competing values”, but there is no clear answer why. On the one hand, from the perspective of the classical approach, confidentiality is one of the main points of attraction of international arbitration. On the other hand, according to the new approach, it could be argued that, despite the benefits of confidentiality, there is a tendency towards transparency that encourages greater transparency in international arbitration. This tendency arises from the increasingly frequent tensions that these days are fuelled by public statements that arbitral tribunals act as “*secret courts*” or by such an attitude that international arbitration is facing a “*legitimacy crisis*”. Moreover, mentioned tension at the same time promotes also a competition between transparency and confidentiality in international arbitration. The prevalence of competition between transparency and confidentiality and its variable degree depending on the type of arbitration, presupposes that there is a certain relationship between the mentioned features. Disclosure of the above relationship is relevant to the international arbitration community because the nature of this relationship determines the hypothesis that a new principle - principle of transparency is emerging in international arbitration.